

Pelimies on eri mies

Alexei Eremenko junior, suomalaisuus, maskuliinisuus ja julkisuus

Kati Hokkanen
Pro gradu –tutkielma
Mediakulttuuri
Tampereen yliopisto
Kevät 2006

Tampereen yliopisto

Taideaineiden laitos

KATI HOKKANEN: ”Pelimies on eri mies. Alexei Eremenko junior, suomalaisuus, maskuliinisuus ja julkisuus”

Pro gradu –tutkielma, 118 sivua + 1 liitesivu kuvia

Mediakulttuuri

Toukokuu 2006

Mitä urheilija saa tehdä? Millaista käytöstä häneltä odotetaan kentällä ja sen ulkopuolella? Millainen on ihanteellinen suomalaisurheilija? Tämän tutkielman tarkoitus on vastata näihin kysymyksiin ja saada näkyviin suomalaisessa urheilu- ja muussa julkisuudessa hyväksytyjä ja tuettuja tapoja toteuttaa sukupuolen ja kansallisuuden malleja.

Tarkemmaksi tutkimuskohteeksi olen valinnut suomalaisen jalkapalloilun uusimman tähden, venäläissyntyisen Alexei Eremenko juniorin ja hänen esiintymisensä julkisuudessa vuoden 2004 elokuusta vuoden 2005 lokakuuhun. Vaikka tarkastelen pelaajan julkisuuskuvaan muodostumista vain painomediassa, olen pyrkinyt tutkimaan keskenään hyvinkin erilaisia julkaisuja ja siten saamaan esiin mahdollisimman monia eri suhtautumistapoja tähän hahmoon. Mitä Eremenkon julkisuuskuvaan piirteitä pyritään kätkemään ja mitä korostamaan eri konteksteissa? Mitä hän merkitsee eri julkisuuden osa-alueille ja niiden yleisöille?

Pelaajasta rakentuva kuva onkin kiinnostavan ambivalentti: esiin nousevat muun muassa menestys urheilijana ja kiinnostavuus persoonana, mutta myös kurittomuus pelikentällä ja yksityiselämässä sekä urheilijalle sopimattomaksi koettu käytös. Lisäksi Eremenkon ”etnisyys” tuottaa ongelmia ja osoittautuu todelliseksi kipupisteeksi. Aineistosta löytyykin vahvana tarina nuoren maahanmuuttajan kasvamisesta mieheksi ja sopeutumisesta suomalaisuuteen.

Työni ei keskity vain suomalaisen yhteiskunnan ja urheilukulttuurin nykytilanteeseen, vaan sekä historian kehityskulut että muun urheilevan maailman (etenkin Yhdysvaltojen ja Ison-Britannian) trendit kulkevat tarkastelussa mukana. Suomalaisuuden rakentuminen, maskuliinisuuden muotoutuminen sekä urheilun kaupallistuminen ja medioituminen ovat keskeisessä roolissa työssäni.

Tarkastellessani Eremenkon luonnetta julkkiksena vertaan häntä muihin tunnettuihin miesurheilijoihin Suomessa ja maailmalla: Kimi Räikköseen, Matti Nykäseen ja erityisesti David Beckhamiin. Tällöin tulee mukaan nykypäivän urheilijoiden rooli sankareina ja esikuvina. Medioituneessa maailmassa kenellä tahansa julkisuuden henkilöllä on vaikeuksia kontrolloida julkisuuskuvaansa, onnistua väistelemään skandaaleja ja pitää yksityisasiansa vain omana tietonaan. Myös perinteisesti sankareina pidettyjen urheilijoiden ryvetyminen yksityiselämään (ja etenkin seksiin) liittyvissä skandaaleissa on arkipäivää populaarijulkisuudessa. Onko tämä johtanut kenties sankaruuden katoamiseen tai sen luonteen muuttumiseen?

Asiasanat: jalkapallo, maskuliinisuus, suomalaisuus, monikulttuurisuus, julkisuus, mediakulttuuri

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	1
2 Urheileva mies.....	8
2.1 Maskuliinisuudesta ja urheilusta.....	8
2.2 Teollistuvan ajan maskuliininen urheilukulttuuri.....	9
2.3 Mediaurheilu.....	11
2.3.1 Median kehitys – urheilun kehitys.....	12
2.3.2 Urheilu ja urheilija tuotteena.....	14
2.4 Urheilijasta julkisurheilijaksi.....	17
2.4.1 Ideaalimiehiä ja kapinoitsijoita.....	17
2.4.2 Beckham vastaan Eremenko.....	19
3 Suomalainen maskuliinisuus urheilukulttuurissa.....	34
3.1 Suomalaisesta urheilukulttuurista.....	34
3.2 Suomalaiset miesurheilijatyyppit.....	36
3.2.1 Eremenko urheilijakartalla.....	39
3.2.2 Kaidalla tiellä.....	42
3.3 Lajien merkitys.....	44
3.3.1 Suomalaista urheilua.....	45
3.3.2 Suomalainen jalkapallo.....	48
3.3.3 Yksilö vastaan joukkue.....	52
4 Suomalaisuus ja suomalainen maskuliinisuus.....	56
4.1 Mies kansakunnan rakentajana.....	56
4.2 Yhdenmukaisuus ja yhteenkuuluvaisuus.....	59
4.3 Suomalaisuuksia?.....	64
4.3.1 Kliseinen kansallisuus.....	65
4.3.2 Venäjältä, rakkaudella.....	69
4.3.3 Monikulttuurinen suomalaisuus.....	75
5 Julkinen yksityisyys.....	81
5.1 Skandaalit ja skandalisoidut.....	81
5.1.1 Mediaskandaali.....	82
5.1.2 Skandaalin kriteerit ja Eremenko-kohut.....	83
5.2 Valta ja kunnia.....	87
5.2.1 Julkiset salaisuudet.....	88
5.2.2 Seksiskandaalit.....	92
5.2.3 Pelimies – kentällä ja sen ulkopuolella.....	94
6 Päätelmiä: Kunnian kentät.....	101
6.1 Julkisuuksia ja yleisöjä.....	101
6.2. Sankareita.....	105
6.3 Lopuksi.....	107
Lähteet.....	110

1 Johdanto

Lokakuu 2005. Suomen urheilulehdistö on kokoontunut muutamalla ulkomaan edustajalla vahvistettuna helsinkiläishotelli Crowne Plazan kokoushuoneeseen. Urheilullisen näköinen nuori mies saapuu paikalle tummat hiukset huolellisesti suittuna ja timanttikorvakorut välkkyen, istuu pöydän ääreen ja lukee englanniksi lyhyen lausunnon nostamatta kertaakaan katsettaan paperista (liite, kuva 1). Tämän jälkeen hän nousee sanaakaan sanomatta, poistuu huoneesta ja hotellista. Mistä tässä on kyse, voisi joku ihmetellä. Kuten kaikki vuoden 2005 aikana lehtiä lukeneet suomalaiset tietävät, kyse on siitä, kun Suomen jalkapallomaajoukkueen tehtävistä väliaikaisesti vapautettu, Italian Serie A:n joukkueessa U.S. Lecce amatikseen pelaava tähtihyökkääjä Alexei Eremenko junior esittää virallisen anteeksipyynnön osallisuudestaan humalaisen tyttöystävänsä ajamaan kolariin. Mitä erikoista tässä tilanteessa sitten on, voisi jatkokysymys kuulua. Ovathan suomalaisurheilijat ennenkin törttöilleet. Mikä tekee tästä urheilijasta ja hänen seikkailuistaan niin kiinnostavan tapauksen, että siitä pitää kirjoittaa pro gradu -tutkielma? Toisin sanoen, mistä muusta kuin ilmeisestä tässä kuvassa on kyse?

Minua kiehtoo vuonna 1983 Neuvostoliitossa syntyneessä Eremenkossa¹ juuri se, miten tyypillinen hän on törttöilyssään ja miten hän toiminnallaan toistaa urheilusankaruuden ikiaikaisia kliseitä. Pyrinkin tässä työssäni kysymään, miten ja missä yhteyksissä hän toteuttaa urheilukulttuurissa vahvasti eläviä, hyvinkin perinteisiä malleja, jotka koskevat kansallisuutta ja miehenä olemista. Millaista urheilevaa suomalaisuutta ja maskuliinisuutta Eremenko toisin sanoen edustaa? Yhtä kiinnostavia piirteitä kuin sopeutuminen ovat myös Eremenkon julkisuuskuvasta löytyvät totutusta poikkeavat piirteet: kurittomuus, sopeutumattomuus ja odotuksenvastaisuus, joista alussa mainitsemani tapaus on hyvä osoitus kaikesta tuttuudestaan huolimatta. Toisen puolen työstäni muodostaa siis poikkeamien tarkasteleminen: millä lailla ja missä yhteyksissä Eremenko on erityisen epäsuomalainen ja kyseenalaistaa suomalaisena urheilijana ja miehenä olemisen malleja. Tarkastelemalla näitä normiin sopeutumisia ja siitä poikkeamia pyrin hahmottamaan miesurheilijoille suotavaa ja heiltä hyväksyttyä käytöstä.

¹Tästä lähtien, kun käytän nimeä Eremenko tai Alexei, viittaan niillä aina juuri Alexei Eremenko junioriin, en siis hänen isäänsä Alexei Eremenko senioriin (tai nuorempaan veljeen, Roman Eremenkoon). Kun joissain yhteyksissä viittaan muihin tämän jalkapalloilevan perheen jäseniin, tarkennan tällöin.

Aineistosta

Tutkimusaineistonani on pääosin neljän suuren sanomalehden otos Suomen jalkapallomaajoukkueen MM-karsintojen, niiden ennakoinnin ja jälkipuinnin ajalta elokuusta 2004 lokakuuhun 2005. Valitsemani lehdet ovat *Helsingin Sanomat* (HS), *Aamulehti* (AL), *Ilta-Sanomat* (IS) ja *Iltalehti* (IL). Tämän lisäksi olen ottanut mukaan myös muutamissa muissa, keskenään hyvinkin erilaisissa julkaisuissa – *IS Veikkaaja*, *IL Areena*, *City*, *Image*, *Apu* ja *7 päivää* – eri aikoina ilmestyneitä haastatteluja ja juttuja Eremenkosta, jotta hänestä eri osajulkisuuksissa tehdyt tulkinnat tulisivat esille ja hänen julkisuuskuvansa eri piirteet hahmottuisivat.

En ole halunnut pitäytyä vain urheilumedian tarkastelussa, vaikka olenkin rajannut aineistoni ajallisesti juuri urheilutapahtuman eli MM-karsintojen avulla. Pyrkimyksenäni on luoda poikkileikkaus Eremenkoa käsittelevästä julkisuudesta, sen vakavista ja viihteellisistä, urheiluun ja ihmissuhteisiin liittyvistä osa-alueista ja sitä kautta tutkia nykypäivän urheilijan esiintymistä eri yhteyksissä. Tämän valinnan takana on urheilijoiden roolissa tapahtunut muutos, jota tulen käsittelemään työssäni laajasti. Tässä yhteydessä viittaan muutoksella lyhyesti sanottuna siis siihen, miten nykypäivän mediaurheilija ei ole enää vain urheilusivuilla esiintyvä ”pelkkä urheilija” vaan eri yhteyksissä näkyvä julkis.

Samalla kun pyrin muodostamaan kokonaiskuvaa Eremenkon hahmosta, nostan esiin muutamia yksittäisiä esimerkkejä, jotka koen erityisen merkittäviksi. Kohdistan erityistä huomiota etenkin kahteen Eremenkon elämän jaksoon, joita mediassa käsiteltiin laajalti ja jotka nimettiin salarakaskohuksi ja kohukolariksi. Nämä skandaalinkäryiset tapaukset sijoittuvat kiinnostavalla tavalla urheilumaailman ja yksityiselämän välimaastoon sekä valaisevat oivasti niitä kytköksiä, joita maskuliinisuuden ja urheilun välillä on.

Pyrin koko työssä tarkastelemaan Eremenkosta eri yhteyksissä piirtyviä kuvia. Millainen piirtyy urheilusivujen kautta, millainen juorujulkisuudessa? Miten häntä kuvataan ja mitä hän edustaa erilaisille yleisöille suunnatuissa julkaisuissa, joita edustavat esimerkiksi toisessa päässä urbaanin, nuoren sukupolven äänitorvet *City* ja *Image* ja vastakkaisessa päässä keski-ikäisempi ja keskiluokkaisempi *Apu*?

Nostan tässä yhteydessä esiin muutaman seikan tutkimani aineiston yleisistä piirteistä. Määrällisesti mitaten Erenenko esiintyi tutkimusaineistoni ytimen muodostamassa sanomalehtien joukossa ajanjaksolla elokuusta 2004 lokakuuhun 2005 seuraavasti: *Ilta-Sanomista* löytyi 86 erilaista juttua, jossa oli maininta Erenenkosta, *Iltalehdestä* puolestaan 116, kun taas vastaavat luvut *Helsingin Sanomissa* ja *Aamulehdessä* olivat 42 ja 44. Luvuissa on mukana poiminnat kaikista lehtien mukana tulevista lisämaksuttomista liitteistä (poislukien siis iltapäivälehtien maksulliset lisälehdet, kuten *IL Areena* ja *IS Veikkaaja*), joita ovat muun muassa iltapäivälehdistössä erilliseksi osioksi tehdyt urheiluosiot ja viikonloppuisin ilmestyvät lisälehdet (kuten *IL Viikonvaihte*), *Helsingin Sanomien Nyt* ja *Kuukausiliite* sekä *Aamulehden Valo*-liite.

Aamulehden kaikki maininnat Erenenkosta ovat urheilusivuilta lukuunottamatta yhtä, salarakaskohuun liittyvää lyhyttä mainintaa ”Tästä puhutaan” –palstalla (25.10.2004). Laajimmat ja näkyvimvät, usein kuvitetut ja noin puolen sivun mittaiset Erenenko-jutut liittyvät MM-karsintoihin, kun taas Lecceen liittyvät jutut ovat huomattavasti harvinaisempia ja lyhyempiä (yleensä yhden palstan mittaisia). Erenenkosta puhutaan maajoukkueen pelien ennakoinneissa ja jälkiarvioissa etenkin syksyllä 2004, kun pelaaja onnistui usein maalinteossa. Lisäksi lokakuun 2005 kolaroinnista keskustellaan lehdessä innokkaasti usean päivän ajan. Toisaalta *Aamulehdessä* saattaa olla viikkoja (esimerkiksi keväällä 2005) ilman minkäänlaista mainintaa pelaajasta.

Helsingin Sanomien jutuissa Erenenko on taas paljon näkyvämpi kuin *Aamulehdessä*, vaikka juttuja onkin määrällisesti vähemmän. Maajoukkueeseen liittyvät jutut ovat myös *Helsingin Sanomissa* suurimmassa roolissa, mutta myös pelaajan uraa Italiassa seurataan ahkerasti. Erenenkon otteet Serie A:ssa saavat huomiota etenkin Italian jalkapallokauden alkaessa ja päättyessä, jolloin lehti uutisoi pelaajasta muutaman palstan pituisissa kuvitetuissa jutuissa. Lisäksi *Nyt*-liitteessä ilmestyy lokakuussa 2004 kahden aukeaman mittainen reportaasi Erenenkon elämästä Italiassa – pelaajan kuva on myös kyseisen liitteen kannessa (18.10.2004). Myös *Helsingin Sanomat* käsittelee kolarikohua, mutta paljon lyhyemmin ja vähemmän arvottavalla tavalla kuin tamperelaiskollegansa.

Kahden iltapäivälehden Erenenkoa käsittelevät aineistot kokonaisuudessaan ovat keskenään hyvin samantyyppisiä. Pelaajasta puhutaan näkyvästi maajoukkue-esitysten yhteydessä ja hänen kuvansa on usein kummankin lehden urheiluliitteen kansisivulla. Myös pelaajan otteista Italiassa uutisoidaan usein

jopa koko sivun mittaisilla kuvitetuilla jutuilla varsinkin kauden alussa – ja kauden edetessä viikottain vähintään palstan tai parin mittaisilla haastatteluilla ja arvioilla. Kumpikin lehti julkaisi myös urheilusivuillaan syksyllä 2004 parin sivun haastattelun suomalaisen jalkapalloilun uudesta kuumasta nimestä (IL 23.9.2004 ja IS 20.11.2004). Suuri osa Eremenkoa käsittelevästä aineistosta löytyy myös viihdesivuilta: etenkin salarakaskohun yhteydessä Eremenkoa käsitellään viihdeosioiden sivun tai aukeaman mittaisissa, kuvitetuissa jutuissa lähes päivittäin (IS 21.10, 22.10 ja 25.–28.10.2004 ja IL 21.–23.10 ja 25.–30.10.2004). Varsinaisille uutissivuille Eremenko pääsee puolestaan kolarikohun yhteydessä. Hän on sekä itse lehden kannessa että urheiluliitteen kansisivulla kummassakin julkaisussa esimerkiksi 11.10 ja 12.10.2005. Verratessa lehtiä näkyy kuitenkin eroja. *Iltalehdessä* on Eremenkosta 30 mainintaa enemmän kuin *Ilta-Sanomissa* ja lehti uutisoikin pelaajasta aiemmin ja laajemmin kuin kilpailijansa. Eremenkon arkea ja sopeutumista Italiaan seurataan tiiviimmin *Iltalehdessä*, kun taas *Ilta-Sanomien* on puolestaan kärkkäämpi arvostelevaan pelaajaa eri yhteyksissä.

Muutamien muiden julkaisujen artikkelit olen ottanut mukaan niiden ajankohdan tai näkyvyyden vuoksi. *IL Areenan* juttu on todella lyhyt, mutta näkyvä (sivun kokoinen kuva, jonka ohessa lyhyt kysely) ja siinä viitataan pelaajan kohu-maineseen jo varhain (*IL Areena* 2/2004). *IS Veikkaajassa* Eremenko on puolestaan päässyt kanteen, ja hänestä on sisäsivuilla aukeaman kokoinen juttu, jossa haastatellaan pelaajaa, hänen valmentajiaan ja analysoidaan hänen pelitapaansa (*IS Veikkaaja* 17.5.2005).

City-lehden kuvitettu aukeaman mittainen haastattelu on hyvin näkyvä ja toi pelaajan luultavasti monen uuden lukijan tietoisuuteen (*City* 9/2004). Myös *Image*-lehteen pääseminen (kansi ja seitsemän sivun mittainen juttu) on merkittävä saavutus pelaajalle. Toisenlaista linjaa ja erilaisia lukijoita edustaa *Apu*, jossa pelaaja on kannessa ja kolmen sivun mittaisessa kuvitetussa haastattelussa (46/2005). *7 päivää* – lehden lukuisista Eremenko-artikkeleista olen kiinnittänyt erityistä huomiota pelaajan koteja Hakunilassa (kaksi sivua numerossa 29/2004) ja Leccessä (kolme sivua numerossa 40/2004) esitteleviin, runsaasti kuvitetuihin juttuihin. Erityisen kiinnostava on myös salarakaskohun aikoihin ilmestynyt, edellisten juttujen haastattelutilanteiden julkaisematta jätetyistä kommentteista koostettu sivun mittainen paljastusartikkeli (numerossa 44/2004), johon palaan myöhemmin kohun tarkemmassa analysoinnissa.

Työn eteneminen

Ensimmäisessä varsinaisessa käsittelyluvussa, luvussa kaksi, tarkastelen Eremenkoa ottaen huomioon yleisen urheilevaa miestä koskevan käsityksen. Otan vauhtia järjestäytyneen urheilun ja länsimaisen maskuliinisuuden historioista, jotka ovat toisinaan kietoutuneet yhteen lähes erottamattomasti. Käytän tässä yhteydessä hyväkseni kanadalaistutkija Varda Burstynin (1999) urheilun historiasta tekemää kartoitusta, joka mielestäni nostaa esiin monia usein piiloon jääneitä piirteitä. Varsinainen painopisteeni on kuitenkin muutamien viime vuosien aikana etenkin Yhdysvaltojen ja Englannin urheilukulttuureissa koetuissa muutoksissa, jotka ovat puolestaan peilautuneet koko muuhun maailmaan, myös Suomeen. Tarkoitus ei ole siis kerrata urheilun historiaa pähkinänkuoressa, mutta taustoittaa kuitenkin niitä kehityskulkuja, jotka ovat johtaneet siihen millainen urheilukulttuurissa tänä päivänä rakentuva maskuliinisuus on.

Uuden urheilevan miehen näkyvimpiä ja vahvimpia symboleita on englantilaisjalkapalloilija David Beckham, jota käytän vertailupohjana Eremenko-analyysissa. Tukeudun etenkin englantilaisen urheilututkija Ellis Cashmoren (2004) Beckhamia käsittelevään tutkimukseen, jossa kysymykset maskuliinisuudesta ja miesurheilijasta ovat keskeisessä asemassa. Tässä yhteydessä keskityn myös edellä mainitsemaani urheilijoiden julkisuussuhteen muutokseen, josta Beckham on jälleen hyvä esimerkki.

Kolmannessa luvussa siirryn puolestaan Suomeen tarkastelemaan urheilukulttuurimme erityispiirteitä ja siinä tapahtuneita muutoksia. Yritän saada esiin mahdolliset erot ja yhteneväisyydet urheilijamiesten välillä vertaamalla Eremenkoa muihin vanhempiin ja tuoreempiin mediaurheilun hahmoihin, kuten Matti Nykäseen ja Kimi Räikköseen. Otan huomioon myös jalkapallon merkityksen, sillä se mitä lajia urheilija harrastaa, ohjaa median ja yleisön tekemiä tulkintoja ja etualaistaa tiettyjä luentoja. Jalkapallon ollessa kyseessä mukaan tulevat joukkuelajien ongelmakohdat: vastakkain asettuvat ryhmään kuulumisen ja itsenäiset ratkaisut, yhteistyö ja henkilökohtainen osaaminen.

Neljännessä luvussa astutaan urheilumaailman ulkopuolelle. Tarkastelun keskiöön tulevat suomalainen kulttuuri ja yhteiskunta laajemmin sekä se, mitä tapaus Eremenko niistä kertoo. Alkuosan luvusta muodostaa sen tarkastelu, miten Eremenkon hahmo peilaa suomalaisuutta ja miten hän sopii kuvaan

suomalaisesta miehestä. Loppuosa keskittyy taas siihen miten Eremenko poikkeaa suomalaisuudesta, eli millä tavalla ja missä yhteyksissä hän edustaa toiseutta. Vaikka käsitykset ja stereotyypit sekä suomalaisuudesta että venäläisyydestä ovat vahvasti mukana Eremenkon julkisuuskuvassa, pyrin tarkastelemaan myös muita mahdollisia määrittelyvaihtoehtoja. Kahden vastakkaisen vaihtoehdon, kuulumisen ja poikkeamisen rinnalla vaikuttavat monikulttuurisuus ja uudet, yhdistelmistä ja murroksista syntyvät identiteetit, joita ei voi palauttaa vain yhteen kulttuuripiiriin.

Viidennessä luvussa syvennyn siihen miten Eremenkon maine ongelmapelaajana sekä häneen liittyvät ja liitetyt skandaalit vaikuttavat hänen julkisuuskuvaansa. Analysoin tarkemmin kahden mainitsemani kohun luonnetta skandaaleina.

Kuudennessa luvussa keskityn eri osajulkisuuksien välisiin suhteisiin ja siihen vaikuttaako (ja jos vaikuttaa, niin miten) yhden osa-alueen tietynlainen kurittomuus ja poikkeaminen käyttäytymisnormistosta pelaajan muissa konteksteissa saamiin merkityksiin. Lopuksi pohdin kokoavasti sitä, millainen suosittu, merkittävän tai hyväksytyn urheilijan pitää olla. Onko nuhteeton ja siten usein särömätön urheilija suosituin vai voiko poikkeavallakin käytöksellä saada ihailua osakseen? Mitä sankaruus merkitsee nykypäivän urheilun maailmassa, jossa skandaalit ja huono käytös ovat melkein pä arkipäivää?

Ennen aloittamista kuitenkin vielä lyhyesti termeistä ja käsitteistä, joita tulen työn edetessä käyttämään.

Termeistä ja käsitteistä

Puhun erittäin paljon maskuliinisuudesta, joka ei ole millään muotoa yksitulkintainen käsite. 1970-luvulta feminismin myötä alkaneessa miestutkimuksessa on keskusteltu paljon sen merkityksestä ja käytöstä – suomalaista keskustelua voi katsoa esimerkiksi teoksesta *Maskuliinisuuksia puretaan, miestä rakennetaan* (1994). Nykyisin suositaankin että puhuttaisiin pikemminkin maskuliinisuuksista (ja feminiinisyyksistä), jotta sukupuolen kokemisen ja elämisen monimuotoisuus tulisi esille. Viittaaan kuitenkin työssäni usein ”perinteiseen maskuliinisuuteen”, joka lyhyesti sanottuna tarkoittaa arkiajattelussa vahvasti yhä elävää käsitystä ”tosimiehestä” itseriittoisena, uraan keskittyvänä,

perheensä elättävänä, seksuaalisesti vahvana ja heteroseksuaalisena miehenä. Vaikka tämä malli on enemmän tai vähemmän fiktiivinen, toimii se yhä vahvasti odotushorisonttina.

Selvennän myös miten käytän kolmea rinnakkaista ja päällekkäistä termiä: 'urheilu', 'urheilukulttuuri' ja 'urheilujulkisuus'. 'Urheilulla' viitataan itse toimintaan, 'urheilukulttuurilla' taas laajemmin koko toiminnan ympärille rakentuneeseen instituutioon, kun taas 'urheilujulkisuus' käsittää kaiken sen, mitä mediassa liikkuu aiheesta.

Lisäksi termi 'suomalaisuus' on vahvasti mukana työssäni. Myös sen kohdalla on muistettava, että kyse on kaikkea muuta kuin helposti paikannettavasta ja määriteltävästä ilmiöstä. Erityisen tärkeää on pitää mielessä ettei suomalaisuutta voisi olla ilman jotain siitä poikkeavaa, sitä joka edustaa toiseutta suhteessa suomalaisuuteen. Tässä yhteydessä tulevat mukaan myös hegemonian (hallinnan, hallitsevan tahon) ja marginaalin (vähemmistön, sivussa olevan) käsitteet, joita käytän myös maskuliinisuuden tarkastelussa.

2 Urheileva mies

Tässä luvussa keskityn siihen, miten urheilu ja maskuliinisuus liittyvät yhteen ja miten tämä ikivanha kytkös näkyy Eremenkon julkisuuskuvassa. Miten yhteys on rakentunut ja mitä uutta urheilun medioituminen – ja samalla tapahtunut kaupallistuminen – on tuonut siihen? Millainen on nykyajan jatkuvasti median seuraama, julkisuudessa ja julkisuudesta elävä miesurheilija?

Keskityn erityisesti Yhdysvalloissa ja Englannissa tapahtuneisiin kehityskulkuihin, sillä ne ovat vaikuttaneet suuresti koko muun urheilevan maailman trendeihin. Yhdysvaltalainen urheilun ja urheilijoiden tuotteistaminen sekä Englannista erityisen vahvana löytyvä urheilun ja julkkiskulttuurin maailmojen kietoutuminen yhteen eivät ole tuntemattomia ilmiöitä Suomessakaan. Keskityn erityisesti jalkapalloon tässä osiossa, sillä vaikka Eremenkon tapausta määrittävät vahvasti suomalaisen urheilukulttuurin erityispiirteet, kytkeytyy se myös laajemmin kansainväliseen jalkapalloon ja sen viimeisimpiin kehitysvaiheisiin.

Erityistä huomiota ansaitsee David Beckham, jonka julkisuuskuvassa kulminoituvat monet urheilukulttuurin muutokset ja joka toimii hyvänä vertailukohtana tarkasteltaessa muita medioituneen urheilumaailman julkkiksia. Mutta ennen syventymistä viimeaikaisiin kehityskulkuihin on syytä luoda lyhyt katsaus urheilevan maskuliinisuuden kehitykseen.

2.1 Maskuliinisuudesta ja urheilusta

Urheilusta ja varsinkin joukkuelajeista puhuttaessa käytetään usein sotaan viittaavaa terminologiaa, kuten ”hyökkäystä” ja ”puolustusta”. Kielikuvat eivät ole kaukaa haettuja, sillä järjestyneen urheilun synty on liittynyt sodankäyntiin. Maskuliinisuutta ja urheilua tutkinut Varda Burstyn kiinnittää huomiota antiikin Kreikan olympialaisten alkuperäiseen rooliin sotapeleinä (*war games*) institutionalisoidun urheilun syntyä hahmottaessaan. Kisoissa harjoitetut lajit kuten paini, juoksu ja keihäänheitto vaativat taitoja, joiden hallitsemisella taattiin menestys myös kaupunkivaltion armeijassa – ja siten laajempi menestys myös taloudellisesti ja yksityiselämässä. Vuosien 776 eaa. ja 394 jaa. välillä järjestetyt olympialaiset ritualisoivat juuri maskuliinisen voiman; urheilun harrastaminen oli

sallittua vain harvoille yläluokan naisille. Lisäksi osallistuminen kisoihin joko kilpailijana tai edes katsojana oli naisilta täysin kielletty. (Burstyn, 1999, 29.) Maskuliinisuuden ja fyysikaalisen suorittamisen välille onkin länsimaaisessa kulttuurissa jo antiikista lähtien laitettu yhtäsuuruusmerkit. Fyysinen voima ja vahva seksuaalisuus muodostavat normatiivisen maskuliinisuuden ytimen. (Sabo & Jansen, 1998, 202.)

Militaristisen rituaalin muodostanut järjestäytynyt urheilu edusti siis jo alusta alkaen hypermaskuliinista kulttuuria, joka ulkoisti täysin naissukupuolen sekä korosti miehen voimaa ja hallintaa. Mutta samalla urheilu oli myös toisella tavalla miesten kulttuuria. Antiikin olympialaisten alastomien miesurheilijoiden vartalot olivat usein eksplisiittisesti katseen ja arvostelun kohteina. Koska urheilukulttuuri on ollut lähes aina yksisukupuolista eli homososiaalista, se on siten ollut Burstynin mukaan myös enemmän tai vähemmän latentisti homoeroottista. Homososiaalisuus johtaa kuitenkin samalla myös urheilukulttuurin voimakkaaseen homofobisuuteen, jonka kautta homoeroottisia piirteitä kätketään. (Burstyn, 1999, 98.)

Urheilun pohjimmaisesta aistillisuudesta ja jopa eroottisuudesta vastapainoksi urheilukulttuurissa nousivat tärkeiksi impulssien tukahduttaminen sekä itsehillinnän harjoittaminen. Monet urheilulajit ovatkin kehittyneet nykyiseen muotoonsa valtaapitävän luokan pyrkimyksistä kontrolloida eri väestönosia. Tästä toimii hyvänä esimerkkinä jalkapallo, joka varhaisista rahvaan harjoittamista, kontrolloimattomista ja brutaaleista muodoistaan kehitettiin 1700- ja 1800-luvuilla nykyiseen muotoonsa Ison-Britannian koululaitoksissa, joissa sen avulla pyrittiin tuomaan järjestystä anarkistisen poikakulttuurin riepottelemiin kouluympäristöihin sekä pönkittämään laitosten hierarkiaa. Säännöt kodifioitiin ja luotiin kaksi erillistä lajia, jalkapallo ja rugby, josta kehittyi puolestaan amerikkalainen jalkapallo. (Burstyn, 1999, 69–71.)

2.2 Teollistuvan ajan maskuliininen urheilukulttuuri

Urheilun nopea nousu vapaa-ajan harrasteeksi länsimaissa 1800-luvulla liittyy laajempaan yhteiskunnalliseen muutokseen, joka muokkasi voimakkaasti perheiden arkipäivää etenkin

työväenluokan keskuudessa. Teollistumisen myötä isän rooli perheissä koki suuren muutoksen: tehtaissa pitkiä päiviä tekevät perheenpää joutuivat kasvatusvastuussa yhä pienempään osaan, kun taas äitien merkitys kasvattajina tuli entistä tärkeämmäksi.

Julkisen ja yksityisen elämän välille syntynyt kuilu vaikeutti nuorten poikien ”oppimista” miehiksi ja siirtymistä kodin piiristä julkiseen kulttuuriin. Tämä puolestaan johti poikien lisääntyvään nojaamiseen kuviteltuihin esikuviin eli sosiaalisiin fantasioihin siitä, millaista on olla mies. Kyseiset fantasiat kukoistivat kirjallisuudessa, teatterissa ja ennen kaikkea urheilussa, joka tarjosi auktoriteetin ja isän korvikkeen sekä vapautti pojat kodin yksityisestä sfääristä ja naisten tukahduttavaksi koetusta hallinnasta. Urheilu myös vahvisti miehen ”oikeutusta” julkiseen elämään naisten vapautumispyrkimysten aikana. (Burstyn, 1999, 50–56.) Burstynin mukaan miesten urheiluorganisaatioiden kehitys 1800-luvulla oli jopa hiljainen, mutta voimakas miesliike, joka toimi vastauksena vahvistuneelle naisliikelle (emt, 59).

Millainen oli sitten viktoriaanisena aikana syntynyt urheilevan miehen ideaali, joka toimi esikuvana ja mallina miehiksi sosiaalistumisessa? 1800-luvulla kehitettiin uuden yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseksi kristillisen herrasmiehen ideaalia (*christian masculinity*), jolle oli ominaista säästäväisyys ja pidättyväisyys kaikilla elämän osa-alueilla, myös seksuaalisuudessa. Urheilua pidettiin hyvänä keinona kontrolloida perversioiksi luokiteltavia haluja ja tukahduttaa epätoivottuja taipumuksia, kuten homoseksuaalisuutta. Vallitsevan ajattelun mukaan tämä tapahtui ohjaamalla voimakas, tuhoavan potentiaalinen omaava viettienergia rakentavaan ja virkistävään toimintaan. (emt, 78.) Samaa logiikkaa seuraten naisten urheiluharrastusta pidettiin hedonistisena ja voimia tuhlaavana toimintana, joka rinnastettiin muuhun vaaralliseksi katsottuun käytökseen kuten työntekoon kodin ulkopuolella tai seksuaaliseen aktiivisuuteen ilman lisääntymistarkoitusta (emt, 86).

Urheilu ei kuitenkaan ollut vain keino harjoittaa spartalaista pidättyväisyyttä, vaan sen ja seksuaalisuuden välinen suhde oli myös viktoriaanisena aikana moniulotteinen. Imperialismin aikana ihanteellisen miehen piti olla myös kyvykäs valloittaja, tarvittaessa voimakas ja alistava siirtomaaherra. Kyseinen malli oli sekä symbolisella että käytännön tasolla vahvasti seksuaalinen (valloittaja – mies, muu maailma – alistuva nainen). Urheilukulttuuri muokkasi miehestä sivistyneen maskuliinisen

eläimen, joka käytti hyväkseen primitiivistä voimaansa kristillisten arvojen ja maailmankuvan edistämiseksi. (emt, 92.)

Maskuliinisuutta pyrittiin epäerotisoimaan voimakkaasti tämän ajan kulttuurissa monilla osa-alueilla, kuten muodissa. Samanaikaisesti kun naisten vaatetus muuttui seksuaalisuutta korostavaksi ja ruumista esiin tuovaksi, miesten muodissa pyrittiin kätkemään vartaloa sekä eliminoimaan kaikki sensuaalisuuteen ja feminiinisyyteen yhdistetyt piirteet, kuten pitkät hiukset (emt, 94–95.) Siten ainoaksi kontekstiksi, jossa miehen vartalo asetettiin katseen kohteeksi ja tuotiin esille, jäi urheilukulttuuri. Voimakkaat, urheilun aggressiivista eroottisuutta säteilevät atleettien vartalot tulivat kuin varkain maskuliinisen seksuaalisuuden ikoneiksi ja idoleiksi. Hyvä esimerkki tästä ovat erilaisiin urheilulajeihin keskittyvät lehdet, joista tuli suosittuja myös homoseksuaalisten alakulttuureiden parissa. (emt, 92.)

Miesruumiin spektakelisoituminen ja erotisoituminen urheilukulttuurissa oli mahdollista juuri urheilukulttuurin itse kieltäessä oman aistillisuutensa. Urheilua pidettiin julkisessa puheessa vaarattomana, aseksuaalisena keinona todistaa mieheytensä. Mutta median mukaantulo saattaa aiheuttaa arvaamattomia seurauksia, sillä median yksityisiä käyttötapoja on vaikea hallita, kuten kävi ilmi varhaisten urheilulehtien kohdalla. Lisäksi mediateknologioiden kehittyminen on johtanut kaiken kulttuurin ohella myös urheilun voimakkaaseen visualisoitumiseen, jolloin aistillisuuden kieltäminen on vaikeutunut huomattavasti.

2.3 Mediaurheilu

Urheilun kehittyminen mediaurheiluksi on tuonut mukanaan monia perustavaa laatua olevia muutoksia suhteessa kaupallisuuteen, urheilijan statukseen ja julkisuuteen. On kuitenkin tärkeä huomata, että muutokset eivät ole olleet vain viime vuosien tulosta, vaan kaupallisuus ja julkisuus ovat olleet jo hyvin varhain osa urheilukulttuuria.

2.3.1 Median kehitys – urheilun kehitys

Järjestäytynyt urheilu ei ole oikeastaan koskaan ollut omavaltainen tai itsenäinen kulttuuri. Jo 1800-luvulla urheilua tukivat sen kontrolloivaan ja ”sivistävään” vaikutukseen uskovat valtiovalta ja muut viralliset tahot. Sami Kolamo korostaa, että kilpaurheilu kehittyi tuona aikana nykyaikaiseksi (kun stadioneita rakennettiin, lajien kattojärjestöt syntyivät ja sääntöjä kodifioitiin) juuri vuorovaikutuksessaan median ja mainonnan kanssa. Sponsorit, urheilujournalismi ja kilpaurheilu ruokkivat toistensa menestystä vastavuoroisessa suhteessa. (Kolamo, 2004, 38.)

Burstyn kartoittaa samaa symbioottista kehitystä Yhdysvalloissa ja kytkee sen uuden urbaanin vapaa-ajan kulttuurin syntyyn keskiluokan ja työväestön keskuudessa. Urheilu myi sanomalehtiä, ja sanomalehdet myivät urheilua eli suosittua ”fiktiota” ideaalimaskuliinisuudesta, joten monet lehtitalojen omistajat alkoivat sijoittaa 1900-luvun alussa urheilun tukemiseen ja mainostamiseen. (Burstyn, 1999, 105–106.) Myös radion ja television menestymisessä urheilulla on ollut merkittävä rooli. Useat baseball-joukkueet myivät radio-oikeuksia otteluihinsa jo 1930-luvulla suurista summista. Urheilukulttuurin todellinen spektakelisoituminen tapahtui kuitenkin vasta television myötä 1950-luvulta alkaen.

Television tulo ei ole ollut välttämättä kaikkien lajien eduksi, sillä se on asettanut niiden viihdyttävyydelle tiukat vaatimukset. Monien yli sata vuotta lähes muuttumattomina säilyneiden urheilulajien selviäminen hengissä onkin riippunut siitä, miten ne ovat pystyneet sopeutumaan uusiin vaatimuksiin sekä ottamaan vastaan muutokset. Esimerkiksi amerikkalaisessa jalkapallossa toteutettiin muutamia suuria muutoksia 1970-luvulla, jotta katsojaluvut paranisivat: pelipäiviä muutettiin laajemman yleisön tavoittamiseksi, sarjan loppuottelu Super Bowl siirrettiin pelattavaksi ilta-aikaan, mikrofoneja ja kameroita lisättiin sekä otettiin käyttöön muun muassa split-screen -tekniikka, hidastukset ja ”instant replay” (emt, 135).

Myös eurooppalainen versio jalkapallosta on kokenut samantyyppisiä muutoksia, jotka ovat laajentaneet lajin suosiota sekä korostaneet sen aiemmin sivussa olleita ulottuvuuksia. Televisioinnin myötä lajin huippupelaajien ja yksilöiden merkitys on korostunut, vaikka parhaimmistakaan huippupelaajista koottu joukkue ei pärjäisi ilman toimivaa yhteispeliä. Ensimmäiset väreissä ja suorana

lähetetyt MM-kisat Meksikossa 1970 olivat taitavan Brasilian maajoukkueen ja heidän tähtipelaajansa Pelen juhlaa (Kolamo, 2004, 39).

Teknisesti taitavat yksilöt ”hyötyvät” kehittyneestä televisiotekniikasta, joka nostaa heidän taitonsa monipuolisesti esille. Tästä voi pitää hyvänä esimerkkinä ranskalaista Zinedine Zidanea, jonka suosio ja lähes myyttinen asema eivät johdu vain hänen mittavista saavutuksistaan – vaikka hän onkin voittanut lähes kaiken mitä yksittäinen pelaaja voi – vaan erityisesti hänen lähikuivissa ja hidastuksissa oikeuksiinsa pääsevistä ilmiömaisesta tekniikastaan ja tavastaan liikkua. Varsin voimakas todistus estetiikan merkityksestä on se, että suosituimmat tähtipelaajat ovat harvoin ”kovaa” pelaavia, joukkueelle elintärkeitä puolustajia. Mytologisoitujen jalkapallon jumalien pantheon koostuu suurelta osin oman, tunnistettavan pelityylin kehittäneistä taitavista hyökkääjistä ja keskikenttäpelaajista. Esimerkiksi David Beckhamiin yhdistetään usein hänen tunnettu tavaramerkkinsä eli kierteiset, tarkat keskitykset (”bending it like Beckham”).

Myös Suomen maajoukkueen kohdalla suurimpia odotuksia kohdistetaan juuri näyttävästi pelaaviin hyökkääjiin ja keskikenttäpelaajiin, kuten Litmanen, Forssell ja Eremenko. Esimerkiksi syksyn 2004 karsintaotteluiden alla lehdissä kysellään päävalmentaja Antti Muuriselta kenelle annetaan vastuu (IL 8.9.2004, kun pelikunnossa olivat Väyrynen, Litmanen, Eremenko ja Riihilahti) ja etenkin pelaavatko Litmanen ja Eremenko yhdessä (IS 4.9.2004). Karsintojen edetessä paineita kasataan Eremenkon harteille ja hyvän maalivireen toivotaan jatkuvan: *Ilta-Sanomat* otsikoi pelaajan esityksiä käsitteleviä artikkeleitaan ”Lisää maaleja, Alexei!” (2.9.2005) ja ”Anna palaa, junior!” (7.10.2005), kun taas *Iltalehdessä* keskitytään ennen Andorra-ottelua analysoimaan pelaajan vapaapotkutekniikkaa (3.9.2005 ”Vaparitaituri”).

Hyvin sujuneiden otteluiden jälkeen lehdistössä keuhataan erityisesti maalintekijöitä, ja heidät nostetaan huomion keskipisteeksi myös artikkelien kuvituksessa. *Helsingin Sanomien* mukaan Eremenkon vapaapotkut olivat Andorra-ottelussa ”lähes häikäiseviä” (5.9.2004) ja *Aamulehdessä* samasta ottelusta todetaan Eremenkon näyttäneen, että ”hänessä on aineksia huippupelaajaksi” (5.9.2004). *Ilta-Sanomat* ja *Iltalehti* puolestaan usein nostavat onnistujat urheiluliitteiden kansisivuille: *Iltalehdessä* on sivun kokoinen kansikuva urheiluliitteessä Eremenkosta pelitilanteessa voittoisassa Armenia-pelissä otsikolla ”Ei armoa Armenialle!” (9.9.2004) ja *Ilta-Sanomien* urheiluliitteen kannessa samanlainen dynaaminen

kuva Andorra-pelistä otsikolla ”Kova näyttö” (18.8.2005). Mitä näyttävämpää peli ja maalit ovat, sitä suurempia otsikoita lehdissä on.

Urheilu on siis medioiden mukaantulon myötä spektakelisoitunut voimakkaasti. Samalla se on myös kaupallistunut ja sitä myötä tuotteistunut vahvasti. Tällöin lähikuvassa näkyvä urheilija ei ole enää vain pelaaja tai julkkis, vaan hän on myös tuote.

2.3.2 Urheilu ja urheilija tuotteena

Douglas Kellnerin mukaan urheilun spektakelisoituminen on seurausta siirtymisestä teollisesta yhteiskunnasta jälkiteolliseen. Teollistumisen aikana urheilun merkitys oli enemmän käytännön tasolla: institutionalisoitu urheilu toimi työn jatkeena, joka tuotti voimakasta ja taitavaa, yksilöllisyytensä yhteistyön nimissä tukahduttavaa työvoimaa. Jälkiteollisessa, henkisen työn hallitsemassa yhteiskunnassa urheilun kehitys liittyy palvelualan ja viihdeteollisuuden merkityksen kasvuun. Urheiluspektaakkeli, johon sijoitetaan paljon rahaa, pitää kulutusyhteiskunnan toiminnassa. Rajat ammattimaisen suorittamisen (ts. vakavan urheilun) ja kaupallistumisen välillä ovat romahtaneet, kun kaikki elämän osa-alueet ovat tuotteistuneet. Urheilija on yhä tiukemmin markkinoiden palveluksessa, mistä toimii hyvänä esimerkkinä 1990-luvulla koripallon yhdysvaltalainen supertähti Michael Jordan tuottoisine mainossopimuksineen. (Kellner, 2001.)

Kaupallistuminen ei ole kuitenkaan aivan uusi ilmiö urheilussa. Mainostajat ovat olleet hyvin perillä urheilun voimasta tuotteidensa myynnin edistämässä jo ennen visuaalisen kulttuurin voittokulkua. Esimerkiksi vuonna 1939 amerikkalaisyhtiö Gillette maksoi 100 000 dollaria yksinoikeudesta sponsoroida baseballin pääsarjan radiolähetyksiä. Tulokset olivat huimat: mainostetun tuotteen myynti kasvoi 350 prosenttia. (Burstyn, 1999, 111.)

Urheilun ja markkinoiden kietoutuminen yhteen näkyy myös olympialiikkeen kehityksessä 1900-luvun mittaan. Paroni Pierre de Coubertinin perustama olympialiike edusti alun perin ihannetta urheilusta, joka olisi vapaa politiikan ja talouden vaikutuksista. Käytännössä tämä tarkoitti kuitenkin sitä, että osallistuminen vuonna 1896 ensimmäisen kerran järjestettyihin kisoihin oli sallittua vain

amatööriurheilijoille, toisin sanoen tarpeeksi vapaa-aikaa ja rahaa omaaville urheilua harrastaville henkilöille, joita käytännössä edusti lähinnä yläluokka. Olympialaiset vapautuivat virallisesti amatöörisäännöksestä vasta vuonna 1984 Los Angelesin kisoissa, jotka merkitsivät myös kaupallisuuden mukaantuloa sponsoreiden (Coca-Cola ja MacDonal'd's) muodossa liikkeen olemassaolon pelastamiseksi (Kolamo, 2004, 39).

Jos raha on nykyurheilussa välttämätöntä, sitä on myös media. Erityisesti television merkitys on ollut huomattava: sen mukaantulo ei johtanut vain yksittäisen urheilijan siirtymiseen huomion keskipisteeksi, vaan vaikutti laajemminkin muuttaessaan urheiluseurojen luonnetta ratkaisevasti. Medioitumisen myötä etenkin urheiluun liittyvät maun ja uskollisuudet alkoivat delokalisoitua. Kehitys alkoi Yhdysvalloissa jo 1950- ja 1960-luvuilla, kun kansallisen tason televisioitu seuraurheilu, kuten Major League Baseball, alkoi viedä katsojia paikallisurheilulta. 1970- ja 1980-luvuilla puolestaan paikan ja urheiluseuran siteet jopa katkesivat useissa tapauksissa kun seuroja siirrettiin kaupungista toiseen. Nykyään asuinpaikalla ei ole enää välttämättä mitään kytköstä siihen, mitä seuraa kannattaa. Esimerkiksi Yhdysvalloissa koripallojoukkue Chicago Bulls onnistui 1990-luvulla lyömään itsensä läpi ”koko kansan” joukkueena ja laajentamaan kannatustaan koko maan kattavaksi. (Whitson, 1998, 65.)

Tämän suuntainen kehitys on Yhdysvaltojen lisäksi levinnyt myös koko muuhun maailmaan. Vaikka urheilu on monessa yhteydessä, kuten olympialaisten ja jalkapallon EM- ja MM-kisojen aikana, nationalismin viimeisiä pesäkkeitä, se on kuitenkin huomattavan delokalisoitunutta, myös Suomessa. Urheiluyhteisöjen keskuudessa elävät paikallisten kannatusten rinnalla vahvana myös uskollisuudet seuroja ja urheilijoita kohtaan, jotka eivät fyysisesti liity mitenkään suomalaisiin kannattajiinsa. Ei ole tavatonta kannattaa toisen paikkakunnan joukkuetta Suomen urheiluliigojen kohdalla tai muodostaa intohimoista fanisuhdetta aivan muun maalaisiin urheilujoukkueisiin.² Fanikokemukseen liittyy usein seurauskollisuuden ilmaiseminen, joka puolestaan takaa oheistuotteiden, kuten pelipaitojen, myynnin. Oheistuotteiden myynnissä käytetään usein hyväksi joukkueen suosituimpien tähtipelaajien vetovoimaa, joka toisinaan voi olla suurempi kuin koko muun seuran. Burstynin mukaan urheiluseurojen ja niihin liittyvien uskollisuuksien muuttuminen johtaa paikallisuuden katoamiseen identifikaation välineenä, jolloin ainoaksi intohimoiseksi, virtuaaliset yleisöt joukkueeseen ja toisiinsa

² Urheilufaneista ja fanikokemuksesta lisää, katso esimerkiksi Heinonen (2005).

yhdistäväksi tekijäksi jää maskuliinisuus, josta on tulossa yhä tärkeämpi tekijä urheilukulttuurissa. (Burstyn, 1999, 142.)

Yksi tunnetuimmista tapauksista, joissa pelaajasta tuli isompi kuin seura, on jo aiemmin mainitsemani koripalloilija Michael Jordan. Puolijumalan asemaan nostettu Jordan oli etenkin 1990-luvulla todellinen kansainvälinen medioitunut urheiluikoni. Esimerkiksi vuonna 1995 suoritetun tutkimuksen mukaan hän oli maailman tunnistetuin amerikkalainen (Vande Berg, 1998, 144). Jordan ei kuitenkaan kohonnut maailmanlaajuiseen suosioon vain ilmiömäisten pelitaitojensa tai ammatillisen menestyksensä ansiosta, vaan hyvin tärkeä tekijä hänen menestyksessään oli molempia osapuolia hyödyttänyt mainossopimus urheiluvälinevalmistaja Niken kanssa. Yhtiö hyötyi huomattavasti sopimuksesta, jonka ensimmäisenä vuonna pelaajan oman kenkämallin, Nike Air Jordanin, myynti tuotti 130 miljoonaa dollaria. (emt, 146.)

Niken kampanja puolestaan tuki ja vahvisti Jordanin ympärille rakennettua myyttistä tarinaa. Esimerkiksi kampanjan tunnetuimmassa televisiomainoksessa kuvattiin pelaajaa ilmalennossa kesken hypyn ja kysyttiin ”Who said a man wasn’t meant to fly?”. Mainokset rakensivat Jordanin ympärille ainutkertaisuuden auraa ja mytologisoivat häntä toiseen maailmaan kuuluvaksi urheilun jumalaksi. Niken mainoskampanja muutti ratkaisevasti urheilijoiden ja urheiluvälinevalmistajien välistä suhdetta sekä loi mallin, jota kaikki tuleva urheilumainonta seurasi. (emt, 146.)

Niken suurin kilpailija urheiluvälinemarkkinoilla, adidas, on käyttänyt tehokkaasti hyväkseen samaa strategiaa uudelle vuosituonnille tultaessa. Yhtiö on onnistunut kaappaamaan talliinsa lukuisia maailmantähtiä etenkin jalkapalloilusta Zinedine Zidanesta Raúl Gonzalesiin ja Roberto Carlosiin. Tallin kirkkain tähti on kuitenkin David Beckham, joka maailmanlaajuisella suosiollaan ja tunnettavuudellaan (Yhdysvallat poislukien) haastaa jopa Michael Jordanin. Beckham oikeastaan jopa ylittää Jordanin tunnettavuudessa, sillä hänet tuntevat myös ihmiset, jotka eivät seuraa lainkaan urheilua.

Urheilijuus on vain yksi osa-alue Beckhamin julkisuuskuvaa: hän on muun muassa muoti-ikoni, juorulehdistön suosikkijulkis, homoikoni ja metroseksuaalisen maskuliinisuuden kansikuvamies. Taitavan julkisuudenhallinnan ansiosta hän on nykyjalkapalloilun ja -urheilun seuratuimpia hahmoja,

jonka vaikutus ulottuu myös urheilun ulkopuolelle. Beckhamin vaikutus ei koske vain häntä itseään, vaan kaikki tunnetut urheilijat vertautuvat jollain lailla häneen.

Suomessakin Beckham on sekä itse ollut vahvasti esillä jo muutaman vuoden ajan että vaikuttanut urheilijoiden julkisuuskuviiin ja muidenkin julkkismiesten arviointeihin. Eremenko on ollut yksi näistä Beckhamiin verratuista ja vertautuneista hahmoista. Näiden kahden urheilijan rinnastaminen onkin mielestäni erittäin hedelmällistä ja tuo esiin myös suomalaisessa urheilujulkisuudessa koetut muutokset.

2.4 Urheilijasta julkisurheilijaksi

Beckhamin kaltaisen hahmon syntyä ei ole hyödyllistä tarkastella pelkästään irrallisena ilmiönä. Vaikka hänessä on monia ainutkertaisia piirteitä, liittyy hän kuitenkin vahvasti omaan aikaansa. On vaikea kuvitella Beckhamin kaltaista hahmoa urheilukulttuurissa esimerkiksi 1980-luvulla tai edes 1990-luvun alussa. Hänen olemassaolonsa ei olisi mahdollinen ilman tiettyjä kehityskulkuja etenkin Yhdysvaltojen sekä Englannin urheilukulttuureissa ja -julkisuuksissa.

2.4.1 Ideaalimiehiä ja kapinoitsijoita

Yhdysvalloissa monet suositut, julkisuuteen nousseet urheilijat sopivat pitkään perinteisen ideaalimiehen muottiin. Leah R. Vande Berg mainitsee esimerkiksi 1980-luvulla huippuvuotensa kokeneet baseball-pelaaja Nolan Ryanin ja amerikkalaisen jalkapallon tähtipelaaja Joe Montanan tällaisina suhteellisen tahrattomina, hegemonista maskuliinisuutta edustavina nykypäivän sankareina. Heidän menestyksensä johti tietysti tarkkaan taustojen tonkimiseen, mutta kummatkin selvisivät siitä puhtain paperein: Ryan oli Teksasissa kauden ulkopuolella karjaa kasvattava moderni cowboy ja Montana puhtoinen perheenisä. Partakoneiden, farkkujen ja alusvaatteiden mainoksissa käytettiin hyväksi heidän ulkonäköään ja imagoaan perinteisinä tosimitiehinä. Myös pelaajat itse hyötyivät mainosten harjoittamasta mytologisoinnista. (Vande Berg, 1998, 139–141.)

1990-luvulla suosittujen urheilijamiesten julkisuuskuvat kuitenkin monipuolistuivat. Inhimilliset heikkoudet ja poikkeamat totutusta eivät välttämättä vaikuttaneet negatiivisesti urheilijan suosioon, vaan joissain tapauksissa vaikutus oli jopa päinvastainen. Michael Jordanin uhkapeliongelmat eivät kääntäneet suuren yleisön suosiota pois kuten ei tehnyt myöskään hänen ihonvärinsä. Yhdessä Tiger Woodsin kanssa he ylittivät suosiossaan raja-aidat eri etnisten ryhmien välillä ja mursivat urheilukulttuurin WASP-hegemoniaa. Kaikesta huolimatta hyvätapaiset ja kunnianhimoiset Jordan ja Woods sopivat kuitenkin sankarin rooliin.

Puhtoisten sankariurheilijoiden lisäksi media ja yleisö ovat usein viehättyneet kapinoivista antisankareista, joita on medioituneen urheilun historiassa riittänyt. Monet heistä ovat kapinoitsijoita, joilla on päämäärä. He ovat järkyttäneet urheilumaailman status quota ja saaneet aikaan kipeästi kaivattuja muutoksia. Näin tekivät aikanaan esimerkiksi rotusortoa vastustanut nyrkkeilijälegenda Cassius Clay alias Muhammad Ali sekä naisasiaa ajanut tennispelaaja Billie Jean King. (emt, 141–142.)

Toisinaan urheilukulttuurissa kapinoivat antisankarit pyrkivät kuitenkin järkyttämään vain järkyttämisen ilosta. Tästä Vande Berg mainitsee hyvänä esimerkkinä koripalloilija Dennis Rodmanin, jonka jatkuva ulkonäöllään shokeeraaminen ja ristiinpukeutuminen järkytti – ja ihastutti – perinteisen maskuliinisuuden värittämää urheilukulttuuria ja yhdysvaltalaista yleisöä. Ristiriitainen, valtavirrasta poikkeava, seksuaalisesti epämääräinen ja eri tyylejä yhdistelevä Rodman on Vande Bergin mukaan postmodernin urheilijan prototyyppi. (emt, 147–149.) Vaikka räävitön ja ristiriitaisia reaktioita herättävä Rodman eroaakin suuresti kollegoistaan, häntä kuitenkin yhdistää muihin urheilijoihin se, että myyvä ja yleisöön jollain lailla vetoava imago on myös hänelle kaikki kaikessa.

Jos Yhdysvaltojen urheilukulttuurin ansioksi voidaan laskea urheilijan uudenlainen tuotteistaminen, niin Englannin panos nykyisen urheilukulttuurin kehittymiseen on ollut urheilijoiden uudenlaisen julkkisluonteen synnyttämisessä. Keltaisen lehdistön luvatussa maassa ei ole aina oltu kiinnostuneita urheilijoista persoonallisuuksina eikä suhtauduttu heihin kiehtovina ja monipuolisina julkkiksina.

Tämä kaikki muuttui Ellis Cashmoren mukaan hetkessä vuoden 1990 Italian isännöimän jalkapallon MM-kisaturnauksen välierässä, kun Englannin pelaaja Paul Gascoigne sai keltaisen kortin. Tämä tarkoitti sitä, ettei pelaaja olisi päässyt pelaamaan finaalissa, jos Englanti muuten sinne olisi selvinnyt (mitä ei kuitenkaan tapahtunut). Pettynyt Gascoigne puhkesi kaikkien yllätykseksi kyyneliin, mikä oli vielä tällöin suhteellisen odottamaton reaktio miesurheilijalta, saati sitten häneltä. Kyyneleet herättivät yleisön kiinnostuksen, monipuolistivat Gascoignen hahmoa ja tekivät lad-kulttuurin värittämän, työväenluokkaisena ja sivistymättömänä pidetyn jalkapallon yhtäkkiä muodikkaaksi. Gascoigne nousi suureksi julkkikseksi, jonka jokaista askelta seurattiin. Median ja yleisön kiinnostus pelaajan yksityiselämää kohtaan oli ennennäkemätöntä, ja ylitti jopa legendaarisen George Bestin herättämän kiinnostuksen. (Cashmore, 2004, 121–123.)

Syntynyt Gazza-kertomus heijasti ajan henkeä ja sopi 1990-luvun labour-Britanniaan, jossa työväenluokkaisuus oli uusi trendi (emt, 127). Gascoigne oli monessa mielessä ristiriitainen hahmo, joka kiehtoi ja vieraannutti yleisöään samaan aikaan. Kova ja pehmeä, huonotapainen ja hauska, rakastettu ja vihattu antisankari, joka sekä tarvitsi että halveksi julkisuutta. Sikailu, alkoholismi, pahoinpitelyt ja vaimon hakkaaminen asettuivat virtuoosimaisen ja viihdyttävän pelitavan vastapainoksi. Hänen uransa oli vuoristorata-ajelua suosion huipulta pohjalle ja takaisin. Gascoignen ura ja sitä kautta myös hänen suosionsa on kuitenkin viime aikoina hiipunut. Hänen käytöksensä ei enää herätä samanlaisia reaktioita. Aika on mennyt Gazzan ohi. (emt, 136.) Muuttunut maailma vaatii erilaisia esikuvia.

2.4.2 Beckham vastaan Eremenko

Prinsessa Dianan kuoleman jälkipyykin aikana Englannissa alkoi kehittyä uusi entistä avoimempi ja vaativampi julkkiskulttuuri. Sopiva läpinäkyvyyden ja salaperäisyyden annostelu oli uudenlaisen julkkiksen menestyksen avain. (emt, 114.) Tällaisen julkkiksen prototyyppi tuli aluksi hieman yllättävältä taholta, urheilukulttuurista. Manchester Unitedin paidassa ammatillisen läpimurtonsa tehneestä David Beckhamista löytyi monia piirteitä, jotka yhdessä sattuman kanssa tekivät englantilaispelaajasta ajan hengen ilmentymän urheilukulttuurissa ja sen ulkopuolella, Englannissa ja muussa maailmassa.

Nostan tässä yhteydessä Beckhamista esille muutaman seikan, jotka ovat tärkeitä tarkasteltaessa myös Eremenkon julkisuuskuvaa. Vertailu on aiheellinen jo siksi, että Eremenko on monessa yhteydessä rinnastunut ja rinnastettu juuri tähän pelaajaan. Esimerkiksi *Aamulehden* artikkelissa ”Eremenko on Suomen Beckham” rinnastus pohjataan pelaajien esiintymiseen julkisuudessa: ”Aleksi Eremenko Jr. osaa suhtautua julkisuuteen luontevasti. Nuori pelaaja ei jää sanattomaksi oikeasti koskaan.[...] Italiaan lähdön jälkeen Eremenko juniorin kuva on komeillut lehdissä lähes päivittäin” (AL 9.10.2004).

Myös monia muita viime vuosina julkisuuteen kohonneita nuoria miesurheilijoita verrataan Beckhamiin. Toisinaan tuntuu, että Beckhamia käytetään jopa tietynlaisena mittapuuna muiden miesurheilijoiden kohdalla. Miksi hän on niin hyvä vertauskohta ja mitä vertaaminen Eremenkoon tuo esille? Missä kohdin nämä kaksi pelaajaa vertautuvat toisiinsa helposti, missä hankalasti?

Tarkastelen eroja ja yhtäläisyyksiä etenkin vertaamalla Beckhamin ja Eremenkon suhdetta julkisuuteen sekä heidän maskuliinisuuttaan. Tukeudun tässä yhteydessä vahvasti Beckhamia paljon analysoineen englantilaisen urheilun tutkijan Ellis Cashmoren ajatuksiin, jotka koen erittäin hyödyllisiksi. Vaikka Cashmore toisinaan saattaakin melkoisesti korostaa Beckhamin merkitystä yksittäisenä hahmona, hän kuitenkin analysoi pelaajaa juuri oman aikansa ja yhteiskuntansa tulkkina ja tuotteena. Tämä näkökulma on hyvä pitää mielessä myös Eremenkoa tutkiessa.

Julkiset urheilijat

2000-luvun urheilijoille suhde julkisuuteen on entistä tärkeämpää. Tietysti monen urheilijan kohdalla julkisuus on ollut tärkeää jo aiemminkin, kuten edellä mainitsemani hahmot Jordanista Rodmaniin ja Gascoigneen ovat todistaneet. Lehdissä näkyminen ja juhlissa poseeraaminen muodostavat kuitenkin nyt pikemminkin säännön kuin poikkeuksen. Hyvä esimerkki Englannin tilanteesta on se, että pikemminkin jalkapallohuligaania kuin muoti-ikonia ulkonäöltään muistuttava Manchester Unitedin hyökkääjä Wayne Rooney on saanut oman vaatemalliston.

David Beckham on tässä omaa luokkaansa. Hän edusti räyhääviin jalkapalloilijoihin kyllästyneelle brittiyleisölle aivan uudenlaista, sisäsiistiä urheilijamiestä: sen sijasta, että olisi riehunut lennoilla, kiroillut ja esiintynyt humalassa julkisesti (minkä ansiosta englantilaisurheilijat aiemmin olivat päätyneet tabloideihin), tämä komea ja hyvätapainen nuorimies nähtiin julkkisten seurassa muotinäytöksissä ja cocktailjuhlissa. Saronkeja ja hiuspantoja usein pitävä, Spice Girls -yhtyeen Victoria Adamsin kanssa seurusteleva Beckham viehätti mediaa uutuudessaan. (Cashmore, 2004, 107–108.)

Vuoden 1998 jalkapallon MM-kisoissa tapahtunut ulosajo³ pudotti kuitenkin uuden suosikin osakkeita ja teki hänestä syntipukin median ja yleisön silmissä. Tapahtumalla ei ollut Cashmoren mukaan kuitenkaan pelkästään negatiivisia seurauksia, vaan se toimi myös lopullisena ylykkeenä Beckhamin nousemisessa maan (ja maailman) seuratuimpien hahmojen joukkoon. Pelaajan aiemmin melko tahraton, mutta yksipuolinen julkisuuskuva laventui huomattavasti. Tapaus osoitti hänen kykenevän samanlaisiin inhimillisiin tunteisiin ja virheisiin kuin kaikki muutkin ja teki hänestä siten läheisemmän faneilleen. Sinä hetkenä kentällä Beckham oli läpinäkyvämpi ja todempi kuin koskaan aiemmin. Tapahtumaa ympäröineestä negatiivisesta julkisuudesta oli lopulta hyötyä pelaajalle. Syntipukin elämä joutui mikroskoopin alle, hänen jokaista liikettään ja tekoaan seurattiin ja kommentoitiin päivittäin. Etenkään Englannissa ei voinut välttyä kuulemasta, näkemästä tai lukemasta Beckhamista. Voittajana selvisi tietenkin itse pelaaja: mediassa rakennetussa Beckham-kertomuksessa sankari nousi takaisin huipulle entistä vahvempana ja suosittumpana. Paluun suosion huipulle kruunasivat satuhäät Adamsin kanssa. (emt, 36–40.)

Eremenkon kohdalla on osittain toteutunut samanlainen tarina Suomen mittakaavaan suhteutettuna: nuoresta lupauksesta seurajoukkueen huipulle HJK:ssa ja menestykseen maajoukkueessa. Laajemman menestyksen tullessa syksyn 2004 mittaan lehdissä alkoivat toistua myös tutut tarinakuviot. Mediassa rakentui kuva toteutuneesta unelmasta, jossa Ermenko kihlattunsa kanssa muuttaa Vantaan Hakunilan kerrostaloasunnosta Etelä-Italian Lecceen hyvän viinin ja ruoan pariin meren rannalle. Etenkin *7 päivää* -lehti oli vahvasti mukana tämän kuvan rakentamisessa julkaistessaan heinäkuussa ja syyskuussa artikkelit kihlaparista esittelemässä Suomen ja Italian

³ Argentiinaa vastaan pelatussa ottelussa argentiinalaispelaaja Diego Simeone taklasi Beckhamin. Kentän pinnassa maannut englantilaispelaaja menetti malttinsa ja kosti potkaisseella Simeonea kevyesti pohkeeseen, mistä seurasi Beckhamille punainen kortti ja ulosajo.

kotejaan (numerot 29/2004 ja 40/2004). Näissä ja muutamissa muissa artikkeleissa korostettiin nuoren parin onnellista arkea ammatillisen (ja sitä kautta myös taloudellisen) menestyksen ohella. Hyvin tyypillinen esimerkki uutisoinnista on *Iltalehden* raportti Eremenkon Serie A –avauksesta. Pelitapahtumien ohella käsitellään myös muuta elämää, joka alkaa ”asettua uomiinsa”: ”– Kämpä on jo löytynyt, ja tyttöystävä on nyt Leccessä. Enää pitäisi auto ostaa, sitä olen katsellut, listaa Erenenko” (13.9.2004). Myös *Helsingin Sanomien Nyt*-liitteessä on kiinnostava artikkeli ”Juniorin seikkailut saapasmaassa”, jossa toimittaja seuraa Erenenkoa Leccessä muutaman päivän ajan saadaakseen selville millaista on ammattilaisjalkapalloilijan elämä. Esiin nousevat pelitaidot ja taitavat harhautukset (”hän ikään kuin twistaa pallon kanssa”), rankat harjoitukset ja italialainen pelikulttuuri, mutta myös Eremenkon avoauto, asunto (jota toimittaja ei pääse katsomaan *7 päivää* –lehden kanssa tehdyn sopimuksen vuoksi), merkkivaatteet ja perheasiat. (HS *Nyt* 8.10.2004.)

Eremenkon julkisuuskuva eroaa kuitenkin Beckhamin vastaavasta huomattavasti, sillä häntä on jo varhain pidetty tätä ristiriitaisempana, ongelmallisempana ja siten monimutkaisempana pelaajana ja hahmona. Esimerkiksi *City*-lehden kevään 2004 jutussa ”Kentän kuuma kinkku” (numero 9/2004) käsiteltiin lupaavan peliuran ja trendikkäiden tatuointien ohella myös pelaajan ongelmia pelikentällä, kuten ylimielisyyttä ja kahnauksia valmentajien kanssa, sekä yksityiselämässä, kuten porttikieltoa, jonka hän sai erääseen helsinkiläisravintolaan. Myös edellä mainitsemassani *Helsingin sanomien Nyt*-liitteen artikkelissa käsitellään Eremenkon värikkyttä persoonana – hyvässä ja pahassa:

[L]ahjakkuus osaa käyttäytyä kuin ”futistähti”. Juniorkin pukeutuu mielellään merkkivaatteisiin, ja tähden elkeet näkyvät myös koruissa: tapaamisten aikana näen hänen korvissaan ainakin kolme erilaista timanttikoruja. Lisäksi persoonan on hyvä olla ristiriitainen. [...] Erenenko tietää olevansa kuumakalle, vaikea pelaaja. ”Sanon mitä ajattelen.” (HS *Nyt* 8.10.2004.)

Koska Erenenko on leimattu kuumaveriseksi ongelmapelaajaksi, hän vertautuu myös muihin pelaajiin kuin Beckhamiin. Eräs selkeä ja jossain mielessä Beckhamia osuvampi vertailukohta on Ruotsin lahjakkaimpiin ja menestyneimpiin pelaajiin kuuluva, Eremenkon tavoin maahanmuuttajaperheestä tuleva Zlatan Ibrahimovic. Erenenko on tunnustanut ihailevansa juuri kyseistä pelaajaa (esimerkiksi HS 8.10.2004 ja IS 20.11.2004), joka suomalaisen lailla on viihtynyt iltapäivälehtien lööpeissä useaan otteeseen. Kahnaukset valmentajien kanssa, ajoittainen sopeutumattomuus joukkueeseen, itsevarmuus ja toisinaan jopa itsekkyyys toistuvat kummankin pelaajan ammatillista uraa kuvaavien kirjoittajien kommentteissa. Hyvä esimerkki on Ilkka Mattilan kolumni ”Also sprach Zlatan” (IL 3.11.2004), jossa

todetaan, että pelaajia yhdistää ”taito, näkemys ja itseluottamus”, mutta myös ongelmaluonne. Toisaalta, vaikka Zlatan tunnetaan myös värikkäistä kommenteista kentän ulkopuolella sekä ongelmista Ruotsin lehdistön kanssa, hän ei ole ollut otsikoissa niin paljon yksityiselämän asioissa kuin Eremenko, joka tässä suhteessa muistuttaa enemmän Beckhamia.

Onkin kiinnostavaa, miten samankaltaisia Beckhamin ja Eremenkon yksityiselämän tapahtumiin ja ongelmiin keskittyvät uutisoinnit eli niin sanotut ”salarakaskohut” ovat. Ne ovat osin myös samanaikaisia. Vaikka julkisten julkisiksi tehtyjä syrjähyppyjä on ollut ja niistä on kirjoitettu maailman sivu, yksi vuoden 2004 kyllästymiseen asti toistelluista muotisanoista vaikutti olevan juuri ”salarakas”. Beckhamin henkilökohtaisen avustajan Rebecca Loosin tuleminen julkisuuteen keväällä 2004 pelaajan toisena naisena sai osakseen suuren määrän palstatilaa ja herätti maailmanlaajuista kiinnostusta. Loosin haastatteludokumentti, jossa syrjähyppyä ruodittiin yksityiskohtaisesti, nähtiin myös Suomen televisiossa pian sen Englannin ensiesityksen jälkeen. Syrjähyppykohu oli tapa palauttaa Beckham maan pinnalle kaiken kirjoittelun nostettua hänet jalustalle ja lähes yli-ihmisen asemaan.

Uutisoinnissa saavutti lakipisteensä Beckham-innostus, joka oli jo välillä hiipunut, mutta saanut uutta tulta vuonna 2003 ”lentävän kengän” tapauksesta⁴ ja kalliista siirrosta espanjalaisen menestysjoukkue Real Madridin riveihin. (Cashmore, 2004, ix.) Pelaajan elämää Espanjan pääkaupungissa seurattiin askel askeleelta sekä pelikentällä että sen ulkopuolella. Monet brittilehdet jopa lähettivät Madridiin omia Beckham-kirjeenvaihtajiaan. Tässä vaiheessa Beckhamin työ- ja yksityisminää oli erittäin vaikea erottaa toisistaan, ja peliesitysten tasoa kommentoitiin myös yksityiselämän tapahtumien valossa. Beckhamia ei voinut enää tulkita pelkästään jalkapalloilijana, vaan hänen koko julkisuuskuvansa tuli mukaan lähes kaikissa tilanteissa. Syrjähyppyä koskevassa kohussa oli huomattavaa myös se, miten globaalilta Beckham sen kautta tuntui. Hetkessä tarinan julkistumisesta tapahtuneesta tai tapahtuneeksi väitetystä syrjähyppystä tiedettiin lähes kaikkialla maailmassa monin yksityiskohdin väritettynä, myös sen syyt mukaan otettuna. Kohu raotti entistä enemmän Beckhamin julkisivua ja toi hänet entistä läheisemmäksi ja ehkä myös aidommaksi hahmoksi, vaikka maine samalla tahriintuikin.

⁴ Helmikuussa 2003 Manchester United oli juuri hävinnyt cup-ottelun Arsenalia vastaan, ja joukkueen päävalmentaja Alex Ferguson oli pukuhuoneessa arvostelemassa kiivaasti ja kovasanaisesti pelaajiaan, joista etenkin Beckhamin panokseen hän oli tyytymätön. Kesken saarnaansa Ferguson potkaisi lattialla lojunutta nappulakenkää, joka osui Beckhamia silmäkulmaan ja aiheutti siihen haavan. Tapahtuneen on tulkittu aiheuttaneen lopullisen särön pelaajan ja valmentajan jo aiemmin tulehtuneeseen suhteeseen.

Entä Eremenko, miten hänen yksityiselämänsä koskeva kohu vaikutti hänen imagoonsa? Vaikutus sillä oli joka tapauksessa. Vaikka Eremenkon julkisuuskuva oli ollut alusta alkaen melko ristiriitainen ja häntä oli pidetty temperamenttisena ja kuumaverisenä, suhde tyttöystävä Jenni Rantalaan oli ollut median silmissä kuitenkin vakaalla pohjalla, ja siinä suhteessa Eremenkon maine oli puhdas (esimerkiksi *7 päivää* -lehden numerossa 29/2004 kerrottiin yksityiskohtaisesti parin kihlautumisesta). Kaikki muuttui kun *Iltalehti* toi lokakuussa julkisuuteen Miss Hawaiian Tropic –kisasta aiemmin tunnetun Martina Aitolehden, joka tunnustautui pelaajan salarakkaaksi (IL 21.10.2004 ”Alexei Eremenko junior pyörittää kahta naista”). Juttu levisi nopeasti muihin lehtiin, ja parin viikon ajan lehdet olivat täynnä Eremenkon, Rantalan ja Aitolehden haastatteluja ja kommentteja. Kohu paisui, kun lehdissä kirjoiteltiin myös muista mahdollisista syrjähyppyistä, ja etenkin kun *7 päivää* teki jutun Eremenkon aiemmista haastattelutilanteiden ulkopuolisista muita naisia koskeneista kommentteista: ”Eremenko myöntää syrjähyppynsä. Olen pettänyt Jenniä useasti!” (*7 päivää*, 44/2004).

Aiemmin hyvin julkisuudessa viihtynyt Eremenko kieltäytyi kommentoimasta asiaa muutoin kuin kieltämällä tapahtuneen. Muutamassa lehdille antamassaan lausunnossaan hän lupasi pitävänsä asiasta tiedotustilaisuuden, jonka korvasi kuitenkin *Ilta-Sanomille* marraskuussa annettu haastattelu, joka poikkeuksellisesti ilmestyi viihdeosaston sijasta urheiluliitteessä. Siinä hän vannoi haastattelun olevan viimeinen kerta, kun puhuisi yksityisasiastaan julkisuudessa. Lisäksi se, mitä hän haastattelussa suostuu sanomaan, ei ole mitään kovin mullistavaa eikä varmuutta syrjähyppystä tule: ” – En tiedä, mitä [naisia] on ollut, mutta nyt se on Jenni, ollut jo kaksi vuotta Jenni” (IS 20.11.2004 ”Nyt puhuu Junior”). Myös toisessa urheilusivuilla julkaistussa haastattelussa Eremenko suostuu kommentoimaan lyhyesti yksityiselämänsä ja sitä käsittelevää julkisuutta: ” – Mä olen sellainen, että mä en välitä siitä, mitä ihmiset sanoo. Mutta on harmi, että mun perhe ja tyttöystävän perhe loukkaantui näistä jutuista” (IL 20.12.2004).

Beckhamia ja Eremenkoa yhdistää se, että urheilu ja yksityiselämä eivät ole olleet kovin kaukana toisistaan median silmissä, vaan menestykset tai ongelmat edellisessä ovat johtaneet lisääntyneeseen kiinnostukseen jälkimmäistä kohtaan ja päinvastoin. Mutta eroavaisuuksiakin pelaajien välillä on: heitä kohdanneet kohut johtivat melko erilaisiin reaktioihin julkisuudessa. Eremenkon alun perin jo ristiriitaisesta imagosta johtuen paljastukset syrjähyppyistä olivat tietysti pienempi ”shokki” kuin lähes

täydellisen julkisivun omaavan Beckhamin tapauksessa. Beckhamien kohdalla sympatiat taas menivät yllättäen Davidin puolelle, kuten Cashmore toteaa. Monien englantilaiskirjoittajien mielestä syyllinen oli Victoria, joka sen sijasta, että olisi tukenut miestänsä ja ollut lasten kanssa tämän seurana uudessa ja vieraassa maassa, yritti luoda omaa uraansa Englannissa. Yksinäisenä pidetyn Davidin teolle löytyi ymmärrystä vielä tässä vaiheessa. (Cashmore, 2004, x.)

Eremenko-tarinassa taas uhrina on pidetty tyttöystävä Jenni Rantalaa, joka jätti kotimaansa ja perheensä seurattuaan kihlattuaan uuteen maahan vain joutuakseen petetyksi. Muun muassa Aitolehti haastatteluissaan toteaa Eremenkon ”kohdelleen Jenniä kaltoin” (IL 23.10.2004 ”Martina antaa muut salasuhteet anteeksi”) ja Rantalan olevan kovin nuori (IS 21.10.2004). Itse Rantala kuulee puolestaan toimittajalta haastatteluyrityksen yhteydessä, että ”[i]hmiset ovat kuitenkin sinun puolellasi tässä asiassa” (IL 4.11.2004). Aitolehti saa vielä viimeisen sanan kohun jo haihduttua todetessaan tammikuisessa haastattelussa ”Alexei Eremenko jr ei ole arvoiseni tyyppi” (IL 10.1.2005).

Sekä Beckham että Eremenko selvisivät kohuista, vaikkakin melko ryvettyneinä. Sympatiat olivat kuitenkin Beckhamin tapauksessa enemmän hänen kuin vaimon puolella, kun taas Eremenkon kohdalla tilanne oli päinvastainen. Poikkeavuudet palautuvat osittain parisuhteen muihin osapuoliin, onhan nuoreksi, viattomaksi ja uskolliseksi kuvattu (IS 21.10.2004, IL 4.11.2004) Jenni Rantala yleisön silmissä sympaattisempi ja paremmin uhriksi sopiva kuin silikonirintainen ja anorektisen laiha uraäiti Victoria Beckham. Suuri merkitys tuntuu olevan myös pelaajien taidoilla käsitellä julkisuutta.

Julkisuuden hallinta

Vaikka kumpikaan pelaaja ei juurikaan antanut kommentteja julkisuuteen kohun ollessa suurimmillaan, heidän lähestymistavoissaan on kuitenkin perustavaa laatua oleva eroavaisuus, joka tulee hyvin esille Cashmoren Beckhamin suosiota selittävän ajatuksen valossa.

Cashmoren mielestä Beckhamista tuli suosittu ja kuuluisa, koska tämä onnistui yhdistämään taidokkaasti läpinäkyvyyden tunnun tähtikulttuurille ominaiseen saavuttamattomuuteen ja mystisyyteen. Julkkiksiksi nousevat henkilöt ovat kulttuurisia tekstejä, joita tulkitsemme. Julkkiksen

nouseminen tähteyteen sekä hänen julkisuuskuvansa laatu ja joustavuus riippuvat siitä, miten tiukat tai löysät tulkintaohjeet teksti – siis julkkis – antaa. Beckhamin suosio nojaa siihen, että häntä voi tulkita monella tavalla. (Cashmore, 2004, 177–180.) Myös John Fiske korostaa sitä, että tekstin täytyy olla mahdollisimman monimerkityksinen kiehtoakseen hyvinkin erilaisia ja eri lähtökohdista tulevia lukijoita (ts. yleisöä) ja tullakseen suosituksi (Fiske, 1987, luku 1).

Cashmoren mukaan Beckham on kuin tyhjä kangas, sillä hän ei ilmaise poliittisia mielipiteitä tai selittele tekemisiään. Hän antaa tekojensa ja etenkin kuvien puhua puolestaan ja jättää siten yleisölle ja medialle hyvin suuren tulkintavapauden. Cashmore mainitsee esimerkkinä tästä tulkintavapaudesta Beckhamin uudet tatuoinnit tai hiustyylit, joita pyritään lukemaan mitä erinäisimmillä tavoilla. (Cashmore, 2004, 177–180.)

Toinen hyvä esimerkki siitä, miten Beckham luottaa nonverbaaliseen, monitulkintaiseen viestintään, liittyy edellä mainittuun ”lentävän kengän” tapaukseen. Välikohtausta seuranneena päivänä Beckham ei kommentoinut tapausta sanallisesti, vaan sen sijasta käveli tuimailmeisesti kadulla pääkallopaita päällään, aurinkolasit silmillään ja hiukset taakse vedettyinä näin paljastaen perhoslaastarin kulmassaan. Tämän eleen ei tarvinnut välttämättä tarkoittaa mitään, mutta pelaajan reaktiota odottaneet yleisö ja media osasivat tulkita sen.

Beckhamin suosio onkin säilynyt juuri hänen antamansa tulkintatilan vuoksi. Cashmore vertaa Beckhamin taitavuutta julkisuuden hallinnassa Madonnaan, joka jo 1980-luvulla onnistui vastaamaan uuden intiimimmäksi muodostuvan julkkiskulttuurin tarpeisiin. Näennäisesti täysin läpinäkyvä ja yleisölle avoin, mutta samalla säännelty ja kontrolloitu julkisuuskuva on kummankin onnistuneen julkisuuskampanjan takana. (emt, 192–194.) Heidän vapaasti muokattavilta ja tulkittavilta vaikuttavien julkisuuskuviansa taitava ja hienovarainen rakentuminen tulee esille aina silloin, kun ”tähti” on laskemassa tai hiljaiseloa on kulunut jo jonkin aikaa. Jotenkin he onnistuvat aina uudestaan vain ”tulemaan esiin”. (emt, 6.)

Eremenkolla ei ole taustajoukoissaan samanlaista julkisuudenhallintakoneistoa kuin Beckhamilla, jota on muutaman viime vuoden ajan manageroinut Simon Fuller, mies *Spice Girlsin* ja *Pop Idolin* takaa. Tällaisen koneiston merkitystä ei voi mielestäni vähätellä. Vaikka pelaajia vertailtaessa on otettava

huomioon kulttuurin ja mittakaavan erot, on kuitenkin tunnustettava, että onnistunut suhde julkisuuden kanssa on nykyisin erittäin tärkeä tekijä jokaiselle menestykseen ja suosioon pyrkivälle urheilijalle.

Eremenko on onnistunut pääsemään maamme tunnetuimpien ja tunnistetuimpien suomalaispelaajien joukkoon (palaan käsitteen 'suomalaisuus' ongelmallisuuteen seuraavissa luvuissa) ja hänen kohdallaan on onnistuttu rakentamaan vahvaa, muista urheilun sankaritarinoista tuttua kertomusta: ryysyistä rikkauksiin, maahanmuuttajan marginalisoidusta asemasta koko kansan symboliksi, pojasta mieheksi, vastoinkäymisistä voittoon. Myös Beckhamin kohdalla oli selvä, osin samaa linjaa noudattava narratiivi, tosin aavistuksen dramaattisempi: prinsessa ja puoli valtakuntaa, kansakunnan sylkykupista takaisin huipulle entistä vahvempana (Cashmore, 2004, 30).

Eremenkolla on siis vahva tarina, joka luo osan urheilijan viehätyksestä, mutta hän ei ole välttämättä onnistunut löytämään tasapainoa julkisuudelle annetun aineiston ja yleisölle suodun tulkintavapauden välillä. Eremenko on vastannut aiempaa intiimimpää yleisösuhdetta vaativan julkkiskulttuurin kutsuhuutoon, mutta on tehnyt sen ehkä liiankin hyvin. Urheilijajulkikkudessa saattaa viehättää suurelta osin hänen nonverbaalisuutensa: teot, reaktiot ja tunteet ovat tärkeämpiä heidän kohdallaan kuin sanat. Selittely ja verbaalisuus eivät lähtökohtaisesti kuulu heidän imagoonsa. Yleisön kiinnostuksen pohjalla on sitä vastoin urheilijoiden vaikeneminen, johon yhdistyy samalla tietty läpinäkyvyys.

Beckham on osannut hyödyntää tätä nonverbaalista puolta ja rakentaa imagoonsa sen varaan vaieten sopivissa tilanteissa ja antaen kuvien puhua puolestaan. Eremenko taas on jatkuvasti antanut lausuntoja ja myöntänyt haastatteluja ja siten kaventanut yleisön tulkintavapautta ja poistanut salaperäisyyden julkisuuskuvastaan. Eremenko on peliesitystensä lisäksi puhunut avoimesti taustastaan (esimerkiksi HS:n *Nyt*-liitteessä venäläisyydestään 8.10.2004), ihmissuhteistaan salarakaskohuun asti ja jonkin verran sen jälkeenkin (esimerkiksi IS 28.6.2005, kun pelaaja kumoo huhut suhteesta Katja Halmeen kanssa) ja päästänyt yleisön jopa näkemään arkeaan *7 päivää* -lehden jutuissa (numerot 29/2004 ja 40/2004), joissa esitellään pelaajan asuntoja.

Eremenko ei voi itse kuitenkaan täysin hallita omaa julkisuuskuvaansa lausunnoillaan eikä ohjata sitä haluamaansa suuntaan, sillä lopulta aina yleisö luo urheilijahahmot. Beckham ei olisi Beckham eikä Eremenko Eremenko ilman yleisöä ja heidän tulkintojaan. Eremenkon pyrkimys viedä

julkisuuskuvaansa tiettyyn suuntaan ja tämän pyrkimyksen viimekätinen vaikeus näkyvät mielestäni hyvin tarkastellessa pelaajan vastausta marraskuun 2004 haastattelussa. Toimittajan kysyessä ”Voitko luvata, ettei sinusta tule futiksen Matti Nykästä, siinä pahassa mielessä?” Eremenko vastaa ”– Voin! Lupaen, ettei tule!”. (IS 20.11.2004 ”Nyt puhuu Junior”). Pelaajan aikomukseen on helppo uskoa, mutta lupauksen toteutuminen ei ole kuitenkaan täysin hänen omassa hallinnassaan. Nykänenkin on antanut vain raaka-aineen yleisön ja median luodessa yhdessä mediapersoonaa ”Matti Nykäsen”. Eremenko on myös antanut paljon raaka-aineita mediapelin muille osapuolille eikä lopulta voi sanoa viiimeistä sanaa siitä, millainen on julkisuudessa muodostuva konstruktio nimeltään ”Alexei Eremenko junior”.

Tässä yhteydessä on hyvä tuoda mukaan James Monacon julkisuudessa näkyviä henkilöitä koskeva jaottelu. Määräävässä asemassa on henkilön ja hänen julkisuuskuvansa välinen suhde. Jaottelu ulottuu sankareista (*heroes*) tähtien (*stars*) ja julkkisten (*celebrities*) kautta kvasaareihin (*quasars*). Luokat eroavat toisistaan siinä, miten hyvin henkilö pystyy kontrolloimaan julkisuuskuvaansa sekä siinä, miten suuri on läheisyyden tai etäisyyden aste henkilön ja hänen julkisuuskuvansa välillä. Kun tekojensa ansiosta julkisuuteen päässeet sankarit ja ammattinsa myötä maineensa saavuttaneet tähdet (kuten laulajat ja näyttelijät) osaavat kontrolloida julkisuuskuvaansa ja suosiotaan taitavasti, julkkikset sen sijaan eivät kykene täysin hallitsemaan heistä tehtyjä tulkintoja ja siksi taistelevat jatkuvasti huomiosta. Kvasaareilla taas ei ole minkäänlaista otetta julkisuuskuvastaan. Heidän suosionsa määrä ja kesto riippuu täysin mediasta ja yleisöstä. (Monaco, 1978, 10–12.)

Monacon luokat tuntuvat nykyajan medioituneessa maailmassa olevan hyvinkin päällekkäisiä ja kietoutuneita yhteen, ja julkisuuskuvan kontrollointi vaikuttaa olevan aiempaa vaikeampaa. Vaikka taitavista julkisuuskuvansa kontrolloijista löytyy yhä esimerkkejä, kuten Madonna ja Beckham, niin sanottuja ”turhia julkkiksia” ja kvasaareilta vaikuttavia hahmoja löytyy sitäkin enemmän. Kvasaareiksi voi tulkita ainakin Paul Gascoignen ja Matti Nykäsen, joita kaikesta näkyvyydestään huolimatta on mediassa lähinnä käytetty hyväksi. Eremenko pyrkii hyvin ilmeisesti kontrolloimaan julkisuuskuvaansa ja viemään sitä haluamaansa suuntaan, mutta viimekätinen sijoittuminen Monacon akselille ei ole täysin hänen käsissään. (Eremenkon sijoittumisesta lisää vielä myöhemmin alaluvussa 6.2.)

Beckham ja Eremenko siis sekä eroavat että muistuttavat toisiaan suhteissaan mediaan, mikä johtuu osin kulttuurista, osin henkilökohtaisista eroista. Toinen tärkeä osa-alue, jonka yhteydessä haluan tarkastella pelaajien välisiä yhtymäkohtia ja eroavaisuuksia, on maskuliinisuus ja siihen liittyvä seksuaalisuus. Kummankin kohdalla on usein puhuttu metroseksuaalisuudesta ja jonkinlaisesta uudesta ja uljaasta, jopa mullistavasta maskuliinisuudesta, jollaista ei urheilukulttuurissa aiemmin ole tarinan mukaan ollut.

Maskuliinisuus

Urheilijamiesten julkisuuskuvien maskuliinisuus on muuttunut huomattavasti varsinkin tarkasteltaessa viimeisintä kymmenen vuoden ajanjaksoa. Beckhamia on pidetty muutoksen airueena – eikä lainkaan syyttä. Hän toi Englannin – ja myöhemmin muun maailman – urheilujulkisuuteen aivan uudentyyppisen, lähes täydellisen miehen mallin, joka poikkesi huomattavasti Ison-Britannian urheilun maailmaa siihen asti hallinneesta Gascoignesta. Cashmoren mukaan aikakauden muutosta symboloi hyvin se, että suunnilleen samoihin aikoihin kuin moniongelmainen Gascoigne palasi maajoukkueesta kesken MM-kisaurakan erotettuna takaisin Englantiin, kovassa nosteessa ollut Beckham esiintyi lehtien etusivuilla saronki päällä (Cashmore, 2004, 107). Pahoinpitelyt, sekoilut humalassa, perheväkivalta ja yleinen huonotapaisuus vaihtuivat täysin uudenlaisiin uutisaiheisiin: muotinäytöksiin, satuhäihin, perhe-elämän idylliin ja terveisiin elämäntapoihin. Machous oli ollut lähes oletusarvo urheilijoiden imagoissa, mutta nyt se tuntui aikansa eläneeltä. Beckhamin venyttäessä perinteisen maskuliinisuuden rajoja myös yleisöt laajenivat:

Beckham kiehtoo maailmanlaajuista yleisöä, joka koostuu muun muassa nuorista naisista, joilla ei ole selkeää kiinnostusta urheiluun, homomiehistä, joiden keskuudessa Beckham on saanut lähes fetisistisiä piirteitä (hänen hiustyyliinsä, asusteet ja vaatteet ovat saaneet aseman homosymboleina), työväenluokan lapsista jotka vahvistavat kansallistunnettaan sankarinsa kautta ja lukemattomista muista häneen rakastuneista ryhmistä. (Cashmore, 2004, 6)⁵

⁵ Beckham captivates a global audience that includes young females who have no obvious interest in sport, gay men for whom Beckham has acquired almost fetishist properties (his hairstyle, accessories and clothes are assigned status as gay symbols), working-class kids who proclaim their nationalism through their champion and countless other groups who have become enamoured by him. – Suom. Kati Hokkanen

Beckhamista tekeekin Cashmoren mukaan ainutkertaisen se että hän on huomattavan ambivalentti hahmo. Hyvänä esimerkkinä kirjoittajan mukaan toimii erään vuoden 2002 Beckham-dokumentin kohtaus, jossa pelaaja kehuu vaimolleen Tom Cruisen ulkonäköä. (emt, 141–142.) Beckhamin harjoittama jatkuva flirtti homokulttuurin kanssa olisi ollut melko mahdotonta vielä pitkään 1990-luvun puolella. Cashmore mainitsee esimerkkinä valioliigapelaajan Graeme Le Saux'n, jota muut pelaajat pilkkasivat korkeakulttuuristen harrastusten vuoksi jopa perheellisen pelaajan seksuaalisen suuntautumisen kyseenalaistaen (emt, 144).

Beckhamin kiinnostus pitkän aikaa miehiltä kiellettyjä osa-alueita, kuten kauneudenhoitoa, muotia ja trendejä, kohtaan on ollut luomassa uutta maskuliinisuuden muotoa, joka on ollut viime vuosina lähes ”salarakasta” kulutetumpi muotitermi: metroseksuaalisuus. Vaikka uusi termi onkin enemmän populaarijulkisuuden muotisanoina kuin virallinen, tarkkarajainen määritelmä, viittaa se silti todellisiin ilmiöihin ja käyttäytymiseen, eli urbaanien nuorten miesten osoittamaan kiinnostukseen muotia ja kauneudenhoitoa kohtaan sekä poikkeamiseen hyväksytyistä käyttäytymistavoista. Maskuliinisuuden tutkija David Coadin mukaan se on kuitenkin enemmän kuin pelkkä trendi:

Metroseksuaalisuudessa ei ole kyse vain kosteusvoiteista, manikyyreista ja toisiinsa sointuvista väreistä. Se kyseenalaistaa binääriset jaottelumme, jotka perustuvat sukupuoleen (vain tytöt käyttävät kynsilakkaa, korvakoruja ja käsilaukkuja) ja seksuaalisiin kategorioihin (vain homot ostavat Dolce & Gabbanan alusvaatteita). (Coad, 2005, 126)⁶

Suomessa on tapahtunut sama kiinnostava ilmiö kuin muussa maailmassa: metroseksuaalisuuden johtohahmoja ovat olleet juuri useat urheilijamiehet. Mallintöitä urheilu-uransa ohella tehneet Markus Pöyhönen ja Harri Haatainen voidaan lukea metroseksuaaleiksi, kuten myös Eremenko.

Pelaajan haastatteluissa on luonnollisesti usein mukana kuvia joko pelitilanteista tai järjestetyistä kuvaussessioista. Näissä kuvissa Eremenko näyttää harvoin huolittelemattomalta. Hänen päällään nähdään usein merkkivaatteita (joista suosikkimerkki on *City*-lehden 9/2004 mukaan Coadinkin mainitsema Dolce & Gabbana), muodikkaita asusteita ja koruja, kuten *Nyt* -liitteenkin toimittajan huomaamat timanttikorvakorut (HS 8.10.2004). Myös pelitilannekuvissa Eremenkon tarkkuus

⁶ Metrosexuality is not just about moisturizers, manicures and matching colors. It problematizes our binary divisions based on gender (only girls wear nail varnish and earrings and carry handbags) and sexual categories (only queers buy Dolce & Gabbana underwear). – Suom. KH

ulkonäöstään on näkyvillä: lähes jokaisessa syksyn mittaan pelatussa pelissä hänellä on uusi hiustyylä (esimerkki yhdestä löytyy liitteestä, kuva 3).

Muoti on siis lähes aina läsnä Eremenkon ollessa julkisuudessa. Vaikka hän ei puhuisikaan vaatteistaan tai asusteistaan, kuvat ovat tärkeä osa artikkeleita ja rakentavat osaltaan pelaajan julkisuuskuvaa. Esimerkiksi eräässä salarakaskohua käsittelevässä artikkelissa on kiinnostavaa kuvitusta: toisessa kuvassa on Eremenko poseeraamassa kallis puku päällä ja kädet lanteillaan, toisessa hänet on taas kuvattu yöelämässä Jenni Rantalan kanssa jälleen merkkivaatteissa (IS 21.10.2004). Eremenko ei siis yhdisty viihdesivujen kuvastossa urheilumaailmaan, johon liittyvät yhä ajatukset kohtuudesta ja terveistä elämäntavoista, vaan pikemminkin urbaaniin elämäntapaan, jolle ovat keskeisiä muoti, yöelämä ja juhlat. Toisaalta Eremenko puhuu kauneudenhoidostaan melko avoimesti muutenkin ja siten yhdistyy metroseksuaalisuuteen: hän esimerkiksi toteaa eräässä haastattelussa vahvuttavansa rintakarvansa toisinaan pois ja suoristuttavansa hiuksensa säännöllisesti (IL 2.7.2005).

Muodin seuraaminen on kuitenkin vain osa perinteisen maskuliinisuuden kyseenalaistamista eikä enää edusta niin marginaalista toimintaa kuin muutama vuosi sitten. Myös kevyt flirttailu homokulttuurin kanssa on sallitumpaa kuin aiemmin, mikä näkyy muun muassa *Sillä silmällä* –ohjelman suosiossa Suomessakin.

Mutta onko heteronormatiivisuus alkanut murentua Beckhamin kaltaisten hahmojen vallatessa alaa urheilujulkisuudessa? Muutos on Cashmoren mukaan lopulta melko pinnallinen. Etenkin jalkapallossa heteroseksuaalisuuden vaatimus on ollut aina hyvin tiukka eikä se helposti katoa. Cashmore mainitsee esimerkkinä traagisen tapauksen, jossa 1980-luvulla vaikuttanut valioliigapelaaja Justin Fashanu päätyi lopulta itsemurhaan homoseksuaalisuutensa tunnustamisen aiheuttaman tapahtumaketjun johdosta. Vaikka Fashanu tunnusti julkisesti homoseksuaalisuutensa vasta peliuransa päättyttyä Englannissa vuonna 1989, pelaajasta kiertäneet huhut olivat vaikeuttaneet hänen uraansa pitkään ja johtaneet maanpakoon Yhdysvaltoihin. Kaapista ulos tuleminen johti suurempaan epäsuosioon, ennakkoluulojen aiheuttamiin vaikeuksiin ja lopulta epätoivoiseen ratkaisuun. (Cashmore, 2004, 145.)

Vaikka asenneilmasto on muuttunut ja homoseksuaalien asema parantunut huomattavasti 2000-luvulle tultaessa, on vaikea kuvitella julkisesti homoseksuaalin urheilijan menestyvän ja saavan laajasti positiivista julkisuutta osakseen. Coadin artikkelissa onkin hyvä huomio metroseksuaaleista urheilijamiehistä: naimattomia, kuten Fredrik Ljungbergiä, epäillään usein mahdollisesti homoseksuaaleiksi, kun taas naimisissa olevat urheilijat, kuten Thierry Henry, saavat poseerata samanlaisissa muotokuvissa ilman epäilyksen häivääkään (Coad, 2005, 124–125). Beckhamkin saa venyttää voimakkaasti perinteisen hegemonisen maskuliinisuuden rajoja, koska hän on naimisissa ja perheellinen. Urheilun seuraaminen ja harrastaminen ovat kaikesta huolimatta yhä vahvasti perinteistä miesten kulttuuria (Sabo & Jansen, 1998, 205). Homomiesten olemassaolo urheilukulttuurissa on lähes mahdoton ajatus:

Homourheilija ei vain poikkea maskuliinisuuden heteroseksuaalisista malleista, vaan hänen läsnäolonsa urheilun areenalla rikkoo kulttuurisia assosiaatioita maskuliinisuuden, urheilullisuuden, kovuuden ja heteroseksuaalisen kyvykkyyden välillä. Miespuolinen homourheilija ei ole vain petturi tai rajojen rikkoja, vaan hänen pelkän läsnäolonsa huomaaminen pukuhuoneessa murentaa symbolisesti miesten fantasioita, joissa hegemoninen, heteroseksuaalinen maskuliinisuus on yhtenäinen tai monoliittinen kokonaisuus (emt, 214).⁷

Myös syrjähyppykohut ovat vetäneet Beckhamin ja Eremenkon lähemmäs perinteistä maskuliinisuutta ja vahvistaneet urheilukulttuurin heteronormatiivisuutta. Julkisuudessa rakennetuissa tarinoissa ikään kuin paljastetaan, että nämä sivistyneet ja nykyaikaiset metroseksuaalit miehet ovat pohjimmiltaan vain viettiensä ohjaamia perimaskuliinisia eläimiä, jotka pyrkivät valloittamaan mahdollisimman monta vastakkaisen sukupuolen viehättävää edustajaa. Eremenkoon ja hänen suhdesotkuihinsa viitataan muun muassa eräässä artikkelissa, jossa pohditaan miksi julkkismies pettää (IS 25.10.2004) sekä toisessa jutussa, joka keskittyy jalkapalloilijoiden ja valokuvamallien välisiin suhteisiin (IS 21.5.2005).

Victoria Beckhamin ja Jenni Rantalan roolit mediassa sopivat perinteiseen malliin. Miesurheilijan kumppanin tulisi olla valmis uhraamaan itsensä miehensä hyväksi: keskittyä hoitamaan kotia ja mahdollisia lapsia, tukemaan miestänsä ja näyttämään kauniilta kuvissa. Uhrautuvaksi kuvattua Jenniä

⁷ Not only is the gay male athlete perceived as a defecting from heterosexual models of masculinity, but his presence in the theater of sport ruptures cultural associations among masculinity, athleticism, hardness, toughness, and heterosexual potency. The gay male athlete is not only a traitor or transgressor, but the mere acknowledgement of his presence in the locker room symbolically erodes the efficacy of men's fantasies about a unitary or monolithic hegemonic, heterosexual masculinity.
– Suom. KH

kohdellaankin mediassa myötätuntoisesti (IL 4.11.2004), kun taas uraansa panostavan Victorian maine on niin huono, että jopa aviomiehen syrjähyppy luetaan hänen viakseen.

Tarinoiden muiden naistoimijoiden, Rebecca Loosin ja Martina Aitolehden, asema ei ole kovinkaan parempi. Sen sijasta, että heidät kuvattaisiin vahvoina ja itsenäisinä naisina, he päätyvät lööppien vakioaineistoksi rahan- ja julkisuudenhimoisina naikkosina, joiden suurimmat avut liittyvät vartaloon. Tällaisesta suhtautumistavasta on hyvä esimerkki *Iltalehden* artikkeli ”Varatun julkkismiehen siivellä parrasvaloihin”, jossa tarkastellaan eri salarakkaiden tietä julkisuuteen ja mahdollisuuksia pysyä siellä suhteiden päätyttyä. Artikkelissa käydään läpi monia tapauksia, jossa julkkisten parisuhteen on rikkonut ”julkisuutta havitteleva nuori nainen”. Näitä toisia naisia kutsutaan ”viettelijättäriksi”, jotka voivat tehdä kuten Vesa Keskiseen yhdistetty Marika Fingerroos eli käyttää ”häikäilemättä julkisuusarvoaan hyväkseen hyötyen siitä myös taloudellisesti” (IL 22.10.2004).

Beckhamin ja muiden metroseksuaalisten miesten vaikutus urheilukulttuurille ei ole ehkä niin mullistavaa luokkaa kuin jotkut ovat toivoneet tai tulkinneet. Mutta Beckham on kuitenkin oman aikansa maskuliinisuuden representaatio, samalla lailla kuin esimerkiksi Gascoigne oli omansa (Cashmore, 2004, 138). Ja vaikka ei olisikaan tapahtunut laajamittaista muutosta, niin jotain on kuitenkin tapahtunut. Tästä kertoo se että Beckhamin kaltaista hahmoa on lähes mahdoton kuvitella kymmenen vuoden takaiseen maailmaan. (emt, 153 –155.)

Vaikka vertailuni on ollut ”mutkia oikovaa” ja olen keskittynyt laajempiin kaariin yksityiskohtien sijasta, Cashmoren ajatukset sopivat hyvin myös Suomen tilanteeseen ja Eremenkon tapaukseen. Mutta tämä yhteys maailmalla tapahtuviin laajempiin kehityskulkuihin on vain toinen puoli tutkimuskohdettani. On aika keskittyä Suomen urheilukulttuurin ja suomalaisten urheilijamiesten erityisyyteen.

3 Suomalainen maskuliinisuus urheilukulttuurissa

On siis aika kääntää katse angloamerikkalaisesta urheilun maailmasta Suomeen ja suomalaisiin urheilijoihin. Nykyhetken tilannetta ei voi tarkastella ilman, että tietää miten tähän on päädytty. Jalkapalloa ja jalkapalloilijoita ei myöskään voi analysoida muista lajeista ja urheilijoista erillisinä tapauksina. Vaikka jalkapallo onkin Suomessa suhteellisen tuore tulokas eikä sillä ole niin itsestäänselvää ja vahvaa sidettä suomalaiskansalliseen mytologiaan kuin esimerkiksi hiihdolla tai keihäänheitolla, suomalainen urheilukulttuuri on muokannut siitäkkin omanlaisensa ja sillä on oma asemansa suomalaisen maskuliinisuuden rakentamisessa. Kaksi pääjuonta kulkevat siis aikakauden kautta ja lajin kautta. Ensin kuitenkin suomalaisen urheilukulttuurin maskuliinisuudesta yleisesti.

3.1 Suomalaisesta urheilukulttuurista

Kuten edellisessä pääluvussa tuli ilmi, urheilu ja maskuliinisuus ovat aina kietoutuneet yhteen ja tukeneet toinen toistaan. Myös Suomessa urheilukulttuuri on pitkään ollut hegemonisen maskuliinisuuden leimaamaa. Marja Kaskisaari on todennut suomalaisen yhteiskunnan ja urheilukulttuurin välisestä yhteydestä seuraavasti:

Käsitys tasa-arvosta tarkoittaa naisten toimimista miesten alueella. [...] Suomalainen elämäkerta on selviytymistarina, kertomus kulttuurin miehisydestä [...] Myös suomalainen urheilukulttuuri on vuosikymmeniä sosiaalistanut meitä [naisia] pärjäämään miesten maailmassa ja totuttautumaan kulttuuriin, jossa vallitsee kilpailu ja hierarkia (Kaskisaari, 1992, 268).

Urheilu on toiminut Suomessakin vahvasti juuri *poikien* aikuistumisesta vastaavana instituutiona. Esimerkiksi Arto Tiihonen näkee ensimmäisistä urheilukilpailuista saatujen kokemusten olevan poikien ensimmäisiä askelia kohti aikuisuutta. Vaikka Tiihonen samalla kritisoi tiettyä suomalaisen urheilukulttuurin ajattelutapaa, joka pyrkii elättämään tiettyjä perinteisiä, mutta auttamattoman vanhentuneita miehenä olemisen malleja, niin hän ei kuitenkaan kiellä urheilun vahvaa roolia suomalaisen maskuliinisuuden rakentajana. Tiihonen käyttää esimerkkinä omia muistojaan ja tunteuksiaan ensimmäisistä hiihtokilpailuistaan:

Kilpailun jälkeen tulin hyväksytyksi uuteen joukkoon, hiihtäjiin. Eka kilpailuni oli siten initiaatoriitti, jonka läpäistyäni olin jotakin toista kuin sitä ennen. Olin nyt ensimmäistä kertaa hylännyt äidin, vanhempien siskojen ja naisten piirin, astunut isän ja muiden miesten maailmaan (Tiihonen, 1992, 102).

Pärjätessään lajissaan miesurheilija lunastaa ja legitimoit uudelleen maskuliinisuutensa.

Epäonnistuminen urheilussa on puolestaan epäonnistumista myös miehenä. Riitta Pirinen näkee tämän keskeiseksi piirteeksi urheilujulkisuudessa tutkiessaan keihäänheiton uutisointia vuoden 1996 Atlantan olympialaisten yhteydessä:

Voittajan representaatio on siis rakennettu ns. maskuliinisista määreistä, kun taas häviäjien representaatio on rakennettu ns. feminiinisistä määreistä, jotka on kilpaurheilun maailmassa merkityksellistetty huonommuudeksi, toiseuden merkiksi. Tämä huonouden ilmaiseminen feminiinisiä määreitä käyttämällä tulee ilmi myös siinä, että haluttaessa nolata epäonnistuneita miesurheilijoita heihin viitataan naisiin assosioiduilla ilmaisuilla kuten esim. 'neitijääkiekko', 'heittää kuin tyttö' ja 'pukekaa hame päälle' (Pirinen, 1999, 40).

Kirjoittajille voisi vastata, että ajat ovat muuttuneet. Suomalainen yhteiskunta on tasa-arvoistunut 2000-luvulle tultaessa. Nyrkkeilijä Eva Wahlströmin kaltaiset menestyneet ja suositut naisurheilijat ovat osaltaan murtaneet urheilujulkisuuden hypermaskuliinisuutta. Vanhat mallit ja ajattelutavat kuolevat kuitenkin hyvin hitaasti. Suomalaisen urheilukulttuurin yhä vahvaa sukupuolittuneisuutta korostavat myös monet nykypäivän tutkijat, kuten Sanna Valtonen ja Sanna Ojajärvi (2003) selvityksessään suomalaisesta urheilutarjonnasta medioissa. Heidän mukaansa perinteiset sukupuolikategoriat vaikuttavat yhä, vaikka naiset ovatkin nykyaikana tulleet voimakkaasti mukaan huippu-urheiluun ja liikunnan kuvastoon. Eronteko sukupuolten välillä tulee hyvin esille tarkasteltaessa liikuntalehtiä. Miehillä suunnatut lehdet sijoitetaan useimmiten otsikon ”urheilu” alle, kun taas naisten lehdet ovat otsakkeiden ”liikunta”, ”kauneus” ja ”terveys” alla. Naisten liikuntalehdissä korostuvat ennen kaikkea muoti ja kauneudenhoito urheilun ollessa niissä usein vain sopiva tausta lavastetuille kuvauksille. Miesten liikuntalehdissä taas miesurheilija on lähes aina aktiivinen ja liikkeessä, kuin kuvattu keskellä lavastamatonta tilannetta. (Valtonen ja Ojajärvi, 2003, 37–38.) Kaiken kaikkiaan kirjoittajien mukaan ”liikuntakulttuurin moninaisen julkisuuden kuvissa naiset näyttävät pääsääntöisesti esittävän liikuntaa miesten liikkeessä ja toimiessa.” (emt, 41).

Mies on siis yhä urheilukulttuurissa ensisijaistettu toimija. Tämän sukupuolijaon näkeminen ei kuitenkaan vielä riitä. Sukupuolet eivät muodosta yksinkertaisesti kahta vastakkaista, selkeärajaista, sisäisesti yhtenäistä joukkiota. Feminiinisuuden ja maskuliinisuuden sijasta on puhuttava eri tavoista olla nainen ja mies, feminiinisyksistä ja maskuliinisuuksista, jotka kehittyvät sekä muuttuvat jatkuvasti ja joista jotkut nousevat hegemonisempaan asemaan kuin toiset. Millainen ideaalisen urheilevan miehen tarkalleen ottaen halutaan olevan juuri suomalaisessa urheilukulttuurissa?

3.2 Suomalaiset miesurheilijatyytit

Jos ei ole olemassa yhtä ainoaa tapaa olla mies, niin ei ole myöskään vain yhtä oikeaa tapaa olla miesurheilija. Mediassa ei ole koskaan ollut vain yhdenlaisia urheilijatyyttejä esillä, vaan heitä on riittänyt joka lähtöön. Toisaalta toiset urheilijatyytit ovat olleet eri aikoina suositumpia ja muistettumpia kuin toiset. Arto Tiihonen toteaaakin seuraavasti:

[J]ostakin syystä monet suomalaisen urheilun mielenkiintoisemmista miestyypeistä pyyhkiytyvät vuosien vieressä pois kollektiivisesta muististamme. Toiset nostetaan jatkuvasti esiin, toisia ei edes haluta muistaa (Tiihonen, 1994, 234).

Erilaiset urheilijatyytit muuttuvat ja kehittyvät muun yhteiskunnan mukana, kuten tulee esiin Tiihosen tutkimuksessa suomalaisen urheilukulttuurin maskuliinisuuksista (1994) sekä Taina Kinnusen myöhemmässä, Tiihosen teoriaa hyväkseen käyttävässä, laajentavassa ja nykyaikaistavassa tutkimuksessa television urheilu- uutisten miesruumiiden kuvastosta (2003). Kirjoittajat luovat toimivan jaottelun, jonka avulla suomalaisen urheilukulttuurin ja siihen liittyvän julkisuuden laaja-alaiseen kehitykseen voi saada jotain tolkkua. Myös Eremenkon julkisuuskuvan luonne ja häneen kohdistetut odotukset on helpompi ymmärtää juuri tässä kontekstissa.

Vaikka Tiihonen onkin tehnyt jaottelustaan lähinnä kronologisen, kaikki eri urheilijatyytit voivat silti löytyä – ja löytyvätkin – tämän päivän urheilujulkisuudesta. Ne voivat myös liittyä jopa samaan urheilijaan eri konteksteissa. Tiihonen toteaa jaottelunsa aluksi, että tietyyttypiset urheilijat eivät vain

yksinkertaisesti nouse julkisuuteen tai kansansuosioon, vaan he suodattuvat aina median toimijoiden kautta.

Urheilutoimittajat toimivat portinvartijoina ja mielikuvamaalareina urheilijan ja yleisön välissä. Heistä on ensisijassa kiinni se, minkälaisia urheilijamiehiä ja heistä syntyviä käsityksiä yleisö saa luettavakseen, katseltavakseen ja kuultavakseen. He siivilöivät menneisyydestä joko tiedostaen tai tiedostamattaan ne miesurheilijatyypit, jotka soveltuvat heidän käsityksiinsä sopivista malleista nykynuorille (Tiihonen, 1994, 234).

Urheiludiskurssissa rakennetaan maskuliinisuushierarkioita, jotka heijastavat omaa aikaansa tuodessaan esiin tietynlaisia urheilijoita ja syrjiessään toisia. Perinteinen, Suomessa pitkän aikaa arvostetuin tyyppi oli suoritusurheilija. Tästä Tiihonen mainitsee malliesimerkkinä itsepäisen ja syrjäänvetäytyvän Paavo Nurmen, jonka symbolinen merkitys juuri itsenäistyneelle kansakunnalle oli huomattava. Muita tämän hallitsevan urheilijatyypin ohella 1900-luvun mittaan urheilujulkisuudessa esiintyneitä malleja ovat (osin kronologisessa järjestyksessä) karismaattinen sankari, selittäjä, urheilupoliitikko ja tieteellisen valmennuksen tuote. (emt, 235–236, 240.)

Kaikki nämä löytyvät yhä helposti Suomen oloista, mutta niiden rinnalle ja ylitse nousi uusi vallitseva urheilijatyyppe, joka syrjäytti suoritusurheilijan hegemonisesta asemasta. Hän on Tiihosen mukaan sanalliselta ulosanniltaan ja esiintymistaidoiltaan kyvykkäämpi mediaurheilija, joka eroaa suoritusurheilijasta huomattavasti: "He ovat leimallisesti kaupunkilaisia, joukkuepelien ja taitolajien harrastajia. He ovat myös ammattilaisia, joiden ihailijoita ovat poikien ja miesten lisäksi tytöt ja naiset." (emt, 236). Mediaurheilijan prototyypistä Tiihonen mainitsee hyvänä esimerkkinä Teemu Selänteen. Tämän ominaisuudet (pelitaidot, ulkonäkö, mediaesiintymistaidot) muodostivat sopivan paketin, jonka ansiosta hän nousi aikalaisiaan ja joukkueovereitaan suosituimmaksi, yksilölliseksi (ja yksilöidyksi) urheilijan rajat ylittäväksi esikuvaksi. (emt, 236–237.)

Näiden hegemonisten tyyppien alapuolella urheilujulkisuuden hierarkiassa ovat marginalisoidut ja stigmatisoidut hahmot. Marginaalissa ovat olleet eri aikoina traaginen sankari, uskonveli, vammainen urheilija, ulkomaalainen ja uusimpana androgyyni urheilija. Täysin stigmatisoitu on perinteisesti ollut menestymätön urheilija, mutta hänen paikalleen on sitäkin vahvemmin ulkopuolistetuksi tullut homoseksuaalinen urheilija. (emt, 240.) Hyvä esimerkki marginaalisia piirteitä omaavan urheilijan tuottamista ongelmista urheilujulkisuudessa on maratoonari Janne Holménin tapaus. Hänen

menestymisensä Suomessa kansallisen identiteetin muodostamisen kannalta merkittävässä urheilulajissa, pitkän matkan juoksussa (Suomihan "juostiin maailmankartalle"), yhdistettynä hänen moninkertaiseen marginalisoitumiseensa mm. ruotsinkielisenä, muslimina ja pohjoisafrikkalaisen naisen kanssa naimisissa olevana ahvenanmaalaisena miehenä loi medialle hyvin problemaattisen, neuvottelua vaativan tilanteen, joka ei koskaan täysin lauennut. (Löytty, 2004b, 221–223, 234.)

Taina Kinnunen tuo Tiihosen jaottelun 2000-luvulle uuden miesurheilijatyypin myötä. Hän nimeää viimeisimmän kehityskulun tuloksen esteettiseksi urheilijaksi, joka "rikkoo huippu-urheilun ja urheilujournalismin sukupuolittuneisuutta sekä kyseenalaistaa ruumiin ja sukupuolen välisiä järjestyksiä" (Kinnunen, 2003, 17). Tämän uuden tyypin nousu liittyy oleellisesti urheiluviihteen kasvaneeseen medioitumiseen, joka näkyy yksinkertaisesti jo kameroiden määrässä.

Otetaan esimerkiksi jalkapallo: kun alkuvuosien televisioinneissa muutamat kamerat oli sijoitettu katsomon parhaille paikoille, joista peliä pystyi seuraamaan kokonaisuutena, niin nykyään kameroita löytyy kaikkialta. Periaatteessa lähes jokainen yksittäinen pelaajan tekemä liike voidaan purkaa palasiksi ja tarkastella sitä eri etäisyyksistä ja kuvakulmista. Tämä tietysti tekee pelistä vaihtelevamman ja kiinnostavamman, mutta se myös asettaa miesruumiin aivan uudella tavalla katseen alle ja ulkourheilullisten vaatimusten kohteeksi. Kuten Kinnunen toteaa, "[t]elevisiokameroiden tuottamat lähikuvat hidastuksineen ovat armottomia" (emt, 28). Enää ei riitä, että urheilee ja puhuu hyvin, nyt pitää yhä useammin myös näyttää hyvältä. Tämän uuden urheilijatyypin edustajina voi pitää esimerkiksi uimahyppääjä Joonas Puhakkaa tai pikajuoksija Markus Pöyhöstä.

Uuden urheilijan täytyy siis olla halukas tekemään yhteistyötä eri medioiden kanssa ja hyväksymään myös sen, että hänen yksityiselämänsä on osa hänen urheilijakuvaansa. Ongelma on vain siinä, että nykyään yksityiselämänsäkin pitää olla tietynlaista, jotta se olisi kiinnostavaa urheilujulkisuudessa. Markku Koski kertoo Matti Nykästä käsittelevässä artikkelissaan tietystä ajattelutavasta, joka sai jalansijaa suomalaisessakin urheilujulkisuudessa jo vuosia sitten. Urheilijan yksilöllisyydestä ja persoonallisuudesta tuli yhä tärkeämpiä. Ihmetekoihin urheilussa kykenevän ihmisen ei haluta olevan aivan tavallinen pulliainen yksityiselämässään. Esimerkiksi Lasse Viren oli tavallisuudessaan ja normaaliudessaan lopulta melko tylsä kohdehenkilö urheilujournalismille. Sen sijaan äärimmäisyyksiin taipuva Nykänen osoittautui erääksi pysyvimmistä ja kiinnostavimmista hahmoista suomalaisessa

urheilujulkisuudessa vuosiin. Kirvesniemiä tällöin täydellisine perheidylleineen puolestaan pidettiin vanhanaikaisina, ja heidän julkisuuskuvassaan olikin tietty camp-sävy. (Koski, 1992, 159–160.)

Ollakseen kiinnostava urheilijan ei tietysti tarvitse mennä niin äärimmäisyyksiin kuin Nykäsen, mutta jotain erityisyyttä ja särmää pitää joka tapauksessa löytyä. Pituushyppääjä Tommi Evilä on yksi näistä uusiin urheilujournalismin tarpeisiin hyvin sopivista urheilijoista: värikäs, sanavalmis, persoonallisen näköinen ja kaiken lisäksi vielä menestyvä. Myös Eremenkon voi katsoa kuuluvan tähän joukkoon, vaikka hänen julkisuuskuvassaan onkin tiettyjä arvaamattomia muuttujia.

3.2.1 Eremenko urheilijakartalla

Eremenko sopii hyvin uuden urheilujournalismin tarpeisiin, sillä häneen on liitetty termi ”kohupelaaja” jo varhaisessa vaiheessa ja ennen viimeisimpiä juonenkäänteitä, jotka tekivät pelaajasta tunnetun koko Suomen silmissä. Esimerkiksi jo toukokuussa 2004, ennen siirtoa Italiaan, *IS Areena* kirjoittaa HJK:n nuoresta tähdestä, joka ”tunnetaan arvaamattomista valinnoistaan kentällä ja sen ulkopuolella.”. Samaisen lyhyen jutun yhteydessä on suuri kuva trendikkäästi pukeutuneesta pelaajasta. (numero 2/2005.) Myös aiemmin mainitsemassani *City*-lehden (9/2004) haastattelussa Eremenkosta rakennetaan kuvaa melko ristiriitaisena, mutta joka tapauksessa kiinnostavana hahmona. Artikkelissa nostetaan esiin muun muassa pahoinpitelysyyte ja hankalan pelaajan maine, mutta samalla myös parisuhde, viihtyminen yöelämässä ja trendikäs pukeutuminen. Jutun yleissävy on lopulta positiivinen kun otetaan luentaan mukaan myös otsikko ”Kentän kuuma kinkku. Aleksei Eremenko Jr. villitsee” sekä tekstiä koristava kuva paidattomasta Eremenkosta makaamassa kyljellään nurmikolla (liite, kuva 2).

Eremenko sopii ensisilmäyksellä mediaurheilijan muottiin, sillä osaa puhua medialle ja luoda itsestään kiinnostavan kuvan: esimerkiksi *Aamulehdessä* kiinnitetään huomiota siihen, miten luontevasti Eremenko osaa suhtautua julkisuuteen (AL 9.10.2004). Toisaalta hän sopii myös hyväkuntoisena, hyvännäköisenä ja muotitietoisena myös esteettisen urheilijan muottiin: *Nyt*-liitteen artikkelissa mainitaankin, että Eremenkon tyyppiselle hahmolle on ”suuri tilaus” koska hän osaa käyttäytyä kuin ”futistähti” ja kaiken lisäksi vielä näyttää tähdeltä (HS 8.10.2004).

Eremenko on todiste Tiihosen hahmottamista muutoksista urheilumaskuliinisuuksien hierarkiassa: ”Vaitelias on väistymässä avoimen, maalainen kaupunkilaisen, yksilöurheilija joukkueurheilijan ja kestävä taitavan tieltä” (Tiihonen, 1994, 241). Urbaani, sanavalmis ja näyttävästi pelaava joukkueurheilija (jollaiseksi pelaaja kuvataan esimerkiksi juuri *Nyt*-liitteessä HS 8.10.2004) Eremenko on malliesimerkki muutoksesta. Hän menee myös Tiihosen hahmotelmia pitemmälle. Kirjoittaessaan tekstiään vuonna 1994 Tiihonen näki, että hegemoninen asema oli melko tasapuolisesti jaettu suoritusurheilijan ja mediaurheilijan välillä. Kinnusen uudistettua jaottelua esteettisellä urheilijalla hegemoninen asema tuntuu siirtyneen sen ja mediaurheilijan jakamaksi. Vaikka suoritusurheilijan asema on tietysti yhä merkittävä, sillä urheilijat yhä tarvitsevat menestystä suosion saavuttamisessa, suhde julkisuuteen sekä ulkourheilulliset seikat ovat enenevässä määrin tärkeitä.

Menestyäkseen urheilija tarvitsee tukea, jota yhä useammin tarjoavat sponsorit, jotka puolestaan haluavat tuotteelleen sanavalmiin ja edustavan mannekiinin. Toisaalta jos yhdellä osa-alueella jäädytään tavoitteesta, niin muilla pystytään kompensoimaan vajavaisuutta. Hyvä esimerkki on mielestäni Kimi Räikkönen: harvakseltaan medialle muita kuin ajosuorituksia koskevia lausuntoja antava ja verbaaliselta ulosanniltaan muutoinkin kaukana ideaalista oleva moottoriurheilija on kuitenkin niin menestynyt lajissaan, että häntä koskeva kritiikki kuivuu usein kokoon. Toisten urheilijoiden kohdalla avoin, sujuvasanainen ja sympaattinen esiintyminen voivat puolestaan säilyttää suosion kisojen sujuessa toisinaan vähän heikommin, mistä toimii esimerkkinä uimahyppääjä Joona Puhakka. Kaikkien osa-alueiden (menestys, sanavalmius, ulkonäkö) tasapainoinen löytyminen yhdestä urheilijasta ei ole kovinkaan yleistä, joten kun se joskus tapahtuu niin urheilija nousee automaattisesti kansansuosioon ja median lemmikiksi, mistä on hyvä esimerkki jo aiemmin mainitsemani Tommi Evilä.

Värikäs Eremenko oli jo peliuransa alussa herättänyt jonkinlaista kiinnostusta mediassa ja viimeistään syksyllä 2004 viimeistenkin valtavirtaa edustavien median toimijoiden oli pakko reagoida häneen. Siirto Lecceen sekä menestys maalintekijänä MM-karsinnoissa tekivät Eremenkosta kuuman nimen, jonka avulla oli mahdollisuus tuoda lisää mainetta Suomelle. Valmennusjohtoa jopa arvostellaan siitä, että Eremenko on turhaan jätetty penkille (IS 20.8.2004 ”Litti ulos, Eremenko kentälle”) Lupaavasti alkanut ura Italiassa ja nouseminen lokakuussa viidellä maalilla karsintojen maalipörssin kärkeen olivat huomattavia saavutuksia suomalaispelaajalle. Esimerkiksi *Iltalehdessä* uutisoidaan Eremenkon tehtailemien viiden karsintamaalin jälkeisestä tilanteesta: ”Tätä ei ole ennen nähty: suomalainen

jalkapalloilija johtaa MM-karsintojen maalipörssiä” (IL 11.10.2004). Menestymällä näin hyvin Eremenko itse asiassa lunasti paikkansa juuri *suomalais*pelaajana. Muutoin maahanmuuttajanuoren nousu maajoukkueen tunnetuimpien ja tunnustetuimpien pelaajien joukkoon olisi ollut huomattavasti kivikkoisempi taival.

Nopea nousu on kuitenkin mielestäni myös jättänyt ristiriidat hänen julkisuuskuvansa olennaisiksi piirteiksi. Hitaammassa, neuvotellummassa kohoamisessa suosioon särmät olisivat ehkä hioutuneet ja julkisuuskuvasta tullut jonkin verran muottiin sopivampi. Siinä vauhdissa, jolla Eremenko singahti suuren yleisön tietoisuuteen ei ristiriitoja voinut täysin sovittaa. Ne jätettiin sivuun tai peitettiin tärkeämpien seikkojen (kuten maajoukkuemenestyksen) alle. Niiden voitiin myös katsoa olevan osa pelaajan temperamenttia, luonnetta, vahvuutta ja viehätystä. Tämä näkyy hyvin esimerkiksi siinä, että Eremenkoa kuvaillaan positiivisessa mielessä sanoin ”energinen, röyhkeä ja itseluottamusta uhkuva” (IL 11.10.2004). Varsinkaan ennen suurimpia skandaaleja Eremenkoon liitetty termi ”kohupelaaja” ei pitänyt sisällään yksinomaan negatiivisia konnotaatioita: esimerkiksi *Ilta-Sanomat* viittaa sillä Eremenkon kovaan nosteeseen ja hyvään pelivireeseen (IS 2.10.2004). Vasta kun peli alkoi takkuilla ja virheitä tapahtui sekä ammatillisessa mielessä että yksityiselämän puolella, Eremenkon ihannemuotista poikkeavat piirteet tulivat suurennuslasin alle.

Etenkin lokakuun 2005 kolarikohun (jonka tarkempaan analysointiin palaan myöhemmin) yhteydessä tuntui nousevan pinnalle kaikki pelaajan käytöksen ja persoonan aiheuttama hämmennys sekä ristiriitaiset tunteet. *Ilta-Sanomissa* tilanne nähtiin aiempien tapahtumien kulminaatiopisteeksi: ”Hyökkääjän tuoretta rikosepäilyä ja myös aikaisempia toilailuja tullaan käsittelemään lähiaikoina perusteellisesti” (IS 11.10.2005). Julkisuudessa alettiin puhua urheilijan vastuusta, käytöksen rajoista ja välillisesti siitä, miten urheilijan julkinen ja yksityinen minä suhteutuvat toisiinsa. Muun muassa *Aamulehdessä* kommentoitiin usean päivän ajan pelaajan tekemisiä varsin tiukkasanaiseen sävyyn sekä kolumneissa että gallupeissa (esimerkiksi AL 13.10.2005 ”Eremenko käyttäytyi kuin koulupoika”)

3.2.2 Kaidalla tiellä?

Keskustelua urheilijan käytöksen rajoista on käyty aiemminkin. Eremenkon tilanne muistuttaa ironisesti juuri siitä urheilijasta, johon pelaaja itse ei halunnut missään nimessä vertautua. 1990-luvun alun keskustelussa Matti Nykäsestä ja hänen suhteestaan mediaan on monia yhtymäkohtia Eremenko-keskustelun kanssa. Pertti Hemánus pyrki saamaan tolkkua valtavan laajasta ja monitahoisesta Matti-julkisuudesta käyttäen yksinkertaista, mutta toimivaa, muihinkin tapauksiin yhä hyvin sovellettavaa kolmijakoa.

On helppo konstruoida kolme Matti-myyttiä: 1) ominaisuuksia korostava, 2) suorituksia korostava ja 3) jotenkin näiden väliin sijoittuva elämäntyylä korostava. Myyteistä ensimmäinen on siis voimakkaan kielteinen. Sen mukaan myytin kohteena oleva henkilö ei alkuunkaan täytä niitä mittapuita, jotka kunnon kansalaisen yleensä ja huippu-urheilijan erityisesti on täytettävä.[...] Ominaisuuksia korostava myytti on siis moralistinen, rigoristinen, voimakkaasti tuomitseva (Hemánus, 1991, 220).

Eremenkon kohdalla ensimmäisen myytin mukaista puhetapaa alkoi esiintyä mediassa jo osin syrjähyppykohun aikoihin, vaikkakin melko verhottuna. Otsikot kuten ”Alexei Eremenko jr ei ole arvoiseni mies” tai ”Eremenko on kohdellut Jenniä kaltoin” (Aitolehti-haastattelut IL 23.10.2004 ja 10.1.2005) tuomitsevat pelaajan teot ja asettuvat petetyn puolelle. Koska kyseessä on kuitenkin aiemmin suhteellisen tuntemattomien ihmisten kolmiodraama, juttuun ei suhtauduta haudanvakavasti. Tapaus on myöhemmin juoruvuoden tapahtumien joukossa salarakas-ilmion malliesimerkkinä kohun laannuttua (esimerkiksi *7 päivää* 53/2004 ”Lemmenkaruselli”, IL 13.12.2004 ”Senkin salarakastajat”). Myöhemmin vakavampien rikkomusten yhteydessä nousi kuitenkin esille jyrkkiä ja tuomitsevia äänensävyjä, jotka sopivat hyvin ensimmäiseen myyttiin. Pelaajaa on syytetty etenkin ”kukkoilusta” ja ”lapsellisuudesta”, siis urheilijalle sopimattomasta käytöksestä (AL 13.10.2005 ja 15.10.2005).

”Suorituksia korostava myytti on edellisen vastakohta. Kun urheilija on lajinsa kaikkien aikojen paras maailmassa, hänen mitkään ominaisuutensa eivät voi olla kelvottomia.” (Hemánus, 1991, 220).

Aineksia tästä myytistä löytyy myös Eremenko-julkisuudesta. Etenkin syksyllä 2004 ammatillisen onnistumisen aiheuttamassa hurjassa nosteessa mediassa keskityttiin puhumaan pahoinpitelysyytösten ja hankalan maineen sijasta ”astumisesta miehen saappaisiin” (AL 12.8. 2004), ”kierretaiturin” ”suomalaisten mieltä lämmittäneistä” komeista maaleista (AL 10.10.2004) ja vapaapotkuista, jotka

olivat otteluiden ”kohokohtia” (HS 5.9.2004). Tämä puhetapa vain katoaa silloin kuin menestyskin katoaa.

Vielä on jäljellä kolmas, elämäntyylää korostava myytti, josta Hemánus toteaa Nykäsen kohdalla seuraavasti:

Matin vähemmän ihailut ominaisuudet ja hänen ihailut suorituksensa koetetaan yhdistää kokonaisuudeksi, joka tekisi oikeutta kummallekin. Matti on vapaasti valinnut elämäntyylinsä, hän haluaa saada elämästään muutakin irti kuin urheilumenestyksen, vaikka se saattaa olla tärkeintä. Matin heikkouksissa korostuu hänen suuruutensa, hän on kaikissa suhteissa ”tavallisten ihmisten” yläpuolella (Hemánus, 1991, 220-221).

Vaikka Eremenko ei olekaan samanlainen suomalainen instituutio kuin Nykänen ja on vielä kaukana tämän menestyksen tai toilailujen tasosta, myös häneen kohdistuvasta julkisuudesta on löydettävissä kaikuja elämäntyylimyytistä. Varsinkin Eremenkon kohumainetta korostavat jutut kuuluvat osin tähän kategoriaan. Italian koti merenrantakaupungissa, merkkivaatteet ja loistoautot luovat kuvaa todellisesta ”pelimiehestä”, joka on itsevarma ja röyhkeä, mutta jolla on varaa siihen (erityisen hyvin tätä myyttiä rakennetaan *7 päivää* –lehden numeron 40/2004 Lecce-raportissa). Myös syrjähyppyutisointi liittyy tähän myyttiin: paheksunnan ohella jutuista on luettavissa myös ihailua. Leveästi ja kovaa elävä nuorimies ”pyörittää kahta naista” (IL 21.10.2004) ja jopa pitää muita salarakkaita varsinaisen salarakkaan tietämättä (IS 22.10.2004 ja IL 23.10.2004)! *7 päivää* puolestaan laittaa muita paremmaksi otsikoidessaan kannessaan ”Eremenkon avoin tilitys Seiskalle. Olen aina ollut uskon” ja kertoessaan pelaajan vielä tunnustaneen syrjähyppynsä toimittajalle konkreettisesti tyttöystävänsä selän takana (*7 päivää* 44/2004).

Eremenkosta rakennetaan kuva äärimmäisyyksien miehenä: pelaa hyvin, kuluttaa rahansa kalliisiin vaatteisiin ja autoihin ja ennen kaikkea tapaa samaan aikaan useita kauniita naisia! Näin räiskyvää hahmoa on Suomen urheilujulkisuudessa ollut harvoin: sen minkä Nykänen voittaa tempausten määrässä ja mielikuvituksellisuudessa, sen hän häviää Eremenkolle tyylissä. Eremenko tekee tämän myytin mukaan kaiken yhtä suurella innolla, pääsemättä eroon ”perusluonteestaan”. Temperamentti ja palo ikään kuin seuraavat pelikentiltä yksityiselämään ja takaisin.

Image-lehdessä ilmestynyt laaja haastattelu Eremenkosta sopii myös elämäntyyliin. Sen sijasta, että korostettaisiin joko pelaajan ongelmia tai menestystä, jutussa tuodaan esille kummatkin osapuolet ja pyritään luomaan kuva omintakeisesta, kunnianhimoisesta ja monimutkaisesta yksilöstä, joka tekee asiat omalla tavallaan. Artikkelissa on esimerkiksi kommentteja Antti Muuriselta ja Keith Armstrongilta, jotka arvostelevat pelaajaa itsekkyydestä ja kypsymättömyydestä, mutta myös hänen isältään, Alexei Eremenko seniorilta, joka korostaa tärkeimpään asiaan, eli jalkapalloon, keskittymistä. Myös pelaaja pääsee itse paljon ääneen ja saa viimeisen sanan: ”[K]yllä mun hetki tulee vielä. Tiedän itsekin mitä osaan, ja olen jo näyttänytkin sen. Enkä mä ole niin paha ihminen.” (*Image* 1/2006.)

Eremenko yhdistyy sekä eri hegemonisiin malleihin että myös aivan omankaltaisen elämän julkisuudessa muodostaneisiin hahmoihin, kuten Matti Nykäseen. Urheilijan hahmoa koskevaa tulkintaa ei kuitenkaan säätele vain se, miten hän sijoittuu urheilijatyypin kuvastoon tai suhteutuu edeltäjiinsä. Urheilijan harrastamalla lajilla on mielestäni myös suuri merkitys hänen julkisuuskuvasa muodostumisessa. Mainitsihan Tiihonenkin sen, miten yksilölajin urheilija ja joukkuelajin urheilija saavat eri aikoina eri merkityksiä edellisen heijastellessa nuoren kansakunnan tuntoja 1900-luvun alussa ja jälkimmäisen ollessa enemmän vuosituhannen vaihteen aikaa kuvaavampi (Tiihonen, 1994, 136). Lajien erityispiirteet ja niiden saamat merkitykset suomalaisessa urheilukulttuurissa toimivat hyvänä tulkintaulottuvuutena Eremenkoa tarkastellessa.

3.3 Lajien merkitys

Eri urheilulajien välillä on luonnollisesti eroja niiden luonteesta johtuen: toiset lajit ovat nostalgisempia kuin toiset ja nojaavat vanhempiin kansallisuuteen kytkeytyviin mytologisoiteihin. Suomessa etenkin perinteisiä talvilajeja, kuten murtomaahiihtoa, pidettiin pitkään tärkeinä kansakunnan identiteetin muodostuksessa, ainakin vuoden 2001 Lahden kisoihin asti. Lajien välillä on vielä hyvinkin tiukka hierarkia, jossa maskuliiniseksi koetut lajit ovat näkyvimpiä ja kuuluvimpia.

3.3.1 Suomalaista urheilua

Matti Salakan mukaan Suomen urheilutarjonnasta voi erotella niin sanotun fakta- ja viihdeurheilun (muut ryhmät ovat dokumentit, showurheilu ja kuntoiluohjelmat). Faktaurheiluun kuuluvat suuria katsojamääriä vetävät kansainväliset ja kansalliset arvokilpailut – suosituimmat lajit olivat Salakan kirjoittaessa artikkeliaan vuonna 1993 mäkihyppy, yleisurheilu ja hiihto. Viihdeurheilua ovat puolestaan

harvinaisempien ja eksoottisempien urheilulajien esittelyt, sekä ottelut ja kilpailut, jotka rikkovat perinteiset kansallisen kiinnostuksen rajat.[...] Hyvä esimerkki tällaisesta televisiourheilusta on esimerkiksi jonkin kansallisen jalkapallosarjan otteluiden esittäminen toisen valtion televisioverkossa. Raja viihde- ja faktaurheilun välillä määräytyy kansallisesti, joskin muutamien urheilulajien, esimerkiksi Formula-kilpailujen, voidaan katsoa ylittävän kansallisuusrajat (Salakka, 1993, 34).

Salakan mukaan urheilulajien merkitys voi siis vaihdella fakta- ja viihdeurheilun välillä: toisinaan urheillaan itselle, toisinaan taas koko kansalle (emt, 40, viite 39). Salakan jaottelusta näkyy, että se on yli kymmenen vuotta vanha, ja se vaikuttaakin osin vanhentuneelta esimerkiksi suosituimpien lajien kohdalla. Vaikka Salakan mainitsemat lajit keräävät yhä suuria katsojamääriä, on kysyttävä onko näillä perinteisillä yksilölajeilla tänä päivänä yhtä suuri merkitys suomalaisuuden määrittelyssä kuin kymmenen vuotta sitten. Murtomaahiihdon arvonnasku, jääkiekon vuoden 1995 menestys ja suomalaisurheilijoiden siirtyminen aiempaa useampien lajien pariin ovat sekoittaneet pakkaa huomattavasti. Postmoderniin aikaan usein yhdistetyt ajatukset pirstoutumisesta ja diskurssien moninkertaistumisesta kuvaavat hyvin myös urheilukulttuurin kehitystä.

Vielä pitkään oli helppo löytää seuraava skenaario: vaatimaton ja juro suomalaisnuorukainen lähtee kansainvälisiin arvokisoihin, joissa hyppää, juoksee tai ajaa itsensä maailman huipulle koko Suomen kansan katsellessa ja tukiessa häntä ja palaa takaisin juhlistuna sankarina. Totta kai tämä tarina elää vieläkin urheilujulkisuudessa, mutta harvoin enää näin yksioikoisena. Ammattilaistuminen on vaikuttanut merkittävästi urheilijoiden imagoihin ja suhteeseen kotimaan kanssa. Monet nykypäivän suomalaiset huippu-urheilijat saavat elantonsa pelaamalla muiden maiden sarjoissa (Valioliiga, NHL), kiertämällä kansainvälisiä ammattilaiskisoja (yleisurheilun Golden League tai tennis- ja golfturnaukset) tai osallistumalla hyvinkin viihteelliseen, median ja rahan pyörittämään sirkukseen (Formula 1). Vain

osa tunnetuista ja menestyvistä urheilijoista saa elantonsa asuessaan Suomessa ja kilpaillessaan vain suomalaisissa arvokisoissa. Valtion tuet eivät merkitse enää kaikissa lajeissa niin paljon kuin sponsorirahat tai ulkomaisen työnantajan maksama palkka.

Selvät rajat viihdeurheilun ja faktaurheilun väliltä ovat pikkuhiljaa haihtuneet. Myös suomalaisuuden legitimointi ja määrittely ovat siirtyneet Suomen avautuessa yhä enemmän Eurooppaan päin. Tämä näkyy mielestäni hyvin kysyttäessä kumpi on tärkeämpää, menestyminen globaalissa mielessä marginaalisissa lajeissa kuten murtomaahiihdossa vai kenties yksittäisen pelaajan menestys toisen maan urheilusarjassa pelaavassa, maailmanlaajuisesti tunnetussa joukkueessa. Vastaus voi vaihdella hyvin paljon riippuen etenkin vastaajan iästä.

Vaikka menestyminen perinteisissä lajeissa sekä kansainvälisissä arvokisoissa noteerataan yhä hyvin urheilujulkisuudessa, niin sen rinnalle ovat nousseet jutut yksittäisistä ulkomailla elantonsa ansaitsevista pelaajista. Esimerkiksi jo pitkään suomalaisjalkapallon suurena lupauksena pidetyn Mikael Forssellin uraa on seurattu innokkaasti ja tarkasti. Otsikoihin ovat nousseet muun muassa Chelsea valmentajan José Mourinhon kommentit pelaajan lupaavasta potentiaalista, Forssellin mahdollisuus päästä vaihtopenkille sekä tilaisuus päästä vaihtopenkiltä kentälle pelaamaan Mestareiden Liigan ottelussa. Myös Sami Hyypiän, Eremenkon ja muiden suurissa Euroopan sarjoissa pelaavien suomalaisten suorituksista raportoidaan viikottain urheiluliitteiden artikkeleissa ja *Ilta-Sanomien* ”Eurokentillä”-palstalla. Erityistä huomiota pelaajat saavat osakseen, jos heidät on noteerattu muiden maiden lehdistössä. Esimerkiksi *Helsingin Sanomat* uutisoi Eremenkon italialaislehdistöltä saamista arvioista syyskuussa 2004 otsikolla ”Italialaiset lehdet innoissaan Ermenkon pelistä Leccessä” (28.9.2004). Jo kansainvälisen läpimurron *mahdollisuus* on palstatilan arvoista.

Suomalaisen urheilukulttuurin kansainvälistyminen ja kansallisuuden määrittelyn osittainen uudelleenpaikantuminen uusien lajien yhteyteen aiheuttaa aiempaa mutkikkaamman suhteen urheilijan ja hänen kotimaansa välillä. Vaikka kehitys Suomessa ei ole johtanut yhtä äärimmäisiin tapauksiin kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa, missä urheilijat usein vannovat voimakkainta uskollisuutta sponsoreitaan kohtaan (vrt. Nike ja Jordan), on Suomessakin omat kipupisteensä. Eremenkon tapaus on tietysti hänen maahanmuuttajataustansa vuoksi jo lähtökohtaisesti ongelmallisempi, mutta suhteet ovat kiharaisempia myös muiden, ”suomalaisempien” urheilijoiden kohdalla. Esimerkiksi Kimi Räikköstä käsittelevässä

julkisuudessa on monia merkkejä ristiriidoista ja hämmennyksestä. Urheilijaa ei tässä tapauksessa kytke Suomeen oikeastaan mikään muu kuin se, että hän on syntynyt ja kasvanut täällä. Räikkösen perhe maksoi itse pojan harrastuksen, hän ajaa brittitallin autoa ja kiertää ratoja eri puolilla maailmaa sekä viettää vapaa-aikaansa usein kodissaan Sveitsissä, jonne myös maksaa veronsa.

Räikkösen vierailut Suomessa johtavat yleensä otsikoihin ylettömästä elämästä (esimerkiksi IS 26.11.2004 ”Kimi juhli rajusti”) ja epäsovivasta käytöksestä (esimerkiksi IS 19.8.2005 ”Jenni löysi Kimin sängystä toisen naisen”). Medialla tuntuu olevan viha-rakkaussuhde Räikköseen. Yhtäältä tämä ”Flying Finn” tuo Suomelle kunniaa kisoissa, jotka saavat osakseen laajaa kansainvälistä julkisuutta, toisaalta hän käyttäytyy median tuomitsemalla, perinteisen urheilijasankarin kuvaan huonosti sopivalla tavalla. Suomalaismedia ei kuitenkaan pysty kontrolloimaan Räikköstä millään lailla. Jos maajoukkueurheilija poikkeaa kaidalta tieltä, mediassa nostettu äläkkä voi kannustaa virallista tahoa rankaisemaan urheilijaa. Hiihtoliitto sentään kykeni edes jonkin verran kontrolloimaan Nykästä ja Palloliitto Eremenkoa. Suomalaislehdistön paheksunta ei taas Räikkösen tapauksessa merkitse lähes mitään, kun todellinen työnantaja on rikas talli, jolle kunnollisuutta ja puhtoista mainetta tärkeämpää on urheilijan kykeneminen hyvin suorituksiin viikko toisensa jälkeen.

Kontrolloimisen mahdottomuus vieraannuttaa urheilijaa suomalaisesta urheilukulttuurista tehdessään hetken ajaksi tuskallisen näkyväksi sen, miten keinotekoinen urheilijan ja kotimaan välinen linkki on. Jos suomalaismedian tuomioilla ei näytä olevan merkitystä urheilijan uran kannalta, niin onko urheilijan kansallisuudella mitään merkitystä hänelle? Olisiko Räikkönen voinut syntyä ja kehittyä tasoisekseen kenties Ruotsissa? Onneksi suomalaisen identiteetin alkava repeytyminen paikkaantuu siellä mistä se alkoikin, urheilussa. Räikkösen kiittäminen voittoon siniristilippu kypärässään ja nouseminen korokkeelle kuulemaan *Maamme*-laulua *God Save the Queenin* ohella ovat niin voimakkaita kuvia, että ajoittain huonotapaisenakin formulatähti lopulta pikemminkin tukee kuin murentaa suomalais(mieh)en identiteetin ja urheilun välistä liitosta.

Myös Eremenkon kohdalla on otettava huomioon hänen lajinsa saamat merkitykset sekä hänen sijoittumisensa ammattilais-maajoukkueakselilla. Mitä jalkapallo merkitsee Suomelle ja millaista on suomalainen jalkapallo?

3.3.2 Suomalainen jalkapallo

Suosituista urheilulajeista ei tule vain sattumalta suosittuja. Kussakin maassa tietyn urheilulajin harrastaminen ja seuraaminen saavat aina omat erityispiirteensä. Urheilulajin täytyy olla tietyllä lailla kotoistettu ja sen oletetaan kertovan jotain siitä maasta, jossa se on suosittu. Ei ole olemassa vain yhtä jalkapallokulttuuria, vaan jokaisella maalla on omansa. Nämä jalkapallokulttuurit liittyvät käsityksiin tietynlaisista kullekin maalle ominaisista pelityyleistä. Pelityyliä määrittelemisen ei ole koskaan yksinkertaista, vaan pelityylit, kansalliset stereotyyppit ja myyttiset miehenä olemisen mallit kietoutuvat aina toisiinsa.

Tämä tulee esille esimerkiksi Hugh O'Donnellin (1997) tutkimuksessa 15 maan urheilulehtien kirjoittelusta 1990-luvun alussa. Skandinaavit ovat O'Donnellin kartoittaman urheilujulkisuuden mytologisoinnin mukaan viileitä ja hallittuja, saksalaiset kurinalaisia, tarkkoja ja täsmällisiä, ranskalaiset sivistyneitä, tyylikkäitä ja charmikkaita kun taas eteläeurooppalaiset ovat tunteellisia, intohimoisia ja räjähdysalttiita. Eteläamerikkalaiset kuvataan näissä kirjoituksissa puolestaan luoviksi ja taitaviksi, mutta huolimattomiksi ja irrationaalisiksi. Heistä kerrotaan usein myös seksuaalista kyvykkyyttä korostavia tarinoita, jotka rakentavat *latin lover* -stereotypiaa. Myös afrikkalaisia luonnehditaan temperamenttisiksi, taitaviksi ja kuitenkin epärationaalisiksi. Englantilaiset pelaajat puolestaan edustavat useimmiten kovuutta, fyysisyyttä ja periksiantamattomuutta. (O'Donnell, 1994, 101–107.)

Kuten voi helposti huomata, näistä pelityylikuvauksista useimmat ovat erittäin lähellä eri kansallisuuksiin liittyviä stereotypioita. Todelliset tavat pelata ovat paljon mutkikkaammin määriteltävissä ja vaikeammin todistettavissa. Mutta näiden stereotyyppioihin nojaavien kuvausten joukossa on yksi hyvin positiivinen, perinteistä hegemonista maskuliinisuutta edustava pelityyli. Englantilainen pelitapa määrittyy eräänlaiseksi nollapisteksi ja suhteellisen neutraaliksi ihanteeksi sekä lähtökohdaksi, jota vasten muut vertautuvat. Tietysti on otettava huomioon, että O'Donnellin kartoitus on 1990-luvun alusta, jonka jälkeen jalkapallossa maailma on kehittynyt paljon kansallisten sarjojen muuttuessa entistä kansainvälisemmäksi, monikulttuurisemmäksi ja –kielisemmäksi viihteeksi,

joka leviää maailman eri kolkkiin.⁸ Katsojan ulottuville tuleva jalkapallotarjonta on niin runsasta ja moniäänistä, että pahimmat kansallisuuksiin liittyvät stereotyyppit murenevät pakostakin. Toisaalta jalkapallon MM- ja EM-kisat ovat kuitenkin olympialaisten ohella viimeisimpiä positiivisen nationalismien tapahtumia, joiden aikana kansallistunnetta ja eroja muihin vahvistetaan, osittain leikkimielellä, toisinaan vakavimminkin seurauksin, mistä esimerkkinä toimikoon huliganismi.

Millaista sitten suomalainen jalkapallo on? 'Suomalainen jalkapallo' on kiinnostava termi, koska sitä tuskin on olemassa. Pelityylillisessä mielessä Suomessa pelatussa tai maajoukkueen harjoittamassa jalkapallossa ei oikeastaan ole mitään erityisen suomalaista, vaan eri maiden vaikutteet vain ovat pikemminkin lyöneet itsensä läpi hyvin nopeassa tahdissa (Tiihonen, 1992, 120). Urheilujulkisuudessa puhutaan kuitenkin jatkuvasti suomalaisesta jalkapalloilusta ja sen ikoneista kuten Jari Litmasesta tai Sami Hyypiästä. Koska lajia pelataan maajoukkueetasolla, ja Suomen miesten joukkueella on edes teoreettinen mahdollisuus joskus päästä arvokisoihin, ei laji voi olla kokonaan vailla merkitystä suomalaisuuden määrittelyssä. Suomalainen jalkapallo määräytyykin ulkomaiden kautta, sillä maajoukkuemenestyksen puuttuessa suurinta kunniaa pelaajille ja Suomelle tuottaa heidän menestymisensä ulkomaisissa seurajoukkueissaan. Tästä kertoo esimerkiksi aiemmin mainitsemani *Ilta-Sanomien* Eurokentillä-palsta sekä suomalaismedian tarkkaan suomalaismainintojen toivossa lukemat ulkomaiset urheilulehdet.

Ulkomailla menestyvien pelaajien katsotaan vievän Suomea maailmankartalle myös tässä lajissa. Erittäin kunnioitettavaa on menestyminen etenkin Englannin Valioliigassa, Espanjan La Ligassa tai Italian Serie A:ssa. Suomalaispelaajat ovat perinteisesti pyrkineet Englantiin, kun taas menestyminen Italiassa tai edes pelaaminen Serie A:ssa (tai Italian alemmissa divisioonissa) on ollut harvinaista. Eremenkon muistutetaankin monessa yhteydessä olevan kautta aikain kolmas suomalainen kyseissä tarunhoitoisessa sarjassa ja ”ensimmäinen jolla on mahdollisuus todelliseen maineeseen” (IL 11.9.2004).

⁸ Myös Suomessa on mahdollista tätä kirjoitettaessa katsoa pääkanavilla näkyvien Englannin alempien divisioonien liigapeliä sekä cupotteluiden ja Euroopan parasta seurajoukkuetta selvittävän Mestareiden liigan lisäksi sateliitti, kaaapeli- ja digikanavilla suomeksi selostettuna Englannin Valioliigaa (Canal +), Italian Serie A:ta (Canal +, Urheilukanava), Espanjan La Ligaa ja Saksan Bundesliigaa (molemmat Urheilukanava).

Eremenko menestyikin paremmin kuin aiemmat yrittäjät, kuten *Ilta-Sanomat* muistuttaa kauden päätyttyä: ”Eremenko teki 26 pääsarjapelillään ennätyksen. Mika Aaltonen kirjasi 1988-89 tililleen Bolognassa kolme ottelua, Mika Lehtosuo 1998-99 Perugiassa 11.” (IS 30.5.2005 ”Ennätyskausi”). Seurajoukkuemenestyksen tärkeys näkyy myös hyvin siinä, että useissa artikkeleissa maajoukkueessa onnistuminen nähdään keinoksi tehdä vaikutus seurajoukkueen johtoon ja siten saada lisää peliaikaa: esimerkiksi *Iltalehdessä* todetaan hyvin sujuneen maajoukkuepelin jälkeen, että ”[v]aikka lauantain vaparit eivät riittäisi paikkaan tämän illan [Leccen pelin] avausmiehistössä, on ne ainakin rekisteröity positiivisesti saapasmaassa” (IL 8.9.2004). Tällaisista lausunnoista näkyy hyvin se, miten mediassa suhtaudutaan melko realistisesti suomalaisjalkapalloilijoiden menestymismahdollisuuksiin maajoukkueessa ja seurajoukkueissa. Lukijalle välittyy ajatus siitä, että edellisen ollessa vielä suhteellisen kaukana tulevaisuudessa, jälkimmäinen on todennäköistä. Suomalaisjalkapallon suuret nimet Sami Hyypiä ja Jari Litmanen ovatkin ansainneet kannuksensa juuri seurajoukkuemenestyksen kautta.⁹

Kun suomalaispelaajan menestys sitten mitataan ensisijaisesti seurajoukkueetasolla, niin ei ole lainkaan samantekevää missä jalkapallosarjassa tämä pelaa tai menestyy. Taka-ajatuksena on se, että tietyssä sarjassa menestyminen vaatii tietynlaista luonnetta ja taitoa. Pelityylistereotyytiat elävät yhä vahvasti taustalla ja vaikuttavat suomalaispelaajienkin imagoon. Ehkä ainoa, joka on välttynyt tyyppittelyltä, on huippusarjoja Allsvenskanista La Ligaan ja Valioliigasta Bundesliigaan kiertänyt Jari Litmanen, jonka maine ja taidot nostavat hänet tyyppittelyn yläpuolelle.

Eremenkon kohdalla työnantajaseura on kuitenkin suuressa roolissa. Se että hän valitsi Italian Saksan, Venäjän tai Englannin sijasta ei ole merkityksetöntä. Suomalaispelaajan tie kulkee usein etenkin Hollannin tai Belgian kautta Brittein saarille (kuten Hyypiän). Eremenko otti kuitenkin ison askeleen ja siirtyi HJK:sta suoraan kovatasoiseen Serie A:han pelaamaan Francesco Tottin, Andrei Shevchenkon ja Gianluigi Buffonin kaltaisia maailmantähtiä vastaan. Serie A:lla on lisäksi hyvin erilainen maine kuin Valioliigalla, vaikka kummassakin tapauksessa kyseessä on kulttuuri, jossa jalkapalloon suhtaudutaan intohimolla ja asiaan kuuluvalla vakavuudella ja jossa pelit ovat speaktaakkeleita ja pelaajat arkipäivää suurempia tähtiä.

⁹ Hyypiällä on tilillään pitkä ura Liverpoolissa, jossa hän on toiminut myös kapteenina ja ollut voittamassa Mestareiden liigaa. Myös Litmanen on voittanut saman tittelin Ajaxin kanssa 1995, minkä lisäksi hän on pelannut myös muissa suurseuroissa kuten Liverpoolissa ja Espanjan La Ligan FC Barcelonassa.

Englantilainen pelitapa nähdään kuitenkin erilaiseksi kuin italialainen, kuten O'Donnellin tutkimuksessa tuli esiin. Eteläeurooppalainen pelityylihan koettiin räjähdysalttiiksi, temperamenttiseksi ja tunteelliseksi englantilaisen assosioituessa kovuuteen, fyysisyyteen ja periksiantamattomuuteen. Keskuspuolustaja Sami Hyypiä sopii erittäin hyvin englantilais-luonnehdintaan, osin pelipaikkansakin ansiosta. Lehdissä mainitaan usein hänen vähäisiksi jääneet poissaolonsa kokoonpanosta ja ainainen luotettavuutensa, myös maajoukkueessa (esimerkiksi AL 13.10.2005 ”Vain Hyypiä pysyi tasollaan”).

Eremenko tuntuu sopivan artikkeleiden mukaan lähes yhtä hyvin Serie A:han kuin Hyypiä Valioliigaan. Esimerkiksi *IS Veikkaajassa* Eremenkon todetaan sopeutuneen hyvin sarjaan ja italialaiseen jalkapallokulttuuriin, josta myös pelaaja itse sanoo pitävänsä: ”– Suomalainen futis kehittyy hitaasti koska persoonista on pulaa. Täällä kaikki on toisin. Värikkäitä yksilöitä arvostetaan. Voit olla sellainen kuin olet” (*IS Veikkaaja* 17.5.2005). Kuvaan eteläeurooppalaisesta pelityylistä sopivat pelaajan värikäs maine, luovuus ja pelitaidot, mutta toisaalta myös arvaamattomuus, itsekkyytensä ja tulisuus. Ominaisuuksien muodostamaa ristiriitaa käsitellään esimerkiksi *Helsingin Sanomissa* kun kaksi eri kommentaattoria arvottavat kumpi on tärkeämpää: luovuus itsekkyydenkin uhalla vai ”hyvä johtajuus” (HS 15.10.2004). Pelin kulkiessa hyvin pelityyliluonnehdintojen positiiviset puolet korostuvat, kun taas heikompien peliesitysten yhteydessä negatiiviset puolet nousevat vahvemmin esiin. Esimerkiksi *Ilta-Sanomien* arvioi karsintojen edetessä Eremenkon pelitapaa seuraavasti: ”[T]aidot kyllä riittävät muillekin paikoille [kuin hyökkäykseen], mutta pelihalut eivät. Eremenkon peli menee joka tapauksessa näyttävien ratkaisujen hakemiseksi” (IS 7.9.2005).

Eremenkon arvioiminen liittyy usein hänen rooliinsa suhteessa muuhun joukkueeseen: painaako enemmän pelaajan rohkeus itsenäisiin ratkaisuihin vai taipumus itsekkyyteen ja turhautumiseen?

3.3.3 Yksilö vastaan joukkue

Koska kyseessä on seurajoukkue- ja maajoukkueetasolla pelaava joukkueurheilija sellaisessa lajissa, jossa itse Suomen maajoukkue ei ole koskaan pahemmin menestynyt, tasapainoilu yksilön ja joukkueen edun välillä tulee erittäin näkyväksi Eremenkon tapauksessa. Vaikka menestyksen saavuttaminen seurajoukkueetasolla voikin olla merkittävämpää kuin maajoukkue-edustukseen pääseminen, jälkimmäiseen liittyy ajatus edustuspaikan *ansaitsemisesta*. Urheilijan on todistettava arvonsa ja luotettavuutensa päästäkseen maajoukkueeseen.

Maajoukkueetasolla pelattaessa ei ole hyvä sortua keskinkertaisiin tai huonoihin suorituksiin: urheilijalta vaaditaan erityistä venymistä ja itsensä ylittämistä. Toisaalta maajoukkue puolestaan ”kasvattaa” urheilijaa ja nostaa hänet korkeammalle tasolle. Esimerkiksi ensimmäiseen A-maotteluunsa valmistautuva Eremenko oli Antti Muurisen mukaan ”astunut äkkiä ja odotettua nopeammin miehen mittoihin” ja ansaitsi siten paikkansa kokoonpanossa (AL 12.8.2004). Myös *Iltalehden* artikkelissa, joka on otsikoitu ”Eremenko kasvoi aikuisten saappaisiin”, korostettiin maajoukkuepaikan *ansaitsemista* ja vastuun ottamisen tärkeyttä. Menestyminen seurajoukkueetasolla toimii pääsykorttina maajoukkueeseen: ”Italian liigaan lähtenyt Alexei Eremenko jr on kehittynyt jättiaskelin ja on nyt valmis johtamaan Suomen peliä.”. Artikkelissa korostetaan erityisesti Serie A:n fyysisyyttä ja kovatasoisuutta, jotka ovat puolestaan auttaneet Eremenkoa valmistautumisessa ”ensimmäiseen ’oikeaan’ maotteluun”. (IL 17.8. 2004.) Italiassa koettu raju kuntokuuri on myös itse pelaajan mielestä hyödyllinen: ”Se on juuri sitä mitä tarvitsen” (IS 17.8.2004).

Menestyminen maajoukkueurheilijana vaatii siis kykyä kantaa vastuuta ja tehdä töitä paikkansa eteen. Ennen kaikkea se kuitenkin vaatii valmiutta alistua valmennusjohdon tahtoon. Eremenkoa voidaan samassa hyvää peliesitystä käsittelevässä lehtijutussa luonnehtia positiivisessa mielessä termein ”energinen, röyhkeä ja itseluottamusta uhkuva” sekä kehua siitä, että hän jaksaa ”painaa laajalla säteellä” ja uhrautua siten joukkueen hyväksi (IS 20.8. 2004). Varsinkin jalkapallon kaltaisessa joukkuelajissa tämä kyky tasapainoilla mukautumisen ja itsenäisyyden välillä on olennainen tekijä arvioitaessa urheilijan onnistumista sekä hänen roolinsa tärkeyttä seura- ja maajoukkueetasolla. Tässä nuorallatanssissa Eremenko tuntuu kuitenkin useimmiten epäonnistuvan.

Eremenkoa luonnehditaan ristiriitaiseksi jo hänen pelatessaan HJK:ssa. Esimerkiksi *City* –lehdessä hänen vahvoiksi puolikseen mainitaan ”nopea peliäly ja erinomainen potku”, samalla kun muistutetaan myös heikkouksista: ”Ongelmapelaajaksi väitettyä Eremenkoa on syytetty ylimielisestä asenteesta pelitovereitaan ja vastustajiaan kohtaan” (9/2004). Italiaan siirtyminen tulkitaan lehdistössä astumiseksi aikuisten ympyröihin, matkaksi kohti vastuun ottavaa ja luotettavaa suomalaispelaajan ideaalia, mistä on hyvä esimerkki *Iltalehden* ilmaus pelaajan kasvamisesta Italiassa ”aikuisten saappaisiin” (17.8.2004). Mieheksi kasvamisen tarina toteutuu syksyn mittaan, kun Eremenko luo maajoukkueotteluissa hyviä tilanteita ja tekee odottamattoman suuren määrän näyttäviä maaleja. Esimerkiksi *Aamulehdessä* todetaan pelaajan alkavan ”lunastaa häneen asetettuja toiveita” ja näyttäneen ”että hänessä on aineksia huippupelaajaksi” (AL 5.9.2004). Aikuistumistarinan on toisaalta lähes pakko toteutua, sillä suomalaista identiteettiä rakentavaan maajoukkue-edustukseen ei sovi kypsytön tai itsekäs käytös. Jos tällaiseksi tulkittua käytöstä tuettaisiin tai se annettaisiin helposti anteeksi, olisi kysyttävä minkälaista suomalaisuutta ja maskuliinisuutta maajoukkue silloin rakentaa ja tukee. Eksplisiittinen yksilön oman edun nostaminen joukkueen ja valmennusjohdon edun ylitse ei yksinkertaisesti sovi suomalaiseen urheilukulttuuriin, mikä näkyy myös muiden urheilijoiden kohdalla käydyissä keskusteluissa Nykäsestä Räikköseen.

Eremenkolta odotetaan juuri tietynlaista vastuunottoa: hänen halutaan kasvavan täyttämään muutaman vuoden sisällä vapautuvat Litmasen suuret saappaat. Esimerkiksi *Aamulehdessä* puhutaan suoraan Eremenkon roolista Litmasen ”oppipoikana” ja tulevana korvaajana. Lehden mukaan pelaaja suhtautuu odotuksiin kuitenkin nöyrästi: ”Aleksi Eremenko Jr ei aio syrjäyttää vielä Jari Litmasta. Eremenkolle riittää hyvin kakkosmiehen rooli” (AL 4.9.2004). Eremenko on osittain samalla viivalla Mikael Forssellin kanssa, joten häneen kohdistui vielä enemmän paineita karsintojen aikana, kun Forssell oli pitkään sivussa kärsiessään loukkaantumisesta: ”Hyökkääjätahti Mikael Forssellin polvivamma sysäsi suomalaisen jalkapalloväen epätoivon partaalle. Mistä korvaaja Miklulle?” (AL 10.10.2004)

Eremenko muistuttaa enemmän Litmasta myös pelipaikkansa vuoksi: Forssellin ollessa lähes puhdas kärkipelaaja Eremenko on pikemminkin klassinen keskikentän ”kymppi”, jota Litmanenkin edustaa. Litmasta ja Eremenkoa rinnastetaan toisiinsa moneen otteeseen, sekä kirjoituksissa ja kommentteissa (kuten IL 19.8.2004, jossa Eremenkon todetaan eräässä pelissä jatkaneen ”siitä mihin Litmanen jäi”) että kuvissa (esimerkiksi HS 4.9.2004 ”Litmanen ja Eremenko tuomaan hyökkäystehoja”: pelaajat

katsovat suoraan kameraan seisoessaan vierekkäin, Litmasen käsi toverillisesti Eremenkon olalla ja IS 2.10.2004 ”Mistä maalit?”: pelaajat seisovat rinnakkain, katsellen mietteliään näköisinä samaan suuntaan).

Litmasta pidetään kuitenkin laajalti Suomen kaikkien aikojen menestyneimpänä ja parhaana jalkapalloilijana, jolloin hänen rooliinsa astuminen osoittautuu helpommin sanotuksi kuin tehdyksi. Eremenkoa kritisoidaankin karsintojen edetessä siitä, ettei hän kykene täyttämään henkisen johtajan vastuullista asemaa. Esimerkiksi Litmasen vanhenemista ja sivuun siirtymistä sureva Heikki Miettinen toteaa, että ”[j]ohtajuus on Eremenkon kohdalla täysin eri asia.[...] Eremenkon ratkaisuihin tulevat usein esiin ensin minä, ja vasta sitten muut” (HS 15.10.2004).

Tämän kritiikin valossa on helppo ymmärtää, miksi urheilusivuilla julkaistiin lähinnä yksityiselämän asioita käsittelevä haastattelu. Vaikka Eremenko puhuu ensisijaisesti suhteestaan julkisuuteen ja syksyn 2004 mediamylläkästä, hänen voi tulkita viittaavan epäonnistumiseensa vastuun ottamisessa ja heikkouksistaan myös ammatillisessa mielessä: ”Olin nuori ja tyhmä”. Samalla hän kuitenkin toteaa kehittyneensä: ”Pelaajana olen vain parempi ennen. Jos olisin alkanut muuttaa itseäni, en varmaan olisi siellä missä olen” (IS 20.11.2004). Samalle linjalle asettuu myös *Apu*-lehden marraskuun 2005 haastattelu, jossa kerrataan pelaajan ”kivistä tietä tähdeksi”. Eremenko osoittaa nöyryyttä todetessaan, että ”[o]len nuori mies ja nuori jalkapalloilija. Minulla on vielä paljon opittavaa elämän eri osa-alueilta” ja myöntäessään, että ”[t]ietysti joitain asioita jättäisin tekemättä”. Toisaalta hän myös korostaa, että on itse valinnut tiensä ja on hyväksyy valinnan seuraukset: ”en vaihtaisi päivääkään pois”. (*Apu* 46/2005)

Pelaajan kohumaine ja ristiriitaisuus tuntuvat kuitenkin asettuneen pysyviksi osiksi hänen julkisuuskuvaansa, josta on yhä vaikeampi erottaa erillisiksi osa-alueiksi yksityiselämää ja ammatillista puolta. Hyvä näyte tästä on kesällä 2005 *Iltalehden* viikonvaihteosiossa julkaistu, provokatiivisesti otsikoitu haastattelu ”Käykö kateeksi”. Siinä pelaaja lähettää kritikoilleen (joita oletettavasti ovat sekä peliesityksiä että yksityiselämää arvostelevat tahot) kiinnostavia terveisiä:

”- Kiitos! Teidän ansiostanne haluan olla koko ajan parempi ja parempi. Jos en saisi kritiikkiä, en ehkä jaksaisi yrittää. Teidän ansiostanne elämä hymyilee minulle ja saan ajaa unelmieni autolla, mustalla urheilu-Mersulla [jota vasten hän nojailee viereisessä kuvassa].” (IL 2.7.2005).

Pelaaja ja tietty osa häntä koskevasta julkisuudesta tuntuukin hyväksyvän hänet toisenlaisena mediaurheilijapersoonana, joka ei välttämättä koskaan täyttäisi Litmasen roolia, vaan loisi aivan oman Eremenko-lokeron suhteessa sekä urheiluun että käyttäytymiseen yksityiselämässä. Eremenkon tunnistettavuudesta ja omintakeisuudesta hahmona ja urheilijatyypinä kertoo esimerkiksi se, että nuori pelaajalupaus Aleksander Kokko toteaa, että hänen omassa luonteessaan ”on paljon Eremenkoa” (IS 21.4.2005). Eremenkon suhde suomalaiseen urheilukulttuurin maskuliinisuuteen on siis aivan omanlaisensa. Seuraavaksi kysymisen kohteeksi tulee se, miten hänen julkisuuskuvansa suhteutuu laajempiin, urheilukulttuurin ylittäviin käsityksiin suomalaisuudesta, kansallisuudesta ja toiseudesta.

4 Suomalaisuus ja suomalainen maskuliinisuus

Nyt onkin kysyttävä miten Eremenko sopii käsityksiin suomalaisesta miehestä. Yritetäänkö häntä sovittaa suomalaisen miehen malliin vai ulkoistetaanko hänet suomalaisuudesta täysin? Jos hän on Toinen, milloin hänen toiseutensa tulee esiin ja missä yhteyksissä sitä vähätellään? Aluksi on tarkasteltava sitä, miten suomalaista maskuliinisuutta on perinteisesti rakennettu, sekä mistä osatekijöistä se nykypäivänä koostuu.

4.1 Mies kansakunnan rakentajana

Länsimaisen – ja siten myös suomalaisen – maskuliinisuuden rakentumisessa on ollut olennaisessa osassa kristinuskon vaikutus etenkin 1800-luvulla. Sosiologi Victor J. Seidlerin mukaan protestanttinen liberaali uskonto painotti itsekieltäytymistä, kurinalaisuutta, velvollisuudentuntoa ja ankaraa työtä. Arkielämä ja yhteiskunnallinen todellisuus olivat toissijaisia kuolemanjälkeisen pelastuksen ja yksilön Jumala-suhteen rinnalla. Vaikka uskonto kehottikin rakastamaan lähimmäistään, jäi kehoitus niin abstraktille tasolle, että ihmissuhteita tärkeämmäksi nousivat omat saavutukset. Työstä tuli elinkeinon sijasta itse päämäärä, keino todistaa kyvykkyytensä ja yksilöllisyytensä. (Seidler, 1991, 65–68.)

Seidler tuo protestanttisen liberalismien rinnalle myös Immanuel Kantin ajatukset tärkeinä osina porvarillisen moraalien muodostumisesta. Kant syvensi kahtiajakoa maallisen ja hengellisen välillä sekä ulkoisti tunteiden ja halun merkityksen ihmisen (tai tarkemmin miehen) toiminnasta lähes kokonaan. Lisäksi filosofin ajatus siitä, että Jumala on tavoitettavissa vain Järjellä, kielsi ruumiillisuuden merkityksen. Kantin ajattelu luo siis perustaa idealle siitä, että hyvän ihmisen on tehtävä nurkumatta velvollisuutensa, olkoon niistä mitä mieltä tahansa. Tämä ajatus on yksi keskeisimmistä "tosimieheen" liittyvistä odotuksista. (emt, 69–70.)

Seidlerin kuvaama ajattelutapa on vahvasti mukana myös suomalaisen maskuliinisuuden muodostumisessa, vaikka Suomen kehityskuluissa onkin omia erityispiirteitään. Monet tutkijat korostavat Kalevalais-pakanallisen perinteen ja esikristillisen, luontoon liittyvän mytologian osuutta suomalaisuuden rakentumisessa (esimerkiksi Anttila, 1993, 111–112 ja Anttonen, 1993, 50). Jo ennen

kristinuskon saapumista Suomea määrittä vahvasti työn kulttuuri. Vanhan agraari-Suomen elinolosuhteet määräsivät sen minkälainen käytös oli hyväksyttyä ja toivottua. Jo kyky selviytyä hengissä vaati jatkuvaa, kuluttavaa työskentelyä ankarassa ja karussa ilmastossa. Lisäksi aistinautinnot jäivät köyhyyden ja niukkuuden vuoksi vähiin. Lapset kasvatettiin tällaisessa kulttuurissa ankaralla kädellä. Tärkeimpiä jalostettavia ominaisuuksia olivat itsekontrolli, kyky toimia osana laajempaa kokonaisuutta sekä valmius uhrata aikansa ja terveytensä yhteisen hyvän puolesta. (Apo, 1996, 31.)

Suomen kehitys itsenäisenä kansakuntana sekä suomalaisen maskuliinisuuden muotoutuminen 1800-luvulla noudattivat samankaltaisia kehityslinjoja kuin muualla Euroopassa. Uutta itsenäistyvää kansakuntaa rakennettiin perheen varaan. Se oli ainoa jatkuvuutta edustava asia uuden kansan hakiessa rajojaan ja identiteettiään. Saija-Leena Nivala toteaa uuden kansakunnan muokkaamisesta seuraavasti:

Perhe edusti isänmaata pienoiskoossa.[...] Perheen keskeiseksi tehtäväksi määriteltiin lasten kasvattaminen siveellisiksi kansalaisiksi, sillä ainoastaan näin voitiin taata myös yhteiskunta- ja valtioelämän menestys (Nivala, 2002, 94).

Kun ydinperhe tuli näin tärkeäksi, sukupuolierot korostuivat, jolloin naisten ja miesten roolit alettiin nähdä toisistaan täysin erillisiksi. Teollistumisen myötä naiset sidottiin kotiin yhä tiukemmin. (emt, 94–96.) Vaikka naisilla nähtiin olevan oma roolinsa kansakunnan synnyssä, se poikkesi suuresti miehen roolista. Heidät nähtiin perinteen säilyttäjäiksi ja kulttuurin konservatiivisen voiman edustajiksi, kun taas miehet edustivat kehitystä, progressiivista voimaa ja toimintaa. (Komulainen, 2002, 144.)

Sekä agraarisessa että teollisessa Suomessa siis vannottiin työn ja edistyksen nimeen. Myös jälkiteollinen Suomi kantaa työskultin perinnettä mukanaan, vaikka yhteiskunnan rakenne ja sen mukana ruumiillisen työn merkitys ovat kokeneet huomattavia muutoksia. Vanhat näinkin vahvat määrittelytavat eivät kuitenkaan väisty hetkessä. Erityisesti urheilukulttuuri pitää yhä yllä työskulttia vannoessaan fyysisen kilvoittelun ja itsensä uhraamisen nimeen. Huippu-urheilijaksi ei voi päästä ilman työntekoa ja uhrauksia. Itsensä koetteleminen ja ylittäminen ovatkin tavallisia piirteitä lähes kaikissa urheilijoiden menestymisestä kertovissa tarinoissa, myös Eremenkon kohdalla.¹⁰ Luontainen

¹⁰ Suomalaisen urheilumedian kiivas asenne dopingia vastaan on erittäin kiinnostava juuri tässä yhteydessä. Lisäravinteiden ja muiden apuvälineiden käyttö koetaan huijaukseksi ja tietynlaiseksi laiskuudeksi, keinoksi ohittaa vaikein itsensä haastamisen vaihe. Urheilija kyseenalaistaa silloin tärkeitä yhteyksiä työn, itsensä uhraamisen ja menestyksen välillä.

kyvykkyys ja taito eivät yksin riitä, urheilijan täytyy myös osoittaa tekevänsä hartiavoimin työtä menestyksensä eteen.

Eremenkoa käsittelevässä urheilusivujen kirjoittelussa nostetaankin usein esiin juuri tämä osa-alue. Hän on saattanut päästä maajoukkueympyröihin ja Serie A:han taitojensa ansiosta, mutta niissä pysymiseen ja menestymiseen tarvitaan ennen kaikkea työtä. Ei ole lainkaan yllättävää löytää Eremenkosta suurta määrää juttuja, joissa keskitytään itse pelien lisäksi harjoituksiin ja kunnon kohottamiseen. Ensimmäisen Italian kauden alkaessa uutisoidaan jo esimerkiksi siitä, miten Eremenko on ollut ”joukkueensa parhaimmista myös juoksuharjoituksissa” (IL 7.8.2004). Pelaajan pitää ottaa kova kuntokuuri ja ruumiillinen rääkki vastaan kiitollisena ja nöyränä. Näin Italian harjoituksistaan kertova Eremenko näyttääkin tekevän: ”–Juostaan kuin hullut, hän hymyilee.”(IL 12.8.2004). Mitä kovempaa harjoittelu on, sitä parempi.

E erityisen hyvin tätä ideaa käyttää hyväkseen elokuussa 2005 Makedonia-ottelun alla julkaistu juttu ”Eremenkosta tuli ajokoiraa”. Siinä lähes hekumoidaan rankalla harjoittelujaksolla, joka pudotti pelaajan painoa viisi kiloa. Eremenko toteaa kolmen viikon pituisen Alpeilla vietetyn, lähinnä juoksuharjoituksista koostuneen leirin olleen ”kieltämättä raskasta”, mutta muuten hän puhuu lupaavasti alkavasta uudesta kaudesta ja halustaan menestyä maajoukkueessa. Myös jutussa oleva kuva todistaa harjoittelun ankaruudesta. Yleensä merkkipaateissa poseeraava ja pelitilanteissakin huoliteltuna esiintyvä Eremenko on kuvattu harjoituksissa parransängessä, hiukset kasvaneena ja ”posket lommolla”. Dynaamisessa kuvassa tuodaan etualalle hänen painon putoamisen myötä korostuneet jalkalihaksensa sekä muutenkin hoikistunut olemuksensa. (IS 16.8.2005.) Ero totuttuun Eremenko-kuvastoon on melko hätkähdyttävä. Artikkelin on omiaan vahvistamaan ajatusta fyysisestä rääkistä tienä kohti menestystä: seuraavan päivän maaottelussa Eremenko vastasikin kahdesta maalista.

Valmius työskennellä menestyksen saavuttamiseksi nousee jopa tärkeämmäksi kuin aiemmat meriitit. MM-karsinnan alkaessa Eremenkon kokemattomuutta maajoukkueetasolla ei koeta urheilumediassa niinkään heikkoudeksi, vaan hänen tuoreutensa ja innokkuutensa menevät aiempien saavutusten edelle. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että *Italehti* teki näkyvän jutun Eremenkosta ennen elokuun 2004 Romania-ottelua, vaikka kyseessä olikin vasta pelaajan ensimmäinen ”oikea” maaottelu. Odotukset olivat korkealla: ”Alexei Eremenko on valmis johtamaan Suomen hyökkäystä” (IL 17.8.2004).

Myöhemmin syksyllä voittoisan Andorra-pelin jälkeen Eremenko sai *Iltalehden* ”Leijonat ja lampaat” –arvostelusysteemissä korkeimman arvosanan, kolme leijonaa, ja häntä pidettiin kentän parhaana pelaajana. Kirjoittaja asettaa lisäodotuksia pelaajan tulevaisuuteen: ”kehityskäyrä näyttää nyt pystysuoraan ylöspäin.”. (IL 6.9. 2004.) Myös muut Eremenkon otteita kommentoivat kirjoitukset povaavat pelaajalle ruusuista tulevaisuutta. *Aamulehden* mukaan Eremenko ”näytti että hänessä on aineksia huippupelaajaksi” (5.9.2004) kun taas *Helsingin Sanomat* totesi, ettei enää ”ole epäilystäkään kuka on maajoukkueen vapaapotkuekspertti tästä lähtien” (5.9.2004).

Nuoruus, vahvuus, innokkuus ja taito ovatkin keskeisiä osatekijöitä Eremenkosta vähitellen piirtyvässä kuvassa. Tämä kuva näkyy hyvin esimerkiksi elokuussa 2005 Makedonia-ottelun Eremenkon kahden maalin jälkeen, kun *Iltalehti* toteaa, että peli oli todellinen ”Eremenko-show”, jossa motivoitunut ja näyttämishaluinen Eremenko ”tykitti” ”komeita maaleja” ja loi ”vaarallisia erikoistilanteita”(IL 18.8.2005). Pelkästään taito ja energia eivät kuitenkaan riitä. Etenkin joukkuelajin urheilijan on oltava edellä mainittujen ominaisuuksien lisäksi valmis yhteistyöhön ja uhrautuvaisuuteen. Nämä piirteet ovat olleet yhtä oleellisia kuin työnteko suomalaisen ihmisen ja miehen ihannekuvassa.

4.2 Yhdenmukaisuus ja yhteenkuuluvaisuus

Agraari-Suomen kulttuuri opetti uudelle sukupolvelle työnteen ihanuuden lisäksi sen, miten tärkeää on kyetä toimimaan ryhmässä ja osana kokonaisuutta. Selviytyminen maailmassa vaati itsenäisyyden ja omatoimisuuden yhdistämistä työskentelyyn yhteisöissä (Apo, 1996, 32). Tämä puolestaan on johtanut tietynlaiseen suomalaisen identiteetin kollektivistisuuteen, joka vain vahvistui modernin kansalaisyhteiskunnan rakennusvaiheessa. Jari Ehrnroothin mukaan suomalaisen yhteiskunnan ”synty perustui kollektivistisiin kansanliikkeisiin, jotka eivät tukeneet modernin yksilön nousua, vaan alistivat kansalaisyhteiskunnan yksimieliseen ryhmään kuulumiselle. Suomesta tuli ankaran kollektivistinen maa”. Suomalaisella on siis tyypillisesti ankara ylimitä ja heikko ego. Yritys kehittyä yksilönä on kilpistynyt erojen tukahduttamiseen ja muuttunut ”erakkomaiseksi yksin taisteluksi” sekä ahdistukseksi. Egon heikkous puolestaan johtaa siihen, että yksilö mielellään samastuu johonkin itseään vahvempaan, kuten

tässä tapauksessa suomalaisuuteen. (Ehrnrooth, 1996, 41.) Ehrnrooth toteaa tämän kollektivismiin jatkuneen läpi koko 1900-luvun Suomea vahvasti määrittävänä tekijänä:

Yksimielisyyden paine on ollut Suomen itsenäisyyden ajan selkäranka.[...] Erimielisyys mielletään vaaraksi, ja taustalla väijyy mielikuva kahtiajakautuneesta kansasta – vuoden 1918 sodan toistumisesta muodossa tai toisessa. (Apo & Ehrnrooth, 1996, 70.)

Samassa yhteydessä Satu Apo määrittelee perinteisen suomalaisen henkilöksi ”joka osaa puurtaa ja kestää näennäisen itsenäisesti”. Hän ”ei halua olla käskettävänä eikä riippuvainen muista” mutta samalla ” hän ’itsenäisessä’ raatamisessaan noudattaa ohjeita (tai kulttuurisia skeemoja eli traditioita) varsin tunnollisesti”. Tämän perinteisen mallin hahmottama suomalainen omaa heikon itsetunnon eikä ilmaise omaa tahtoaan voimakkaasti. (emt, 73–74.)

Apo ja Ehrnrooth muistuttavat itse, että he puhuvat vanhasta sukupolvesta, joka ei ole enää yksinomaan hallitseva, kun suomalaisuus on kokenut suuria muutoksia viime vuosina ja moniäänistynyt (emt, 70). Kirjoittajien kärjistetyissä linjauksissa on kuitenkin jotain perää, etenkin kun tarkastellaan urheilukulttuuria. Jalkapallo on hyvä tarkastelukohde, sillä joukkuelajina se liittyy kollektivismiin.

Kuten jo aiemmin totesin, joukkuepelaajan täytyy olla oikeassa suhteessa luova ja uhrautuva sekä itsenäinen ja epäitsekäs. Eremenkon ongelmat tulevat tässä esiin. Häntä voidaan kehua luovaksi ”vaparitaituriksi” (IL 3.9.2004), joka tekee maaleja ”näyttävästi ja tehokkaasti” (HS 20.8.2005). Toisaalta hän saa eniten kritiikkiä unohtumisestaan ja vaisuudestaan ollessaan pallottomana muualla kuin aivan pelitilanteiden keskiössä. *Iltalehti* arvostelikin pelaajaa tämän vaisuudesta tilanteessa, jossa ”[j]outui avausjaksolla sivuun rakastamastaan pallosta. Kontakti pelivälineeseen on Losalle elintärkeä” (IL 9.9.2004). Eräässä huonommin sujuneessa maaottelussa Hollantia vastaan Eremenko saa samansuuntaista kritiikkiä: ”turhautui turhan helposti pallottomana ja oli ajoittain turhan itsekäs”(IL 14.10.2004).

Hollanti-ottelu synnytti myös laajan keskustelun silloisen päävalmentajan Antti Muurisen päätöksestä vaihtaa avauksessa ollut Eremenko pois parikymmentä minuuttia ennen loppua. Sekä pelaaja itse että monet kommentaattorit toivat julki tyytymättömyytensä päävalmentajan ratkaisuun. Esimerkiksi Ilkka Laitinen kommentoi kolumnissaan seuraavasti: ”Muurisen ratkaisuisissa oli kouluttamisen makua. Hetki oli väärä.” (emt). Pelaaja itse ei kuitenkaan uskonut ”kouluttamiseen”: ”En ole mikään lapsi enää” (IL

15.10.2004). Toinen samana päivänä julkaistu haastattelu on kuitenkin otsikoitu isolla sitaatilla ”Minulla oli voimia jäljellä”. Asiasta tekee kiinnostavan se, että samalla aukeamalla on myös Muurisen haastattelu, joka on otsikoitu ”Vaihdoin juniorin pois väsymyksen takia” ja jossa päävalmentaja väistelee kysymystä ”kouluttamisesta”. (IS 15.10.2004.) Valmentajan päätösten kyseenalaistaminen laukeaa kuitenkin Eremenkon kommentteihin: ”Olin ehkä vihainen. Sellainen olen. Pelaan tunteella.[...] Se oli Antin päätös, mutta ei meillä mitään skismaa ole” (emt). Eremenko ei siis lopulta poikkea joukkueurheilijan käytöskoodista, joka tuntuu varsinkin Suomessa olevan melko tiukka. Valmentajan päätöstä ei hevillä voi kyseenalaistaa, ja jos lopulta niin tekeekin, ei sitä ainakaan pidä tehdä julkisesti. Eremenko pysyi tässä tapauksessa juuri ja juuri ruodussa.

Kun todella merkittävä lipsahdus sitten tapahtui, seuraukset olivat sen mukaiset. Lokakuun 2005 kolarijupakka aiheutti suuren särön kollektivismiin ihanteeseen, vaikka tapahtuma ei ensisijaisesti liittynyt lainkaan Eremenkon urheilusuorituksiin. Tappiollisen MM-karsintapelin jälkeen muutaman pelaajan joukko vietti iltaansa helsinkiläisessä yökerhossa, Eremenko muiden mukana. Muutaman tunnin kuluttua hän, Jenni Rantala ja tämän ystävätär olivat osallisena kolarissa, jossa pelaajan auto lähes suistui kolera-altaaseen. Vakavalta onnettomuudelta vältyttiin nipin napin, kun auto törmäsi tolppaan. Tapahtumasta syntyi todellinen kohu, etenkin kun sekä tietojen mukaan autoa ajanut Rantala että ajoneuvon tämän haltuun luovuttanut Eremenko puhalsivat promilleja pitkälti yli sallitun määrän. *Iltalehti* otsikoi kannessaan ”Kolari kännissä. Eremenko ja Jenni tunnustivat” (11.10.2005) ja *Ilta-Sanomat* puolestaan ”Eremenkon kostea yö. Rikosepäily” (11.10.2005) Vaikka Eremenkon seuraava edustusvelvollisuus olisi ollut edessä vasta keskiviikon Tshekki-pelissä, rikosepäily rikkoi kuitenkin sovittua käyttäytymissääntöä ja johti pelaajan hyllyttämiseen maajoukkueesta.

Palloliiton puheenjohtaja Pekka Hämäläinen asetteli sanansa tarkasti kertoessaan medialle pelaajan hyllytyksestä: ”-Eremenko lipesi yhteisesti sovituista säännöistä, joten meille ei jäänyt vaihtoehtoja. Tuollainen käyttäytyminen osoittaa, että hän on henkisesti epätasapainossa.” Samassa yhteydessä korostetaan myös pelaajien omaa vastuuta: ”Suomen maajoukkuepelaajien alkoholinkäyttöä ei aiota Hämäläisen mukaan jatkossakaan rajata kirjallisilla sopimuksilla. Kun pelaajat ovat vapaalla, heidän pitää itse kantaa vastuu tekemisistään.” (IS 11.10.2005.) Pelaaja tekee siis peleissä ja yksityiselämässä näennäisesti omat päätöksensä ja on itsenäinen, mutta samalla hänen täytyy alistua johdon määräyksiin

ja noudattaa sovittuja käyttäytymistapoja. Palloliitto vaikuttaa tyytymättömältä isältä, joka haluaa opettaa kurittomalle, jo pitkään huonosti käyttäytyneelle pojalleen tapoja:

”Hyökkääjän tuoretta rikosepäilyä ja myös aikaisempia toilailuja tullaan käsittelemään lähiaikoina perusteellisesti. Asioiden pitää muuttua, sen Hämäläinen teki äänensävyllään hyvin selväksi. [...-P]itää istua rauhassa alas ja puhua asiat halki perusteellisesti. Mukaan pitää saada sekä hänen vanhempansa että tietysti myös mies itse.” (IS 11.10.2005)

Konfliktin ratkaisuksi ehdotetaan siis ”kurinpalautusta” sekä sitä, että pelaaja aidosti katuu ja lupaa parantaa tapansa. Eremenkon odotettu, mutta yllättävä vastaus tuli nopeasti. Hän noudatti muista urheilumaailman kohuista tuttua kaavaa pitämällä 11.10. tiedotustilaisuuden, jossa luki virallisen anteeksipyyntönsä: ”Olen maksanut virheistäni. Valitettavasti tällaisia asioita tapahtuu. Olen erittäin pahoillani.”. Eremenkon lausunto ei kuitenkaan jäänyt tähän. Seurasi ratkaiseva ”mutta”: ”Mutta vaikka hyväksyn Suomen maajoukkueen päätöksen, en ole samaa mieltä sen kanssa.[...E]nkä ymmärrä miksi joudun maksamaan kentällä sellaisesta teosta, josta joudun vastaamaan siviilielämässä.” Pelaaja ei siis halua jättää kohtaloaan Palloliiton, median tai kansan käsiin. Uppiniskaisuus näkyy myös pelaajan arvostellessa saamaansa kohtelua: ”Lehdistö on tehnyt minusta suuren rikollisen. Se ei ole reilua. Olen tänä vuonna tehnyt paljon hyviä asioita Suomelle, mutta vaikuttaa siltä, ettei sillä ole mitään väliä.”. Kaiken lisäksi Eremenkon piti lausuntonsa englanniksi (olen tässä käyttänyt *Ilta-Sanomien* käännöstä), koska hänen mukaansa lehdistö vääristeli aina hänen sanojaan hänen puhuessaan suomea (IS 12.10.2005). Eremenko ei myöskään suostunut vastaamaan lisäkysymyksiin, vaan luettuaan lausuntonsa lähti saman tien pois ja matkasi vielä samana päivänä takaisin Italiaan.

Eremenkon toiminta välittää siis hyvin erilaisen viestin kuin esimerkiksi Mika Myllylän Lahden vuoden 2001 doping-kohun jälkeinen, kansallishenkinen ja katuva ”testamentti Suomen kansalle”. Kun Myllylä jo lausuntonsa nimetessään osoitti katumusta, ikään kuin uhrasi itsensä sekä alistui yleisön ja median tuomittavaksi, Eremenkon pitkin hampain pitämä, 70 sekuntia kokonaisuudessaan kestänyt englanninkielinen tiedotustilaisuus kertoi pelaajan haluttomuudesta asettua tuomittavaksi ja epäluottamuksesta suomalaismediaa kohtaan.

Viikonlopun tapahtumien ja Eremenkon lausunnon herättämää keskustelua käytiin mediassa vielä monen päivän ajan. Esimerkiksi *Aamulehdessä* Eremenkon käytös tuomittiin moneen otteeseen. Muun muassa tiedotustilaisuuden uutisoinnin ohessa on kommentti ”Pelisääntöjä on noudatettava”, jossa

Eremenkon ”rajojen ylityksen” todetaan nakertavan Palloliiton arvovaltaa (AL 12.10.2005). Seuraavan päivän tappiollisen maaottelun kertaamisen ohessa Eremenkon tapaukseen palataan jälleen. Esa Maaranen toivoo kolumnissaan tulevan päävalmentaja Roy Hodgsonin laittavan pelaajan kuriin: ”Hänen aikanaan Alexei Eremenko ei pääse kukkoilemaan samalla tavalla kuin Romania-pelin jälkeen.” Samalla sivulla kysytään kommentteja myös viideltä miesvastaajalta, jotka edustavat Suomen kansaa. Vastaus on yksinäinen: hyllytys oli oikein, sillä Eremenko ”rikkoi joukkueen sääntöjä”, ”käyttäytyy kuin koulupoika” ja ”ylitti rajan”. Lisäksi ”rajoista täytyy pitää kiinni” eikä ”nuorten esikuva [...] voi toimia noin”.(AL 13.10.2005.) Vielä lauantain ”Viiden suora”-palstalla Eremenkoa arvostellaan sortumisesta tiedotustilaisuudessa ”en minä, mutta kun ne muut pojat”-kinasteluun, kun tämä oli viitannut muiden maiden jalkapallo-organisaatioiden lempeämpään kohteluun töppäileviä pelaajiaan kohtaan (AL 15.10.2005).

Eremenkon tiedotustilaisuus soti siis ikään kuin koko omaa tarkoitustaan vastaan. Anteeksipyyntönsä pitäisi symboloida urheilijan alistumista valmennusjohdon ja lajijärjestön tuomittavaksi. Lisäksi kun se on julkinen, myös media ja yleisö saavat vallan arvioida ja arvostella urheilijan tekemisiä. Tällöin ruodusta poikennut kapinallinen saa ikään kuin mahdollisuuden hyvittää tekonsa niille, joita on loukannut. Mutta Eremenkon kohdalla ei ole kyse katuvan tuhlaajapojan nöyrästä kotiinpaluusta. Rivien välistä voi lukea, ettei hän halua asettaa itseänsä kansallisen arvostelun kohteeksi sellaisen teon vuoksi, jonka hän kokee kuuluvan täysin yksityiselämänsä puolelle: ”Tahdon antaa kaikkeni Suomelle enkä ymmärrä miksi joudun maksamaan kentällä sellaisesta teosta, josta joudun vastaamaan siviilielämässä” (IS 12.10.2005). Myös lähteminen tiedotustilaisuudesta heti lausunnon lukemisen jälkeen kertoo samasta haluttomuudesta alistua tuomittavaksi. Eremenko saa kuitenkin jopa enemmän kritiikkiä osakseen ilmaistessaan vastahakoisuutensa alistua arvosteltavaksi: ”Käsittämätön pelleily jatkuu. Nyt oli vuorossa leikkituokio, jota nimitettiin lehdistötilaisuudeksi” (IL 12.10.2005).

Suomalaisen (miehen) kuvassa on mukana paljon itsenäisyyttä ja itsepäisyyttä, mutta yhtä paljon myös mukautumiskykyä ja sopeutumista ryhmään. Viime kädessä yhteisön etu ajaa yksilön edun edelle. Eremenko poikkeaa lausunnoillaan, käytöksellään sekä myös toisinaan peliesityksillään tästä kirjoittamattomasta ihanteesta.

Koska Eremenko ei mukaudu odotuksiin ja alistu, hänen maskuliinisuudestaan riistetään jotain. Suurimmassa osassa Eremenkoa koskevassa kritiikissä häntä kuvataan juuri kypsymättömäksi koulupojaksi, joka ”pitäisi saatella aikuisten maailmaan” (AL 13.10.2005), tai itsekkääksi kukonpojaksi, josta ei ole johtajaksi (kuten *Helsingin Sanomissa* todettiin 15.10.2004).

Eremenkon herättämä ärtymys syntyy, kun hän sivuaa suomalaista identiteettiä vieläkin vahvasti määrittävää, joukkoon mukautumista koskevaa solmukohtaa. Yhdenmukaisuus ulottuu lisäksi todella laajalle alueelle suomalaisessa yhteiskunnassa. Ristiriitoja täynnä oleva Eremenko on yhdenmukaisuuden kanssa törmäyskurssilla myös muilla osa-alueilla kuin edellä käsittelemälläni. On aika siirtyä käsittelemään Eremenkon poikkeavuutta laajemmassa mittakaavassa ja ottaa mukaan myös hänen ”etnisyytensä”. Millä tavalla hän on Toinen suhteessa suomalaisuuteen?

4.3 Suomalaisuuksia?

Suomalaisuutta on pyritty rakentamaan mahdollisimman yhdenmukaiseksi. Suomalaisen yhteiskunnan edistyksellisyudeksi tulkitut piirteet voivat johtua myös erojen vähättelystä ja yksimielisyyden paineesta. Tämä näkyy esimerkiksi suomalaisessa käsityksessä sukupuolesta ja seksuaalisesta tasa-arvosta. Kirsti Lempiäisen mukaan tasa-arvo voi lähemmässä tarkastelussa paljastua naiseuden ja mieheyden häivyttämiseksi, joka puolestaan johtaa samasukupuolisuuteen tai yksisukupuolisuuteen. ”Sukupuoli rakenteistuu näin suhteena, joka piilottaa sukupuolieron. Yksisukupuolisuus voi tarkoittaa implisiittisesti mieheyttä.” (Lempiäinen, 2002, 24.) Lempiäisen mukaan suomalaiselle kulttuurille onkin ominaista niin sanottu lattea sukupuolijärjestys. ”Me”-henki edistää kyllä tasa-arvoa, mutta samalla se myös määrittelee ideaalin suomalaisen sukupuolettomaksi, ”samaksi” kansalaiseksi. Ainoat sukupuolitetut eronteot tehdään äidin ja isän, vaimon ja miehen välille. Muita poikkeamia, varsinkaan seksuaalisuutta koskevaa, ei hevillä löydy. Tämä perinteinen jaottelu kestää muutoksia todella hyvin ja pesii syvällä kansakunnan rakenteissa näennäisistä muutoksista huolimatta. (emt, 33.)

Tällainen ’latteus’ ulottuu siis sukupuolirakenteita pitemmälle; esimerkiksi Jari Ehrnroothin (1996, 52) mukaan koko suomalainen kulttuuri on hyvin yksitasoista. Tähän viittaa myös monen tutkijan

(esimerkiksi nurinkurisesti jaottelun ymmärtänyt Jorma Anttila, 1993, 114–123) käsitys Suomesta korkeakontekstisena kulttuurina (vastakkaisena matalakontekstiselle). Suomi on nähty homogeeniseksi maaksi, jossa ihmisillä on suhteellisen samankaltaiset taustat, arvomaailmat ja puhetaivat ja jossa he ymmärtävät toisiaan helposti. Olli Löytty tosin kritikoit termin käyttöä ja näkee, että sillä yksinkertaistetaan ja vähätellään suomalaisestakin yhteiskunnasta löytyviä sisäisiä eroja ja poikkeamia. (Löytty, 2004c, 113–114.)

Viimeistään 1990-luvulla yksitasaisuuden ja korkeakontekstisuuden käsitteiden uskottavuudet alkoivat kyseenalaistua suomalaisen yhteiskunnan muututtua aiempaa moniäänisemmäksi. Suomi ikään kuin lakkasi olemasta kokonaistoimija, mikä jopa johti tietynlaiseen kriisiin vanhojen määrittelytapojen murentuessa. (Anttila, 1993, 131–133.) Marginaalin äänien päästessä kuuluviin yhdenmukaisuuden idea (varsinkaan etnisen sellaisen) ei voi olla niin vahvasti suomalaisuutta määrittelevä tekijä kuin ennen. Jorma Anttila näkeekin muutoksen aiheuttavan tilanteen, jossa ”[s]uomalaisuudesta vähenee etnisuus ja tilalle tulee systeemisyyt” (emt, 124). Suomalaisuus määrittyy tällöin pikemminkin yhteiskuntamme ja kulttuurimme erityispiirteiden kautta kuin yksinkertaisen ja yksioikoisen muista erottautumisen avulla.

Mutta, kuten Anttila toteaa, ”[v]anhat kansallisuuden representaatiot ovat sitkeitä” (emt, 125). Siirtyminen sisusta cityyn ei käy ongelmitta, mistä etenkin tapaus Eremenko on oiva osoitus. Erittäin tärkeä kipupiste liittyy toiseuteen ja etnisyyteen. Niiden roolia kansallisuuden rakentamisessa ei voi väheksyä. Mutta minkä varaan suomalaisuus on sitten rakentunut?

4.3.1 Kliseinen kansallisuus

Kansallisvaltiot ovat melko uusi ilmiö ja niiden rakentaminen on kaikkea muuta kuin yksinkertaista. Ne poikkeavat suuresti niitä vanhemmista väestökeskittymistä, kuten Hans Magnus Enzensberger toteaa:

Etniset ryhmät syntyvät puoliluonnollisesti, ”kuin itsestään”; kansakunnat ovat tietoisesti luotuja, usein verrattain keinotekoisia muodostelmia, jotka eivät selviydy ilman omaa erityistä ideologiaansa. Ideologinen perusta siihen kuuluvine rituaaleineen ja symboleineen (lippuineen, hymneineen) syntyi vasta 1800-luvulla. (Enzensberger, 2003, 24)

Toisinaan tämä valtion rakentamisen keinotekoisuus on tavallista vahvempaa, mikä puolestaan johtaa usein kansallistunteen häilyväisyyteen ja hysteerisyyteen (emt, 25). Etnisyyden merkitys kansallisvaltioille ei ole mitätön. Stuart Hallin mukaan etnisyys on ”hyvin vahva ja tiukkarajainen käsitys kulttuurista ja kulttuurisesta identiteetistä”, joka vahvistaa yhteisöjä. ”Kun ihmisiä ei yhdistä vain kulttuuri vaan myös *ethnos*, heidän yhteenkuuluvuutensa tai siteensä tiettyyn ryhmään tai paikkaan ovat hyvin voimakkaita.” (Hall, 2003a, 92.) Harva valtion kaltainen keinotekoinen yhteisö on kuitenkin täysin homogeeninen. Tällöin kansallisella kulttuurilla on tärkeä rooli:

[Se] ei ole siis ole niiden yhteenkuuluvuuden tunteiden ilmaiseminen jotka ”aina jo sisältyvät kulttuuriin” vaan olemassa olevien todellisten erojen representoiminen jonain *yhtenäisenä*. [...] Nationalismin aina sitkeästi vaalima ”kansakunnan tarina” kertoo paluusta menetetyille tai unohdetuille alkulähteille. Mutta sen todellinen merkitys on luoda jotain, joka ei ole vielä täysin olemassa – yhtenäinen kulttuuri. (emt, 96, 98)

Kansallisvaltiot ovatkin Hallin mukaan Benedict Andersonin termiä käyttäen kuvitteellisia yhteisöjä, joita emme voi nähdä tai koskettaa, mutta jonka kertomat tarinat olemme sisäistäneet jo varhain (emt, 94). Koska nämä kuvitteelliset yhteisöt rakentuvat mielikuvien, kielen ja kulttuurin varaan, ne eivät ole pysyviä tai vakaita, vaan jatkuvassa liikkeessä (emt, 85–88). Kuitenkin useimmat kansallisvaltiot pysyvät koossa ja säilyttävät tietyt ominaispiirteensä läpi vuosien. Esimerkiksi Italia, Englanti tai Ranska yhdistyvät ihmisten mielissä tiettyihin vankkoihin käsityksiin kyseisten maiden ruokakulttuurista ja niille ominaisista maisemista sekä ihmisten luonteenpiirteistä ja tavoista. Näin tapahtuu myös Suomen kohdalla.

On selvää, että suomalaisuutta koskevat käsitykset muuttuvat jatkuvasti, mutta se ei tarkoita, etteikö suomalaisuudessa olisi jotain suhteellisen pysyvää. Sellaisia ovat ainakin kliseisiksi muuttuneet stereotypiat (Löytty, 2004a, 32).

Stereotypiat elävät erittäin vahvana etenkin ironian avulla populaarikulttuurissa, kuten mainoksissa ja musiikissa (emt, 37–40). Suomalaisuuden tuottaminen tapahtuu vahvasti populaarijulkisuudessa myös Mikko Lehtosen mukaan. Jatkuvasti arjessa läsnä olevat ja toistuvat, vaikeasti huomattavat sisällöt ovat voimakkaampia tekijöitä suomalaisuuden rakentamisessa kuin virallisen kulttuurin taholta tulevat. (Lehtonen, 2004, 121–122.) Olli Löytyn mukaan Michael Billigin alun perin lanseeraama käsite *banaali nationalismi* viittaa tähän samaan arjen kulttuurin saamaan merkityksellisyyteen.

Suomalaisuuteenkin liittyy paljon vähäpätöisiltä vaikuttavia tapoja, joilla on kuitenkin suuri merkitys nationalistisen ajattelun vahvistamisessa ja uusintamisessa ja joita ilman suomalaisuus tuskin olisi sitä, millaiseksi se nyt ajatellaan (Löytty, 2004a, 43).

Urheilu ja urheilijat vaikuttavat tässä valossa olevan erittäin keskeisessä roolissa populaarissa ja arkisessa suomalaisuuden uusintamisprosessissa. Vaikka urheilu edustaakin valtion virallista kulttuuria (muun muassa järjestöille ja urheilijoille myönnettyjen tukien sekä maajoukkue-edustusten kautta), se on ennen kaikkea kansan kulttuuria. Sen parissa pidetään elossa vanhoja suomalaisuuden symboleita ja kliseitä sekä itseironisesti että vakavasti. Urheilu on samaan aikaan juhlallista ja leikillistä, spekaakkelimaista iloittelua ja arjen rutiineihin lomittuvaa, olohuoneen nurkasta koteihin tunkeutuvaa tuttua ajanvietettä (kun ottelut, kisat ja turnaukset toistuvat tiettyinä viikonpäivinä ja kuukausina).

Urheilukulttuurin erityisyys kansallisuuden rakentamisessa tulee mielestäni hyvin esille esimerkiksi kysyttäessä voitaisiinko jollain muulla elämänalueella puhua samanlaisella päätöksellä ja innolla Suomen leijonista ja vanhasta kunnon sisusta vaikuttamatta menneisyyteen jämähtäneeltä tai huolestuttavan kansallismieliseltä. Urheilukulttuurin diskurssissa tällainen paisuttelu kuuluu asiaan. Kaikin puolin korrekti, hillitty tai puolueeton puhe sitä vastoin voi vaikuttaa jopa asiaankuulumattomalta tai poikkeavalta, varsinkin kun kyseessä ovat maajoukkueiden esitykset.

Eremenko on Suomen maajoukkueurheilija ja vieläpä suhteellisen menestynyt sellainen. Hänen asemansa maahanmuuttajana ei estä suomalaiskansallisen folkloren ulottamista hänenkin otteidensa kuvaamiseen. Termiä ”suomalaispelaaja” käytetään hänestä melko ongelmattomasti, esimerkiksi lähes kaikissa Leccen pelejä käsittelevissä jutuissa kuvataan Eremenkoa juuri tällä sanalla. Esimerkiksi *Iltalehti* toteaa, että ”[s]uomalaisittain [Serie A-]kausi alkoi komeasti” Eremenkon hyvien otteiden myötä (IL 13.9.2004) ja, että pelaaja ”pysynee pitkään ainoana suomalaisena, joka on pelannut Serie A:ta johtavassa joukkueessa” (IL 20.9.2004). Harvinainen poikkeus, joka toimii osoituksena pelaajan paikan neuvottelusta urheilumediassa, löytyy *Iltalehden* jutusta, jossa Eremenkon piipahdusta Suomesa kuvataan käväisyksi ”adoptoidussa kotimaassa” (IL 13.8.2004). Tämäkin ilmaisu on tulkittavissa positiivisesti: Neuvostoliiton sortumisen jälkeen ikään kuin maattomaksi jäänyt nuorukainen on saanut uuden, turvallisen kodin Suomesta, johon hän puolestaan on sopeutunut.

Eremenkon suomalaistaminen tapahtuu tuomalla häntä lähemmäs ihmisenä. Jutuissa korostetaan hänen tavallisuuttaan: puhutaan tulevaisuudessa hämmöttävästä asepalveluksesta (IS 17.11.2004), perheestä, joka on tulossa kyläilemään ja katsomaan tärkeitä otteluita (HS *Nyt* 8.10.2004), suomalaisesta vaaleasta Jenni-tyttöystävästä ja parin lemmikkikoirasta, Romeosta (7 päivää 29/2004), suosikkiruoista ja vakioravintoloista Helsingissä (*City* 9/2004). Negatiivisetkin uutiset, kuten aamuöinen nujakointi kesäisessä Pietarsaareissa (IL 2.7.2005, Erenko toteaa ”En koskenut koko jätkään”) ja alkoholin käyttö, voivat kytkeä häntä tyypillisen suomalaisen maskuliinisuuden kuvaan. Esimerkiksi *Nyt*-liitteessä kerrotaan Eremenkon reaktiosta erään italialaisravintolan omistajan tarjoamaan paukkuun: ”Kumotessaan ryypyn yhdellä kertaa nieluunsa Junior osoittaa paikallisille, mistä on kotoisin. Hän huutaa tiskillä: ”Suomii!””(HS *Nyt* 8.10.2004).

Pelaajan ”maailmanvalloitusta” puolestaan kuvataan kuin perisuomalaisen unelman toteutumista: ”Erenkolla on asunto jo katsottuna turistien suosimasta Lecestä, jota helle hyväilee ja valkoista hiekkarantaa riittää. Tyttöystävä lähtee mukaan ensi keskiviikon Armenia-ottelun jälkeen” (IL 31.8.2004). Eräässä haastattelussa tuodaan esiin myös se, että Erenko ikävöi juuri Suomeen Italiassa ollessaan ja että hänen kesälomasuunnitelmiansa kuuluu mökkeily Suomessa (IL 2.7.2005).

Itse peliesitysten uutisoinnissa Erenkoa verrataan usein Jari Litmaseen, joka on todellinen suomalaisen jalkapalloilun ikoni (esimerkiksi IL 18.8.2005 todetaan, että ”Erenko alkaa kypsyä Litmasen seuraajaksi”). Yhteisen sävelen löytymistä sekä Litmasen että Forssellin kanssa kehutaan myös monissa onnistuneissa peleissä (esimerkiksi IS 8.9.2005 ”yhteispeli toimi loistavasti”). Sopeutuminen ja oman paikan löytäminen nähdään tärkeiksi osatekijöiksi pelaajan maajoukkuemenestyksessä. Lehdistöissä tuodaan myös näkyvästi esiin se, että Erenko itse arvostaa maajoukkue-esiintymisiään: ”Pelaan Italiassa, mutta täällä oli vielä upeampaa. Kyllä maajoukkueessa pelaaminen kotiyleisön edessä on hienoa.” (IS 9.6.2005).

Eremenkon sopeutuminen Suomen maajoukkueeseen ja suomalaisuuteen voi vaikuttaa edellisten esimerkkien valossa hyvinkin onnistuneelta. Mutta hänen julkisuuskuvansa muilta osa-alueilta tuttu ristiriitaisuus ei yksinkertaisesti väisty sivuun kansallisuuden ollessa kyseessä. Etenkään Eremenkon synnyinmaan, Neuvostoliiton, vaikutusta hänen julkisuuskuvaansa ja hänestä tehtyihin arviointeihin ei voi ohittaa.

4.3.2 Venäjältä, rakkaudella

Vanhassa kehotuksessa ”olkaamme siis suomalaisia” on oleellista ja suomalaisuudelle hyvin kuvaavaa se, mihin suomalaisuutta verrataan: ruotsalaisia emme ole, venäläisiksi emme tahdo tulla. Suomea kuten mitään muutakaan kansallisvaltiota on vaikea kuvitella ilman sen vastakohtia. ”Meidän” määrittely nojaa aina siihen, mitä emme ole. Vaikka todella voimakkaista vastakkainasetteluista on kulunut paljon aikaa, vanhat ajattelutavat katoavat hitaasti tässäkin tapauksessa. Vilho Harlen ja Sami Moision mukaan ”Suomen kansallinen identiteetti-projekti on edelleen erotteleva, vastakohtia ja rajoja rakentava” (Harle & Moision, 2000, 17). Se, miksi erottautumisen tarve on yhä voimakas, selittyy tarkastelemalla Suomen syntyä ja kehitystä kansakuntana.

Kun Suomi oli tuore ja nuori, vasta itsenäistynyt kansakunta, se muodosti kaikkea muuta kuin yksimielisen joukkion, jolla oli samat tavoitteet ja sama suunta. Sisällissodan jälkeen hävinnyt osapuoli oli tietysti suljettu täysin politiikan ulkopuolelle, mutta voittajienkaan puoli ei ollut yhtä rintamaa. Oma paikkaansa etsivä nuori valtio tarvitsi voimakkaan kansaa yhdistävän tavoitteen.

Kansallisen identiteetti-projektin yleistavoitteen – suomalaisten oikean paikan löytäminen kansakuntien joukossa – rinnalle nousi toinen teema: kansakunnan yhdistäminen yhteistä vihollista vastaan. Tälle yhteiselle viholliselle annettiin poikkeuksellisen dehumanisoivat, venäläisten epäinhimillisyyttä korostavat kasvot. Oikeistolainen projekti kehitti avoimesta ryssänvihasta kansallisen velvollisuuden (emt, 82).

Vähitellen ”Venäjästä luotu uhkakuva läpäisi koko suomalaisen yhteiskunnan. Neuvostoliiton muodostama uhka oli 1920–30-lukujen poliittisia pääteemoja” (emt, 83). Kirjoittajien mukaan suomalaisen identiteetin piti rakentua juuri tälle toisesta erottautumiselle, sillä Suomen alueella asuvalta väestöltä puuttuivat sekä yhteinen kieli että yhteinen historia. Tällä prosessilla torjuttiin myös suomalaista ”rotua” kohtaan esitettyä halveksuntaa.

[K]ielellisen identiteettiperustan sijasta kansallinen identiteetti oli saatava aikaan toisella tapaa, korostamalla ”suomalaisen” ja venäläisen eroa, antamalla identiteetille maantieteellinen itärajan muodostama ja siihen liittyen myös mongoliteorian torjuva rodullinen ja uskonnollinenkin perusta (emt, 101–102).

Suomalaisuuden identiteetti-projektin liike onkin koko itsenäisyyden ajan suuntaunut pois päin idästä ja kohti länttä lähes yhtäjaksoisen keskeytymättömänä ja jatkuvasti voimistuen, etenkin Koiviston kaudesta eteenpäin. Hän vei Suomen ”Moskovasta Brysseliin”, kun taas Ahtisaari pyrki tekemään Suomesta aiempaa globaalimman ja eurooppalaisen (emt, 172–174).

Suomalaisuuden projektissa on siis koko ajan pyritty tekemään eroa venäläisyyteen ja kääntämään selkää itäisen naapurimaan mahdollisille vaikutuksille. Länsi ja eurooppalaisuus nähdään suuressa osassa virallista ja arjen puhetta edistykseksi, sekä itä ja venäläisyys taas vältettäväksi ja taantumukselliseksi. Harle ja Moisio antavat kiinnostavan esimerkin suomalaisessa kulttuurissa elävistä Venäjä-stereotyyppioista purkaessaan ulkoasianministeriössä vaikuttaneen Ilmari Susiluodon kirjoituksia (vuosilta 1995, 1999 ja 2000) Nyky-Venäjän ja Karjalan tilanteesta. Vaikka harva enää näinä poliittisesti korrekteinä aikoina uskaltanee puhua Susiluodon tavoin ”etnisen venäläisen perusluonteesta”, ovat sitä hänen mukaansa määrittävät (Harlen ja Moision kokoamat) (emt, 246) piirteet – mm. suurpiirteisyys, säästämättömyys, epärationaalisuus, ei-moraalisuus ja laiskuus – hyvinkin tuttuja venäläisstereotyyppioista. Vaikka Suomi on niin sanotusti avautunut ulkomaille, ei avautuminen ole tapahtunut niinkään itään päin.

Jos Suomen Venäjä-suhde on yhä näin ongelmallinen, niin voiko olla merkitsemättä mitään se, että Suomen maajoukkueen paras maalintekijä on syntynyt ja viettänyt suuren osan lapsuuttaan juuri Neuvostoliitossa eli Venäjällä. Lyhyt vastaus on ei. Vaikka Eremenkon venäläisiä juuria ei erityisemmin korosteta mediassa, ei niitä toisaalta pahemmin kätketäkään. Esimerkiksi voittoisan Armenia-pelin ja siinä tehdyn maalin jälkeen pelaajalta udeltiin leikkimielisesti oliko omasta äidinkielestä mahdollisesti hyötyä: ”-Ne puhui vain armeniaa, vain hyökkääjät juttelivat venäjäksi, maalintekijä hymyili.” (IL 9.9.2004). Myös hänen suomen kielen taitoaan kommentoidaan toisinaan esimerkiksi ”kulmikkaaksi”, mutta yhtä paljon korostetaan hänen hyvää kielitaitoaan muissa kielissä, kuten ruotsissa, englannissa ja ranskassa (*City* 9/2004).

Yhteisenä piirteenä jutuissa tuntuu olevan se, että pelaajan onnistuessa ja menestyksen kasvaessa hänen venäläisyydestään puhutaan aiempaa vähemmän. Kun Armenia-pelin jälkeen Eremenko oli vielä ”venäläissyntyinen” (IL 9.9.2004), niin noin kuukauden päästä hän oli ”suomalainen jalkapalloilija”,

joka komeili karsintojen Euroopan lohkon maalintekijäpörssin kärjessä viidellä osumallaan (IS 11.10.1004). Erilaisten kohu-uutisten alkaessa tulla pinnalle hänen taustansa tulee kuitenkin jälleen esiin. Lokakuun 2004 salarakaskohua seuranneessa haastattelussa toimittaja kysyy Eremenkolta mistä johtuu tämän epäluottamus ihmisiin: ”Johtuuko se siitä, että sinua pikkupoikana ryssiteltiin Pietarsaassa?”. Pelaajan vastaus on yllättävä: ”-Ei, sellaista varmaan kokee jokainen ulkomaalainen. Enkä mä pohjimmiltani olekaan suomalainen, tai tunne olevani.” (IS 20.11.2004).

Eremenko on eksoottinen ja poikkeava sekä hyvässä että pahassa. On liian yksinkertaistavaa olettaa, että hänen venäläisyyttään vain kätettäisiin onnistumisissa ja korostettaisiin epäonnistumisissa. Myös häntä käsittelevä mediatarjonta on moniäänistä ja kaikkea muuta kuin perinteiseen ”ryssänvihaan” nojaavaa. Hyvä esimerkki on *Helsingin Sanomien* Timo Järvisen kommentti: hän näkee maahanmuuttajien jopa rikastavan suomalaista urheiluelämää (HS 10.10.2004). Myös *Iltalehden* kesän 2005 haastattelussa korostetaan pelaajan kahden kulttuurin väliin sijoittumista kiinnostavana ja rikastavana piirteenä: ”Mitä venäläisiä luonteenpiirteitä tunnistat itsessäsi? Entä suomalaisia? – Minulla on venäläinen kiihkeä temperamentti. Kun minulla Italiassa on koti-ikävä, kaipaen Suomeen” (IL 2.7.2005).

Kaikuja menneestä löytyy kuitenkin. Tämä tulee erityisen selvästi esille puhuttaessa Eremenkon vahvuuksista ja heikkouksista. Eremenkosta puhutaan positiivisessa mielessä röyhkeänä, itseluottamusta uhkuvana, taiturimaisena, näyttävänä ja pallon kanssa tyyllitevänä pelaajana (AL 10.10.2004 ja HS 20.8.2005), jonka ”vapaapotkutaitoja ei voi olla ihailematta” (HS 10.10.2005) ja jonka taituruus ”sävähdyttää suomalaisten mieltä” (AL 10.10.2004). Ilmiselvistä taidoistaan huolimatta hän ei aina lunasta kommentaattoreiden hyväksyntää esityksillään. Kahden maalin ottelussakin häntä kritisoidaan itsekkyydestä ja nälkäisyydestä, jolloin oma etu ajaa joukkueen edun ylitse (HS 19.8.2005). Huonosti sujuneissa otteluissa häntä moititaan vaisuudesta, laiskuudesta ja motivaation puutteesta (kuten myös joissain hyvin sujuneissa otteluissa, esimerkiksi IL 9.9.2004).

Eniten kritiikkiä Eremenko tuntuu saavan ”tulisuudestaan” ja poikkeamisestaan suomalaispelaajan sovituista käytössäännöistä. ”Kiukuttelua” arvostellaan muun muassa *Helsingin Sanomissa* Hollanti-pelin jälkeen: ”Liekit löivät Alexei Eremenko juniorin silmistä kun hän käveli verkkaisesti vaihtoon.[...] Hän istui muusta joukkueesta erilleen ja pystyi vain vaivoin paiskaamaan kättä kentälle

juosseen Janne Saarisen kanssa”. Samassa yhteydessä on kaksi kiinnostavaa vastakkaista kommenttia Eremenkon käytöksestä. Kolumnisti Erkki V. Lehtolan mukaan pelaajan tuohtumus oli ymmärrettävää ja vaihto oli väärä ratkaisu, vaikka pelaaja olikin ollut ”törkeän itsekäs”. Heikki Miettisen kommentissa samalla sivulla Eremenko on taas vääränlainen johtaja. Lisäksi mahdollinen seurajoukkuemenestys voi tehdä hänestä ”liian suuren maajoukkueelle”. Hän on kirjoittajan mukaan käytöksellään jopa vaaraksi maajoukkueen yhtenäisyydelle. (HS 15.10.2004.) Eremenko ei pahimpien arvioiden mukaan tunnu sopeutuvan lainkaan maajoukkueeseen, ellei todella muuta tapojaan. Nämä *Helsingin Sanomien* samassa yhteydessä julkaisemat kaksi hyvinkin erilaista kommenttia kertovat Eremenkon monipuolisuudesta hahmona: sama käytös herättää vastakkaisia reaktioita.

Usein Eremenkon luonnehdinnoissa toistuva, hyvin näkyväksi toisinaan nouseva ”tulisuus” (esimerkiksi HS 20.8.2004 pelaaja on ”temperamenttinen taituri” ja AL 8.9.2005 hän on ”maalialhne”) on siis kaksiteräinen miekka. Se on melko epäsuomalaiseksi koettu piirre varsinkin joukkuepelaajan kohdalla: Eremenkon esimerkiksi todetaankin sopivan loistavasti Italiaan värikkään pelityylinsä ja persoonallisuutensa vuoksi (*IS Veikkaaja* 17.5.2005)

Hyökkäyksissä energiasta ja röyhkeydestä koetaan olevan hyötyä (kuten IS 20.8.2004), mutta koko pelin kannalta se voi olla vahingollista, kuten Heikki Miettinen muissakin yhteyksissä Eremenkoa arvosteleva (esimerkiksi HS 3.6.2005 panoksen puuttumisesta) toteaa: ”Eremenkon kanssa on opittava tulemaan toimeen. Ajat tuskin helpottuvat” (HS 15.10.2004). Oman pettymyksen saa näyttää, mutta sitä ei pidä kohdistaa joukkueovereihin tai valmennusjohtoon. Vaikka Eremenko ei ole koskaan suoranaisesti kääntynyt joukkueovereitaan vastaan eikä voimakkaasti uhmannut joukkueen johtoa, hänen suoranaisuutensa ja tunteiden näyttämisenä koetaan monessa yhteydessä suomalaiselle joukkuepelaajalle sopimattomaksi käytökseksi, joka on omiaan murentamaan joukkueen yhtenäisyyttä.

Tästä on hyvä esimerkki viime hetken maalin johdosta hävityn Tanska-ottelun jälkeinen Eremenkon tunteenpurkaus, josta *Ilta-Sanomat* uutisoi paljon kertovalla tavalla: ”Aleksi Eremenko junior otti kipakasti kantaa Suomen futismaajoukkueen tapaan munia matsit aina niiden loppuhetkellä. Eremenko on suorapuheinen – hieman eri maata kuin esimerkiksi Jari Litmanen, joka ei sapekkaisiin lausuntoihin ihan helposti sorru.” (IS 3.6.2005) Vaikka lehdessä oltiin pelaajan kanssa samaa mieltä siitä, että häviämisiä loppuhetkillä oli ollut turhauttavan paljon, suoranaista arvostelua ei kuitenkaan pidetty

soveliaana maajoukkuepelaajalle. Tunteiden näyttäminen ja voimakas kritiikki olivat ”sortumista”, vahvuuden puutetta.

Hyvin kuvaava on mielestäni ilmaus ”eri maata”. Siinä tulee näkyväksi, miten poikkeavaksi Eremenkon ”kiukuttelu” koetaan. Suomalaispelaajan täytyisi ideaalitulanteessa niellä oma pettymyksensä, pitää ”mölyt mahassaan” ja jättää arvostelu medialle ja kansalle. Myös kolarikohuun liittyvät pelaajan lausunnot koettiin ruodusta poikkeamisiksi ja sopimattomiksi joukkuepelaajalle (ja jopa lapsellisiksi AL 15.10.2005), vaikka Eremenko itse toivottikin lausunnossaan onnea joukkueovereilleen ja pyysi anteeksi mahdollisesti aiheuttamiaan häiriöitä seuraavaan otteluun valmistautumisessa (IS 12.10.2005).

Tyypilliset venäläisstereotyyppioihin liitetyt negatiiviset piirteet, kuten suurpiirteisyys, säästämättömyys, epärationaalisuus, moraalittomuus ja laiskuus, eivät tunnu lopulta olevan kovinkaan kaukana joistain Eremenkon kuvauksista. Vaikka hänen venäläisten juurtensa ei koskaan suoraan katsota olevan heikkouksien aiheuttajia, niin rivien välistä paistaa jatkuvasti Eremenkon toiseuden, epäsuomalaisuuden korostaminen.

Tulisuus, tunteellisuus, hillitsemättömyys ja niihin liittyvä kypsymättömyys toistuvat jatkuvasti häntä koskevissa arvioissa. Eremenkon todetaan muun muassa eräässä ottelussa pettyneen komennukseen vaihtopenkille ja siksi kiukutelleen: *Helsingin Sanomissa* kommentoidaan pelaajan menneen vaihtoon ”tulinen katse silmissään”(HS 15.10.2004), kun taas *Ilta-Sanomissa* annetaan pelaajan itse tunnustaa heikkoudeksi katsotun temperamenttisuutensa ”– Olin ehkä vihainen. Sellainen olen. Pelaan tunteella” (IS 15.10.2004). Myöhemmin etenkin kolarikohun yhteydessä kerrataan Eremenkon tempauksia osiossa ”Futistähden villi vuosi” (IS 10.10.2005) ja muistutetaan siitä, että hän ”on pallotaituruuden ja naisseikkailujen lisäksi tunnettu myös särmikkäästä kielestään” (IL 11.10.2005).

Koko Eremenko-tarinan läpi kulkeva juonne on hänen kasvamisensa aikuiseksi ja sopeutumisensa maajoukkueeseen ja sitä kautta myös suomalaiseen kulttuuriin. Epäsuomalaisina pidetyt piirteet koetaan toisinaan kiehtovan eksoottisiksi, mutta sitä useammin merkeiksi henkisen kypsyyden puutteesta (johon viittaa esimerkiksi *Helsingin Sanomissa* 15.10.2004 ja 19.8.2005 pelaajasta käytetty termi ”kukonpoika”) ja epävakaudesta (josta hyvä esimerkki on Eremenkon ”henkinen epätasapaino”

kolarikohun yhteydessä 11.10.2005). Toisaalta kasvuprosessin keskeneräisyyden varjolla annetaan anteeksi joitain Eremenkon heikkouksia. Esimerkiksi syksyn 2005 maalittoman Andorra-pelin jälkeen *Helsingin Sanomissa* todetaan, että ”Eremenkon vapaapotkut olivat heikkoja, syötöt epätarkkoja ja peli huolimaton”. Kritiikkiä pehmennetään päivävalmentaja Jyrki Heliskosken isällisellä arviolla pelaajasta: ””Nuori poika. Suoritukset vaihtelevat”, Heliskoski sanoi pehmeästi” (HS 5.9.2005).

Eremenkon kasvamisprosessi on myös kiinnostavan paikallinen. Lapsuutta leimaa pako sekasortoisesta, murenevasta Neuvostoliitosta pieneen Pietarsaareen, josta hän teinivuosina alkaa siirtyä etelään ja länteen päin. Muun muassa Ranskassa Metz'n jalkapallokoulussa vietetty aika ja lopulta siirtyminen Helsingin HJK:hon avaavat portin menestykseen ja johdattavat hänet läpimurron kynnykselle. A-maajoukkuepesti ja siihen liittyvät kansainväliset huippuottelut edustavat ”astumista aikuisten saappaisiin”. Todellinen kypsyyskoulu on lähtö kovatasoiseen Italian jalkapalloliigaan.

Ideaalikertomuksen mukaan venäläissyntyisestä lapsesta kasvaisi uudenlaisen kosmopoliitin ja avarakatseisen suomalaisuuden mannekiini, joka tulisi toimeen median kanssa ja kaiken lisäksi toisi mainetta peliesityksillään juuri Suomen urheilukulttuurille. Sulautuminen uuteen kulttuuriin rikastaisi tämän kertomuksen mukaan sekä itse pelaajaa että suomalaista urheilua. Tämä näkyy esimerkiksi voittoisan Armenia-ottelun jälkeen *Helsingin Sanomissa* ilmestyneessä Timo Järviön kommentissa. ”Eilisen lopputuloksen voi tulkita myös näin: suomalaissyntyiset–Armenia 0–1, maahanmuuttajat–Armenia 3–0. Kuqi ja Eremenko ovat oivia esimerkkejä siitä, millaista potentiaalia maahanmuuttajissa saattaa olla Suomen urheiluelämälle.” (HS 10.10.2004).

Mutta kuten käytäntö osoittaa, tällainen ideaalikertomus on kovin kaukana todellisuudesta. Kulttuurien kohtaamiset eivät ole sujuneet ongelmitta ja kitkatta. Tilanne, jossa kaikki voittavat ja vain parhaat puolet tulevat esiin yhteisen päämäärän saavuttamiseksi, jää vain ihanteeksi. Lisäksi Eremenkon synnyttämässä tilanteessa on kyse paljon monimutkaisemmasta prosessista kuin vain kahden kulttuurin kohtaamisesta. Tällaiset kohtaamiset eivät koskaan tapahdu tyhjiössä ja siten ole vain puhtaita ”vuoropuheluja”. Suomalaisuuden suhteeseen maahanmuuttajiin ja ”adoptoituihin” kansallisuuksiin liittyy monia tärkeitä kysymyksiä, joita on esitettävä myös Eremenkon kohdalla.

4.3.3 Monikulttuurinen suomalaisuus

Monikulttuurisuus on terminä itse asiassa hieman harhaanjohtava. Mikään kulttuuri ei ole oikeastaan täysin homogeeninen: kaikki ovat kehittyneet yhteydessä muihin kulttuureihin ja koostuvat monista keskenään erilaisista ryhmistä. ”Me” ja ”muut” –vastakkainasettelu yksinkertaistaa ja kätkee olemassa olevia eroja. (Lehtonen & Löytty, 2003, 7.) Mutta kansallisvaltiot ja kansalliset identiteetit on rakennettu juuri tällaisen eronteon varaan – myös Suomi ja suomalaisuus, kuten edellä kävi ilmi. Oman identiteetin rakentaminen eronteon varaan ei ole suinkaan laantunut 2000-luvulle tultaessa, vaan on käynyt jopa päinvastoin.

Kun Suomea ajatellaan tilana, se näyttäytyy helposti staattiseksi ja rajatuksi. Globalisoitumisen oloissa tällainen käsitys tilasta on kuitenkin kaikkea muuta kuin osuva. Mikä on tässä ja nyt määrittänyt nykyään kasvavasti siitä, mitä on toisaalla ja muulloin. Niinpä myös Suomea ja suomalaisuutta määrittävät yhä suuremmassa määrin Suomen ulkopuoliset tekijät (emt, 9).

Ulkomaiset vaikutteet tulevat arkeemme yhä voimakkaammin sekä median kautta että konkreettisissa kohtaamisissa muiden ihmisten kanssa. Kun etenkin television mediatarjonnassa eniten tilaa ja näkyvyyttä saa länsimainen, angloamerikkalainen kulttuuri, katukuvassa näkyvät kulttuurit ovat moninaisia. Ne esiintyvät kuitenkin usein valtamediassa marginaalisessa asemassa. Vaikka maahanmuuttajat näkyvätkin arjen katukuvassa voimakkaasti, heidän läsnäolonsa mediassa on hyvin rajattua ja yksioikoista.

David Morley antaa esimerkin vastaavasta, vaikkakin vahvemmassa ja vakavammasta tilanteesta Ranskassa. Maahanmuuttajilla on sekä fyysisesti että mediassa kyseisen maan kulttuurissa hyvin rajattu ja kapea tila. Heidän asuinpaikakseen on rajattu lähes poikkeuksetta köyhät esikaupunkialueet ja tilakseen mediassa puolestaan lähinnä vakavat uutis- ja ajankohtaisohjelmat, joissa heitä käsitellään ”ongelmina”. (Morley, 2003, 170–171.)

Ranskan tilanne on tietysti paljon Suomen vastaavaa räjähdysherkempi ja ongelmaisempi, mistä vuoden 2005 lähiömellakat toimivat osoituksena. Lehtonen ja Löytty toteavat Suomen olevan kulttuurina melko avoin muualta tuleville vaikutteille. Erilaisten erojen kanssa on eletty pitkään, vaikka niistä ei ole aina puhuttukaan. (Lehtonen & Löytty, 2003, 9.) Mutta myös Suomessa maahanmuuttajien tilaa on rajattu fyysisesti ja mediassa. Tiedyt huonomaineiset kaupunkien asuinalueet

betoniviidakkoineen ja sosiaalisine ongelmineen liitetään arkiajattelussa ja mediatarjonnassa siirtolaisiin.

Eremenkon tapaus valottaa mielestäni erittäin hyvin maahanmuuttajien asemaa. Missä muussa kontekstissa kuin urheilukulttuurissa venäläissyntyinen maahanmuuttajanuori voisi saada näin paljon suurelta osin positiivista julkisuutta? Urheilu on lähes ainoa julkisuuden areena, jossa maahanmuuttaja voi edustaa ”meitä” toiseuden symboloimisen sijasta. Tämä ilmiö löytyy myös muualta Euroopasta. Ruotsissa vuoden arvostetuimman miehen tittelin viime vuoden lopulla vei bosnialaissyntyinen jalkapalloilija Zlatan Ibrahimovic – kuningas Kaarle Kustaan nenän edestä. Ranskassa kansallissankareiksi nostettiin puolestaan 1990-luvulla monen vuoden ajaksi algerialaissyntyisen Zinedine Zidanen johtama jalkapallomaajoukkue ja sen monet maahanmuuttajataustaiset pelaajat eli tuttavallisemmin kutsuttuna ”Muukalaislegioona”.

Mikä maahanmuuttajissa pelottaa niin paljon, että heidän saamansa tilaa rajataan niin voimakkaasti? Morleyn kokoamien monien kulttuurintutkijoiden mielipiteiden mukaan maahanmuuttaja uhkaa läsnäolollaan paljastaa sen, miten keinotekoinen on paikan ja kansallisen identiteetin pitkäikäinen kytkös. Se, että siirtolaiset ovat onnistuneet muuttamaan aivan toiseen kulttuuriin ja lähes aina säilyttämään samalla oman identiteetinsä, murentaa paikallisen identiteetin ”luonnollisuutta”. Heidän mukanaan tuomansa Toiseuden ilmaisut asettavat kyseenalaiseksi oman kulttuurin, tapojen ja elämäntyylin ottamisen ja hyväksymisen sellaisenaan, ainoina oikeina vaihtoehtoina. (Morley, 2003, 175.) Erilaisuus ei kuitenkaan ainoastaan vain pelota, se voi myös samalla kiehtoa.

Toisen kulttuurin edustajaa voidaan demonisoida tai ihanteellistaa, mutta kummassakin tapauksessa hän poikkeaa normista, jota hän tällä erottautumisellaan puolestaan vahvistaa. Eremenko-julkisuudesta löytää helposti kumpaakin tapaa suhtautua Toiseuteen. Ihannoivaa kohtelua löytyy etenkin puhuttaessa hänen näyttävistä pelitaidoistaan ja värikkyystään (toisin sanoen eksoottisuudestaan) pelaajana ja persoonana (esimerkiksi *IS Veikkaaja* 17.5.2005, jossa todetaan Eremenkon pelitavan ja persoonan olevan vain niin tyyppillisen suomalaisesta poikkeavia, että ne aiheuttavat karsastusta ja kateutta), kun taas kohu-uutisointien ja negatiivisen kritiikin yhteydessä löytyy halveksuvia suhtautumistapoja. Pahimmissa arvioissa hänet voidaan nähdä uhkaksi suomalaiselle urheilulle ja sen yhtenäisyydelle (kuten Heikki Miettinen pelkää *Helsingin Sanomissa* 15.10.2004).

Eremenko on julkisuudessa piirtyvässä kuvassa huonotapainen, itsekäs ja kapinoiva (etenkin kolarikohun ja tiedotustilaisuuden jälkeen, kun pelaaja sortuu lehtien mukaan lapselliseen käytökseen – muun muassa AL 15.10.2005), mutta itsevarma, uskalias ja trendikäs (jollaiseksi hänet kuvataan esimerkiksi *Image*-lehdessä 1/2006). Yhdistelmä on kaikkea muuta kuin perinteisen suomalaisen miesurheilijan kuva (jota käsittelevän alakuvassa 3.2).

Myös pelaajan kansallinen identiteetti tuottaa ongelmia määrittelyyn. Vaikka hänen venäläissyntyisyytensä saattaa aiheuttaa monessa karsastusta, sen julkinen myöntäminen tekee arvostelijasta itsestään vanhanaikaisen, rasistisen ja kapeakatseisen oloisen. Toisaalta Eremenkon kohteleva yksinomaan venäläisenä yksinkertaistaa hänen julkisuuskuvaansa. Joko tai –tilanteen sijasta on parempi käsitellä häntä tietynlaisena eri piirteitä sisältävän hybridisen kulttuurin edustajana.

Stuart Hallin mukaan monikulttuurisuudesta ja ”juurista”puhumisen rinnalle on tarpeellista tuoda diasporan käsite. Tämä termi käsitetään yleensä tietyn kansan pyrkimyksenä palata ”alkuperäiskotiinsa”, mutta sen voi lukea myös toisella tavalla.

’Diaspora’ viittaa myös sellaiseen kansojen hajaantumiseen, missä nämä eivät milloinkaan voi kirjaimellisesti palata paikkoihin, jotka he kerran joutuivat jättämään taakseen; niinpä heidän on päästävä jonkinlaiseen ”sovintoon” niiden uusien, usein alistavien kulttuurien kanssa, joiden kanssa heidän on pakko olla tekemisissä (Hall, 2003a, 121).

Syntyy uusi tapa elää kulttuureissa. Maahanmuuttajat elävät ikään kuin identiteettien välissä, tukeutuen kuvitteellisiin yhteisöihin, mutta samalla kehittäen vanhojen traditioiden pohjalta uusia kulttuurin muotoja. Maahanmuuttajia ja heidän kulttuuriaan ei voi koskaan enää täysin palauttaa takaisin ”alkuperäiskoteihin”, vaan on kyse uudesta, muista vaikutteita saaneesta tavasta elää. (emt, 122–124.) Myös käsite kulttuurien ”hybridisyydestä” viittaa tähän samaan prosessiin. Hallin mukaan termiä ei kannata tulkita yksinkertaistavalla tavalla pelkästään uusien ja monipuolisten identiteettien syntymiseksi.

Hybridisyys ei viittaa hybridisiin yksilöihin, jotka voitaisiin ikään kuin täysin muodostuneina subjekteina asettaa vastakkain ”traditionaalisten” tai ”modernien” subjektien kanssa. Hybridisyys on kulttuurisen kääntämisen prosessi, joka on täynnä tuskaa, koska se on aina keskeneräinen, mutta lepää samaan aikaan oman ratkaisemattomuutensa varassa (Hall, 2003b, 259).

Eremenko on loistava käytännön esimerkki tästä ideasta. Hän ei tunnu pysyvän lainkaan paikoillaan, vaan hänen julkisuuskuvaansa tuntuvat itse asiassa määrittävän jatkuva liike eri ääripäiden ja vaihtoehtojen välillä sekä tämän häilyväisyyden aiheuttamat ristiriitaisuudet. Tämä tulee hyvin esille mietittäessä häneen mahdollisesti yhdistettyjä paikkaan ja kansallisuuteen liittyviä identiteettejä. Eremenko on syntynyt Neuvostoliitossa, nyt jo kuolleessa ja kuopatussa valtiossa, josta perhe muutti isän ammatin, jalkapalloilun, vuoksi usein. Tien vietyä Suomeen ja Pietarsaaren Eremenkon ensimmäisenä oppima vieras kieli oli luonnollisesti ruotsi. Tässä Suomen mittakaavassa marginaalisen väestöryhmän (suomenruotsalaisen) kulttuurin hallitsemassa ympäristössä hän oli puolestaan marginaalia ja sai kuulla ”ryssittelyä” (kuten pelaaja kertoo muun muassa *Iltalehden* haastattelussa 2.7.2005).

Siirtyminen HJK:hon ja muutto Helsinkiin aiheutti jälleen uudenlaisen tilanteen. Tässä ympäristössä Eremenko oli kaksinkertaisesti marginaalinen eli ”suomenruotsalainen” maahanmuuttaja. Menestyksen kasvaessa hänestä tuli yhtäkkiä Pietarsaaren oma poika, kaupungin ylpeys – monessa lehtijutussa (kuten IS 28.6.2005) pelaajan kerrotaankin viettävän mieluusti lomansa ”kotikaupungissa” Pietarsaarella. Helsingissä hänestä puolestaan tuli nuoren, trendikkään ja kosmopoliittisen urbaaniuden kansikuvapoikia, mistä toimii hyvänä osoituksena esimerkiksi juttu tällaisen kaupunkikulttuurin äänenkannattajassa (ja luojaassa), *City*-lehdessä (numerossa 9/2004). Pääsy maajoukkueympyröihin, niissä menestyminen ja samoihin aikoihin tapahtunut Serie A -siirto muuttivat hänet tällä kertaa ”pojaksemme maailmalla”, jonka urheilusaavutukset toivat mainetta juuri Suomelle ja suomalaiselle urheilukulttuurille. Tämä rooli näkyy erittäin hyvin kun joka viikonlopun Serie A –kierroksen jälkeen lehdissä käsitellään Eremenkon esityksiä (esimerkiksi IL 18.10.2004 ”Eremenko ja Lecce pistivät Palermon polvilleen”) ja italialaismedian häntä koskevia arvioita (esimerkiksi IS 27.9.2004, jossa todetaan pelaajan saaneen ”kohtuuhyviä arvosanoja” peliesityksistään).

Edellä hahmottamissani siirroksissa ei ole kyse kuitenkaan edellisen vaiheen korvautumisesta jälkimmäisellä, vaan jatkuvasta roolien kasautumisesta ja muuttumisesta olennaisiksi osiksi Eremenkon julkisuuskuvaansa. Sen sijasta, että Eremenko olisi mitään näistä yksinomaan tai puhtaasti (jos sellainen on ylipäänsä mahdollistakaan), hän liikkuu jatkuvasti niiden välillä lukkiutumatta täysin yhteenkään. Eri tulkintakehikot aktivoituvat eri tilanteissa: Eremenkoa arvioidaan eri kriteereillä

puhuttaessa hänen ihmissuhdesotkuistaan ja maajoukkuemenestyksestään. Röyhkeys ja itseluottamus ovat tiettyyn rajaan asti hyväksi pelikentällä (IS 20.8.2004), kun taas kolarikohun jälkeen Eremenkon itsevarmoja kommentteja on koottu lehteen otsikon ”Machoilevia mietteitä” alle (IL 11.10.2005).

Toisaalta Eremenkon häilyvyys ja ristiriitaisuus hahmona ei koskaan täysin väisty syrjään. Hyvin menneiden otteluiden jälkeen muistetaan suitsutuksen ohella myös moittia pelaajaa tämän heikkouksista, kuten Heikki Miettinen tekee arvioidessaan onnistunutta Makedonia-ottelua: ”Kahden maalin jälkeen Eremenkosta paljastui nälkäinen ja itsekäs, kolmannen osuman jahtaaja” (HS 19.8.2005). Kohu-uutisointien yhteydessä taas usein muistutetaan, että Eremenko on kovassa nosteessa oleva pelaaja, joka on onnistunut maalinteossa maajoukkueen paidassa todella hyvin (kuten mainitaan salarakkaita käsittelevän artikkelin yhteydessä IS 21.10.2004).

Eremenkon ”liikkumisen” mahdollistumiseen vaikuttaa mielestäni myös suuresti hänen ulkonäkönsä. Vaikka tummahiuksinen ja ruskeasilmäinen pelaaja ei mukaudu perinteiseen käsitykseen siitä, miltä suomalaisen miehen pitäisi näyttää (jos stereotyyppinen ulkonäkö on vaaleahiuksinen ja sinisilmäinen), ei hän poikkeakaan siitä liikaa. Ei ole lainkaan mahdotonta vaikkakin epätyypillistä, että syntyperäinen suomalainen olisi samannäköinen kuin Eremenko: hän ikään kuin käy suomalaisesta. Ja vaikka hän ulkonäöltään poikkeaa ”perinteisestä” suomalaisuudesta, poikkeamista ei välttämättä koeta negatiiviseksi. Jos hän ei näytä suomalaiselta, ei hän näytä erityisesti stereotyyppisen venäläiseltäkään; yhtenä stereotypiana voisi pitää venäläismiehen ”univormua” nahkatakkeineen, kultaketjuineen ja kiiltävine kenkineen.

Monessa artikkelissa ja haastattelussa puhutaan pikemminkin pelaajan sulautumisesta Italiaan, kuten esimerkiksi *IS Veikkaajassa* : ”Eremenkon ulkoinen olemus ei poikkea Leccessä ympäristöstä – etelän tummasta kansasta, värikkäästä katukuvasta. Enemmän hän irtosi massasta asuessaan ja pelatessaan Suomessa.” (17.5.2005). Muodin seuraaminen ja trendikäs pukeutuminen yhdistävät Eremenkoa tietynlaiseen kosmopoliittiseen ja urbaaniin eurooppalaisuuteen. Eremenko toteaaakin eräässä haastattelussa, että hänen panostamisensa ulkonäköön ja kalliisiin vaatteisiin ”ärsyttää joitakin tosi paljon” Suomessa, mutta ”Italiassa tyylikäs pukeutuminen on sääntö eikä poikkeus” (IS 20.11.2004).

Koska Eremenkon ulkonäön voidaan tulkita viittaavan enemmän yleiseurooppalaiseen suuntaan kuin taantuneena ja vältettävänä pidettävään itään päin, hän sopii city-Suomen kuvastoon. Vaikka hänen julkisuuskuvansa edustaa irtiotta varsin perinteisellä tavalla urheilukulttuurissa määrittäneestä suomalaisesta maskuliinisuudesta, niin on se samalla irtiotta myös siitä, mihin suomalaista maskuliinisuutta ei haluta missään tapauksessa palauttaa, eli venäläisyydestä. Lehdissä tuodaan esiin esimerkiksi se, että Eremenko kokee kotinsa olevan juuri Suomessa (IL 2.7.2005), että hän osaa venäjän (jota osaa puhua, mutta ei lukea) ohella muitakin kieliä (*City* 9/2005) ja että hän on asunut eri Euroopan maissa elämänsä aikana (IL 23.9.2004).

Eremenkon kunnianhimo ja pyrkiminen eteenpäin antamatta marginaaliin luokiteltavien taustatekijöiden hidastaa menoaan ovat kuin uuden suomalaisuuden sankarikertomus. Kielitaitoinen, trendikäs, eri olosuhteisiin sopeutuva ja eri kulttuureihin positiivisella tavalla sulautuva, mutta samalla äärettömän itsevarma ja päättäväinen nuorukainen luo kauniin kuvan monikulttuurisen suomalaisen yhteiskunnan suomista mahdollisuuksista.

Todellinen kuva ei ole kuitenkaan näin kitkaton, ristiriitainen tai yksinkertainen. Vastakkainasettelut ovat yhä voimissaan ja vaikuttavat monissa eri yhteyksissä. Eremenko onkin saanut jo varhain maineen kuumana, skandaalinkäryisenä ja kohua herättävänä pelaajana: esimerkiksi *Cityn* artikkelissa esiin tulevat hyvät pelitaidot, trendikkyys ja perhe sekä pahoinpitelysyytökset, vaikeudet keskittyä vain olennaiseen (eli peliin) ja heikkoudet pelaajana etenkin puolustuspelissä (*City* 9/2004). Tämä ristiriitainen maine ei ole jättänyt häntä hetkeksikään rauhaan: se on muuttunut jopa hänen julkisuuskuvaansa vahvasti määrittäväksi tekijäksi. Tästä on hyvä esimerkki *IS Veikkaajan* kansikuvajuttu Eremenkosta ja sen otsikko ”Hyvä vai paha? Jopa valmentajat Zeman ja Muurinen ovat Alexei Eremenkosta eri mieltä” (17.5.2005).

On aika siirtyä keskittyä tarkemmin juuri tähän ristiriitaiseen maineeseen. Miksi kohut, skandaalit ja töppäilevät julkkikset kiinnostavat? Miten yleisö tulkitsee niitä ja mihin se kytkee ne? Ja miksi ne ovat niin olennaisia suomalaiselle populaarijulkisuudelle?

5 Julkinen yksityisyys

Tässä luvussa pyrin siis tarkastelemaan sitä, mitä Eremenkoon julkisuudessa liitetty kohu-mainne merkitsee. Miksi julkkisten töppäilyillä ja skandaaleilla myydään niin paljon lehtiä (todistuksena tästä täytyy vain ajatella *7 Päivää* -lehden suosiota)? Ja miksi juuri urheilijat tuntuvat olevan keskeisessä asemassa nykyajan populaarijulkisuudelle niin tyypillisessä kohu-uutisoinnissa. Ja miten tähän kaikkeen kytkeytyy yksityisen ja julkisuuden suhde? Mutta ennen tarkempaa analyysia on parasta luoda silmäys siihen, mistä itse asiassa on kyse ”skandaalin” käsitteessä.

5.1 Skandaalit ja skandalisoidut

Sanan ”skandaali” juuret ulottuvat syvälle historiaan. Sen etymologia palautuu muinaiskreikan sanaan *skandalon*, josta johdettiin myös verbi *skandilizein*. Sana tarkoitti alun perin tietyn tyyppistä riistan pyydystämistä käytettyä ansaa. Uskonnollisissa teksteissä sen merkitys muuttui käsittämään erityyppistä ansaa, tielle asetettua kiveä, joka sai ihmisen kompastumaan. Näissä teksteissä, joihin myös Raamattu lukeutui, tämä ”kompastuskivi” oli hyvin vertauskuvallisessa roolissa: se merkitsi usein tuhon ja uskonsa menettämisen syytä. (Soukup, 1997, 223.) Termi ja sen merkitykset kehittyivät ajan mittaan. Esimerkiksi Englannissa termi oli 1750-luvulla yleisesti käytössä lakiterminä herjausta ja solvausta koskevassa varhaisessa lainsäädännössä. Se sai täyden nykyisen merkityksensä kuitenkin vasta 1800-luvun puolessa välissä, jolloin medioituminen tuli määrittämään sen luonnetta ratkaisevalla tavalla. (Lull & Hinerman, 1997, 7.)

5.1.1 Mediaskandaali

Medioiden kehittyessä uutisesta tuli tärkeä kauppatavara ja vaihdon väline. Mitkä olisivatkaan olleet houkuttelevampia ja myyvämpiä kuin kertomukset muiden ihmisten heikkoudesta, petoksista ja synneistä. Yksittäisten ihmisten rikkomukset, joissa ylitettiin yhteiskunnassa sovitut rajat, olivat halutuinta aineistoa: mediaskandaali syntyi. Skandaalit eivät tietenkään vain ”tapahdu”, vaan niitä *tehtiin* jo alusta alkaen. Skandaalit muotoutuvat ja saavat voimansa aina sen teknologisen välineen kautta, jonka kautta tieto tapahtuneesta välitetään uutisena. (Lull & Hinerman, 1997, 7.)

Pelkästään mediat eivät kuitenkaan riitä skandaalien rakentamiseen: jokainen skandaali tarvitsee myös yleisön. S. Elizabeth Birdin mukaan media toimii ikään kuin julkisena kuuluttajana, mutta todellisen voimansa skandaalit saavat yleisöstä. Sen vuoksi niiden pitää puhutella yleisön edustajia ja herättää heidän mielikuvituksensa. Kaikki mediaskandaalit ovatkin ikään kuin kertomuksia, joiden menestykselle on keskeistä se, miten jännittäviä tapahtumia ja käänteitä ne tarjoavat yleisölle. Nämä kertomukset eivät suinkaan ole merkityksetöntä viihdettä, vaan ne ovat tärkeitä apuvälineitä maailmankuvaansa järjestävälle yleisölle. (Bird, 1997, 102–105.)

John Tomlinson on samoilla linjoilla Birdin kanssa määrittäessään skandaalin termillä *middle-order moral event*, jonka voi kääntää ’keskisuureksi moraaliseksi tapahtumaksi’. Se viittaa siihen, miten skandaalit ovat lähempänä arkea ja yleisön todellista elämä kuin ns. *high-order moral issues*, eli vaikeasti käsiteltävät ja suuret, usein traagiset tapahtumat kuten sodat, kansanmurhat, rasismi, saasteet ja nälänhätä. Näiden tärkeiden asioiden käsittelyssä media ei usein kuitenkaan onnistu koskettamaan yksittäisten henkilöiden arkea tai saamaan suurta yleisöä toimimaan. Todennäköisemmät reaktiot yleisön keskuudessa vaihtelevat apatiasta ja fatalistisesta vallitseviin olosuhteisiin alistumisesta riittämättömyyden ja pienuuden tunteisiin.

Sitä vastoin skandaalien avulla on helpompi puhutella yleisöjä, saada heidät olemaan jotain mieltä sekä pohtimaan oikean ja väärän eroa. Toisaalta liian ”pienien”, arkisten ja kapeasti tulkittavien tapahtumien kohdalla harvoin onnistutaan laajan yleisön puhuttelemisessa. Skandaalit ovat siten erittäin toimivia, sillä ne sijaitsevat yksityisen ja julkisen tilan välissä. Tomlinsonin mukaan ne tuottavatkin ehkä nyky-

yhteiskunnan parhaimpia ja toimivimpia diskursiivisia tiloja, joissa moraaliiin liittyviä asioita voidaan käsitellä. (Tomlinson, 1997, 67–71.)

Myös Lull ja Hinerman korostavat skandaalin merkitystä moraalialia koskevan keskustelun areenana. Skandaali toimii kahdella tavalla. Yhtäältä se on eräänlainen moraalinen ankkuri, joka tekee näkyväksi tietyt rikkomukset yleisesti hyväksytyä käytöstä vastaan. Toisaalta se voi kuitenkin samalla haastaa nämä ideologisen ja kulttuurisen hegemonian määrittämät hyväksytyt tavat toimia. Mediaskandaalin määritelmä onkin seuraava: se tapahtuu, kun media tekee julkisiksi ja kerronnallistaa yksityisiä tekoja, jotka häpäisevät tai loukkaavat sosiaalisen yhteisön idealisoitua, hallitsevaa moraalialia.¹¹ Tämä tuottaa suuresti vaihtelevia reaktioita hegemonisen ideologian ja moraalialin vahvistumisesta mahdollisiin murtumiin ja muutoksiin niissä. (Lull & Hinerman, 1997, 2–3.)

5.1.2 Skandaalin kriteerit ja Eremenko-kohut

Lull ja Hinerman määrittelevät skandaalin käyttäen kymmenkohtaista listaa, joka sopii hyvin myös Eremenkoon liittyvien kohua herättäneiden tapahtumien tarkasteluun ja arviointiin skandaaleina. Ensimmäinen ja oleellisin skandaalin kriteereistä on, se että *vallitseva moraalialia täytyy ylittää* (1). Skandaaliksi luokiteltavassa teossa tiettyjen *henkilöiden* (2) pitää tehdä tietty *teko* (3) omien halujensa tai intressiensä vuoksi. Heidät pitää *tunnistaa* (4) tekijöiksi ja saada näydettyä, että he toimivat *piittaamattomasti tai huolimattomasti* (5). Heidät pitää *saada vastuuseen* teoistaan (6) ja teoilla pitää olla tiettyjä *seurauksia* (7) tapahtumaan liittyville henkilöille. Lopuksi tapahtuman pitää *kiertää laajalti eri medioissa* (8), sen pitää olla *tehokkaasti kerronnallistettua* sekä *herättää keskustelua ja inspiroida yleisöä* (10). (Lull & Hinerman, 1997, 11–13.)

Näiden kriteerien avulla voikin hyvin tarkistaa täyttävätkö Eremenkoon liittyvät kohua herättäneet tapaukset skandaalin kriteerit. Vuoden 2004 syksyllä lehdissä käsiteltiin laajalti Eremenkon ihmissuhdesotkuja niin sanotun salarakaskohussa (johon viittasin jo aiemmin alaluvussa 2.4.2). Se

¹¹ Tästä eteenpäin seuran Lullin ja Hinermanin esimerkkiä ja puhuessani skandaalista tarkoitan juuri mediaskandaalia. Vaikka niiden välillä on tietty ero, niin kaikki tässä yhteydessä käsittelemäni skandaalit ovat juuri mediaskandaaleja. Lisäksi skandaalit ilman mediaa ovat harvinaisia nykyään.

täyttää skandaalin ehdot melko hyvin. Tapauksesta löytyvät tunnistettavat henkilöt, Eremenko ja Aitolehti, sekä piittaamattomuutta osoittanut teko eli syrjähyppy. Lisäksi yhteiskunnassa vallalla oleva sopimus parisuhteen pyhydestä särkyi eli vallitseva moraalit ylittyi. Tapahtuneesta uutisoitiin innokkaasti ja yritettiin saada Eremenkoa vastuuseen teoistaan haastatteluissa: esimerkiksi marraskuussa 2004 eräs toimittaja tenttasi ”Menen suoraan asiaan eli mikä nyt on status? Jenni, Martina, Mirella vai mitä niitä nyt oli?” saamatta pelaajalta kuitenkaan aivan suoraa vastausta (IS 20.11.2004).

Kyseessä ei ollut irrallinen sarja juttuja, vaan niiden kautta rakentui vetävä ja tunteita herättävä tarina viattomasta ja rakastuneesta tytöstä, petollisesta miehestä ja uhkaavasta, voimakkaan seksuaalisesta toisesta naisesta, joka jopa kehottaa tyttöä palaamaan kotiin, sillä hän ei aio luopua miehestä (IL 21.10.2004). Tapahtunut kytkettiin hyvin muuhun tarjontaan viihdesivuilla. Koko termiä ”salarakas” käytettiin pitkin syksyä myös muiden julkkisten, kuten Vesa Keskinen, Mika Salon ja Mika Häkkisen, elämää käsittelevissä uutisissa. Näiden uutisointien pohjalta kirjoitettiin sitten yleisemmin ilmiötä tarkastelevia juttuja, joita edustaa esimerkiksi *Iltalehden* artikkeli ”Marika Fingerroos, Martina Aitolehti, Salla Granroth. Varatun julkkismiehen siivellä parrasvaloisiin” (IL 22.10.2004). Näiden artikkeleiden kautta yleisölle tarjottiin areena keskustelulle parisuhteesta ja uskottomuudesta.

On kuitenkin eräs skandaalin ehto, jonka täyttymisestä tässä kohussa ei voi olla aivan varma suoralta kädeltä. Lullin ja Hinermanin listan mukaan yksi keskeisistä skandaalin täyttymisen kriteereistä on, että sillä on seurauksia. Tarinan väärintekijän pitäisi saada jonkinlainen tuomio. Eremenkon ja Jennin uutisoitiin kuitenkin olevan yhä yhdessä kohun jälkeen (IS 4.11.2004). Ja vaikka pelaajan kiistämät teot olisi saatu jollain lailla todistettua, Suomen rikoslaissa ei syrjähyppy ole ainakaan tällä hetkellä rangaistava teko. Todellisia, konkreettisia seurauksia on siis vaikea todistaa.

John Thompson korostaa, että skandaaleilla on harvoin todellisia seurauksia, kun taas skandaaliin sekaantuneiden henkilöiden symbolinen pääoma voi kärsiä huomattavia vaurioita (Thompson, 1997, 56–57). Jos seuraukset ymmärretäänkin sitten suhteessa imagoon, Eremenkon salarakas-tapaus täyttää myös tässä skandaalin ehdot. Skandaalien ”todennäköisyys” Eremenkon kohdalla on kohun jälkeen entistä suurempi ja uutisointikynnys on matalammalla. Hänet muun muassa yritetään kytkeä Tony

Halmeen ja tämän vaimon avioeron kolmanneksi osapuoleksi, kun evidenssinä on pelkkä pelaajan parturireissu Katja Halmeen luona (IS 28.6.2005).

Kummallisin esimerkki tästä skandaalien lähes pakonomaisesta hakemisesta liittyy siihen, kun pelimatalla olleet Eremenko ja Mikael Forssell eksyivät Barcelonan lentokentällä, myöhästyivät lennoltaan ja jäivät muun maajoukkueen kyydistä pois. Asia noteerattiin voimakkaasti lehdistössä (esimerkiksi IS 5.9.2005 ”Tähdet jäivät koneesta”), ja *Iltalehdessä* jopa epäiltiin myöhästymisen olleen tyytymättömien pelaajien tahallinen mielenosoitus (IL 6.9.2005).

Skandaaleille luodaan usein mediassa keinotekoisia sulkeumia. Uutisointi niistä päätetään lopettaa silloin kun koetaan, että tapahtumat eivät enää kiinnosta yleisöä. Mutta skandaalit asettuvat todella harvoin täysin paikalleen tai ovat yksitulkintaisia. Lisäksi ne ovat usein hierarkkisessa ja intertekstuaalisessa suhteessa toisiinsa. (Lull & Hinerman, 1997, 17.) Ei olekaan ihme, että osin avoimeksi jäänyt tapaus Eremenko sai lähes vuoden kuluttua salarakaskohusta jatkoa kolarikohusta eli melkein kolera-altaaseen päätyneestä alkoholinhuuruudesta ajomatkasta. Kohu oli tällä kertaa paljon laajempi ja liittyi muuhun kuin pelaajan yksityiselämän suhteisiin. Tapahtunut onnistuttiin kuitenkin taitavasti kytkemään aiempiin kohu-uutisiin lehtien muistaessa mainita, että yökerhossa, jossa Eremenko oli viettänyt aikaa, oli kyseisenä iltana työskentelemässä myös pelaajan ”ex-salarakas” Aitolehti (IS 11.10.2005).

Kolari oli muutaman päivän ajan Suomen ykköspuheenaiheita sekä ylitti myös kansainvälisen uutiskynnyksen: tapahtuneesta uutisoivat muun muassa *Gazzetta dello Sport* (”Eremenko indagato. La Finlandia lo ferma” 10.10.2005) ja *Aftonbladet* (”Polis stoppar finsk stjärna mot Tjeckiet” 10.10.2005). Skandaalin ehdot täyttyvät helposti ja tällä kertaa mediassa vaadittiin voimakkaasti todellisia seurauksia. *Aamulehden* Esa Maaranen odottaa innolla uuden päävalmentajan, Roy Hodgsonin, pestin alkamista ja englantilaisen mukanaan tuomaa tiukkaa kurinpidollista linjaa: ”Hodgsonin sääntöjen rikkojalle on luvassa pitkä panna” (AL 13.10.2005).

Sovitun käyttäytymissäännön rikkominen oli nyt voimakkaampaa kuin salarakaskohussa ja rikkomukset olivat myös helpommin todistettavissa kuin aiemmassa tapauksessa. Lehdistä esitettiin jopa epäilyksiä auton todellisesta ajajasta (IS 12.10.2005 ”Mitä kertoo avaintodistaja?” ja IL

12.10.2005 ”Ajoiko autoa sittenkin Eremenko?”). Jenni Rantala nähtiin pikemminkin uhriksi kuin syylliseksi: häntä kuvattiin muun muassa sanoin ”salarakaskohun kestänyt uskollinen tyttöystävä” (IS 12.10.2005).

Eremenkolle julkisuudessa vaaditut rangaistukset eivät liittyneet vain uusimpaan skandaaliin, vaan välillisesti myös aiempiin ”rikkomuksiin” ja huonoon käytökseen. Esimerkiksi *Ilta-Sanomissa* korostetaan, että myös pelaajan ”aikaisempia toilailuja” käsittelemään Palloliitossa: pelaajan koko käytöksen katsotaan olevan oire ”henkisestä epätasapainosta”, kuten Palloliiton puheenjohtaja Pekka Hämäläinen toteaa (IS 12.10.2005). Aiempia tapahtumia oli aikanaan vaikeaa vakavalla tavalla tuomita vaikuttamatta jäykkäniskaiselta moralistilta, mutta nyt tuomitseminen oli helpompi tehdä, sillä kolariskandaalissa ei ollut median mukaan kyse vain toisten yksityisasiosta, joiden innokas tonkiminen ja kommentoiminen vaikuttaa kuitenkin melko häpeälliseltä. Skandaalissa on jopa kyse Suomen urheilun maineesta ja esikuvan roolissa olevalta urheilijalta vaadittavasta käytöksestä, kuten *Iltalehden* Reijo Ruokasen kommentista tulee esille: ”Naissotkut lähinnä huvittavat, mutta rikokset eivät naurata. Epäurheilijamainen käytös pelikentän ulkopuolella nakertaa joukkuehenkeä. Sen lisäksi se on huonoa mainosta lajille” (IL 14.10.2005).

Tuomitseminen on siis sallittua ja jopa suotavaa (mistä on hyvä esimerkki *Aamulehden* suorittama mielipidekysely Palloliiton hyllytyspäätöksen oikeellisuudesta 15.10.2005). Tämäkin skandaali kuitenkin johti Eremenkon jättämiseen sivuun maajoukkue tehtävistä vain yhden ottelun ajaksi. Rikosoikeudellisetkin seuraamukset tyypistyivät vain sakkoihin. Skandaali pikemminkin haipui kuin sai lopullisen päätöksen.

Birdin mukaan parhaat skandaalit eivät koskaan vastaakaan suoraan kaikkiin herättämiinsä kysymyksiin. Ne kysyvät kysymyksiä enemmän kuin antavat niihin yksitulkintaisia vastauksia. (Bird, 1997, 114.) Skandaalin tarina ei ole koskaan suljettu, vaan se on avoin spekulatioille. Skandaali ei itse asiassa ”toimi kunnolla”, jos tämä arvuuttelun mahdollisuus puuttuu. Birdin mukaan nämä spekulatiot liittyvät yleensä juuri skandaaleissa esiintyvien henkilöiden tekoihin ja luonteeseen. Tällöin skandaalin syntymiselle on keskeistä, että julkisuuden henkilön imagon ja hänestä skandaalin myötä paljastuvan piirteen välillä on tietty epävastaavuus. Suurinta kohua herättäneissä skandaaleissa juuri nämä osa-

alueet ovat hyvin selvässä ristiriidassa. (emt, 109.) Onkin vuoro keskittyä siihen, miksi ja millä lailla juuri julkisuuden henkilöt ovat skandaalien parhaimpia kohteita.

5.2 Valta ja kunnia

Joshua Meyrowitzin mukaan länsimainen yhteiskunta on kokenut etenkin keltaisen lehdistön voittokulun myötä tietynlaisen sankareiden ja esikuvien katoamisen. Siinä missä viktoriaanisena aikana salaisuudet haluttiin pitää salaisuuksina ja pelkkä sanaton tieto niiden olemassaolosta riitti yleisön tiedonnälän tyydyttämiseksi, nykyaikana ollaan sairaalloisen viehtyneitä juuri salaisuuksien paljastamisen prosessista. Sähköiset mediat edustavat demystifikaatiota paljastaessaan rikkaiden ja kuuluisien synkät, mutta tavanomaiset salaisuudet, joista malliesimerkkejä ovat syrjähyppyt ja syömishäiriöt. Prosessi pudottaa heidät korokkeeltaan ja riistää sankaruuden viitan. (Meyrowitz, 1999, 100–101.)

Skandaali onkin erityisen vaarallinen niille, joilla on valtaa, mistä hyvänä esimerkkinä toimii Euroopan eri kuningashuoneiden arvostuksen laskeminen. Median tuoma (läpi)näkyvyys ja intimiteetti aiheuttavat sen, että nykyään on hyvin vaikea erottua ja nousta jalustalle, kun kaikki tavalliset ja hyvinkin maalliset teot tuodaan näkyville. (Lull & Hinerman, 1997, 8.) Toisaalta esimerkiksi Englannin kuninkaallisten epätavallinen tavallisuus on kiinnostanut yleisöä huomattavasti etenkin 1990-luvulla, mistä hyvänä esimerkkinä toimii kruununprinssi Charlesin ja prinsessa Dianan koko suhteen käsittely mediassa (Tomlinson, 1997, 78). Kuitenkin viimeistään Dianan kuoleman myötä monarkiasta katosi tietty hohde. Pelkkä siniverisyys ei enää riittänyt takaamaan kiinnostusta. Monarkian edustajia vastaavia julkisuuden henkilöitä kuitenkin tarvitaan: parhaat skandaalit ovat aina melodramaattisia sekä korostavat moraalia ja ylettömyyttä (Bird, 1997, 107).

5.2.1 Julkiset salaisuudet

David Rowen mukaan 1900-luvulle (ja mielestäni vielä voimakkaammin 2000-luvulle) tyypillistä oli tähtikulttuurin leviäminen kaikkiin viihteen muotoihin, kuten elokuvien, musiikin ja urheilun maailmaan. Uudenlaisia tähtiä syntyi.

Julkisysteemi toimii siten, että ensin rakennetaan kielellisesti tähtien symbolinen etäisyys tavallisesta kansasta ja erotetaan heidät omaksi erityiseksi ryhmäkseen. Tässä etäännyttämisessä käytetään oireellisesti hyvin usein monarkian termejä (kuten keisari, kuningas, kuningatar tai prinsessa). Jalustalle nostaminen on kuitenkin vain hetkellistä, sillä sieltä pyritään aina jossain vaiheessa tiputtamaan. (Rowe, 1997, 206.) Tämä prosessi liittyy nykytähteyden ytimessä olevaan autenttisuuden ideologiaan. Stephen Hinermanin mukaan tähdet halutaan nykyään nähdä autenttisiksi, yksilöllisiksi ja todellisiksi henkilöiksi. Julkisuuskuvan tulisi vastata edes jotenkin sitä, miten tähti käyttäytyy yksityiselämässään. Tämä ”karsina” on kuitenkin usein mahdottoman ahdas, mikä johtaa jatkuviin skandaaleihin. (Hinerman, 1997, 147–148.)

Hinerman mainitsee esimerkkinä 1990-luvun puhutuimpiin kuuluvan tähtiskandaalin: suhteellisen nuhteettoman miehen maineessa ollut englantilaisnäyttelijä Hugh Grant yllätettiin Los Angelesissa kadun varteen parkkeeratusta autosta prostituoidun seurasta. Kun ahtaisiin karsinoihin yhdistetään tabloidilehtien väsymätön kiinnostus ”totuuteen” ja paljastamisen prosessiin, skandaalien arkipäiväisyys ei ole mitenkään ihmeellistä. (emt, 155.)

Etenkin urheilutähdet ovat olleet enenevässä määrin mukana näissä skandaaleissa. Urheilijoissa on omat erityispiirteensä, joiden vuoksi he sopivat erittäin hyvin nykypäivän tähtikulttuuriin, joka palvonnan ohella tarvitsee skandaaleja. Urheilijat sopivat esikuviksi monesta syystä. Meyrowitzin mukaan entisten tahriintuneiden sankareiden ja esikuvien, kuten monarkian edustajien, tilalle ovat tulleet yhä useammin tavalliset ihmiset, jotka nousevat julkisiksi sankareiksi tekojensa ja taitojensa ansiosta (Meyrowitz, 1999, 103). Urheilun tähdet ovat ikään kuin kehittyneempi muoto ”taviksesta” julkisuudessa: urheilujulkisuudessa ylläpidetyn näkemyksen mukaan kuka tahansa tarpeeksi taitava voi nousta maailman huipuksi, vaikka todellisuus onkin harvoin näin ruusuinen. Urheilijat ovat samaan

aikaan sekä läheisiä että kaukaisia. He eivät eroa yleisöstä oikeastaan muutoin kuin taitojensa ansiosta, mikä kuitenkin nostaa heidät aivan eri kastiin kuin tavikset.

Urheilijat ovat nousseet Hollywoodin kulta-ajoista huomattavasti maallistuneiden television, elokuvien ja musiikin tähtien rinnalle ja jopa heidän ohitseen. He hyötyvät ehkä eniten autenttisuuden ideologiasta. Urheilijatahtien voima ja viehätys julkkiksina tulee siitä, miten heitä lähelle katsojat voivat päästä. Urheilusuorituksen seuraamisen myötä yleisölle tulee edes jonkinlainen käsitys siitä, millainen urheilija ”todellisuudessa” on. Urheilijat ovat ikään kuin paljon paljaampia ja autenttisempia kuin esimerkiksi elokuvatähdet, sillä he eivät pysty säätelemään täysin yleisön katseelle asettautumistaan. Kentällä palasiksi analysoitu toiminta muodostaa yhden ”totuuden”, jota vasten on hyvä peilata kentän ulkopuolista käytöstä.

Urheilijajulkkiksen ruumiin keskeisyys ja palasiksi analysoidut esiintymiset tekevät urheilijasta jatkuvan katseen kohteen. Tämä puolestaan johtaa siihen, että urheilijalta vaaditaan paljon tiukempaa vastaavuutta ”kenttäpersoonan” ja yksityisen elämän välille kuin joiltain muilta kulttuurin alueelta tutuilta tähdiltä. Vastaavuutta vaatii myös urheilun herooinen mytologia, jonka avulla pyritään nostamaan urheilijat jalustalle ja tekemään heistä jumalista seuraavia. Urheilijoidenkaan tapauksessa jumalallisuus ei kuitenkaan yleensä säily kovin kauan. Jalustalle nostamisen ja sieltä tiputtamisen prosessi löytyy myös urheilukulttuurista. (Rowe, 1997, 204–207.)

Urheilijoiden mytologisointi on erittäin voimakasta etenkin jalkapallossa. Äärimmäisenä esimerkkinä tästä voisi pitää sitä, että ”Jumalan käden” omistaneen argentiinalaisen jalkapalloilun legendan, Diego Maradonan, palvomista varten on perustettu myös oma virallinen uskonto. Myös David Beckhamin seuraaminen on saanut toisinaan kulttimaisia sävyjä. Esimerkiksi vuoden 2002 jalkapallon MM-kisojen alla Beckhamin muutamia viikkoja aiemmin murtuneet jalkapöydän luut olivat koko Englannin suurin huolenaihe. Harvoin yhteen ruumiinosaan on keskitetty yhtä paljon huomiota kuin tässä tilanteessa. Kummallisin hetki tässä ilmiössä lienee ollut se, kun Iso-Britannian kansallisessa televisiossa näytettiin kuvaa pelaajan jalasta ja koko kansaa pyydettiin Uri Gellerin johdolla lähettämään parantavia energia-aaltoja kuvaa kohden.

Vaikka näitä esimerkkejä ei voi eikä pidä ottaa täysin vakavasti, ne valaisevat hyvin Rowen ajatusta siitä, mikä tekee nykyisestä medioituneesta urheilukulttuurista niin loistavan viihteen muodon. Kaupalliselle populaarikulttuurille on ominaista jatkuva tanssi vakavan ja leikillisen, naiivin uskon ja tiedostetun etäisyyden pitämisen välillä. Urheilukulttuuri ja sen skandaalit ovat juuri näiden ääripäiden välillä sijaitsevia monimutkaisia ja monitulkintaisia näytelmiä. (Rowe, 1997, 206.)

Yksi tärkeä, ehkä jopa keskeisin urheilukulttuuria koskettavien skandaalien tyyppi liittyy laajaa suosiota aina populaarijulkisuudessa nauttivaan aiheeseen eli seksiin. Urheilijat ja seksiskandaalit ovat olleet etenkin viime vuosina jopa kuluneelta vaikuttava teema, joka ei kuitenkaan ole menettänyt suosiotaan ja kiinnostavuuttaan. Jalkapalloilussa ei voi olla huomaamatta Iso-Britannian jalkapallokulttuurin kunnostautumista tällä osa-alueella. Beckhamin paljon näkyvyyttä mediassa saaneet syrjähyvät (tai epäilyt niistä) ovat oiva esimerkki tästä. Ennen kuin syvennyn etenkin urheilukulttuurissa yleisiin seksiskandaaleihin, haluan kuitenkin lyhyesti vielä käsitellä niitä skandaalien piirteitä, jotka ylipäänsä mahdollistavat sen, että Beckhamin ja muiden vastaavien asioista ollaan kiinnostuneita myös Suomessa.

Skandaalit eivät koskaan ole vain ne synnyttäneen yhteiskunnan tuotteita. Etenkin urheiluskandaalit ovat usein hyvinkin intertekstuaalisia (emt, 217). Skandaalit olivat ennen massamedioiden syntyä hyvin paikallisia ja liittyivät aina siihen yhteiskuntaan, jossa ne kehittyivät. Sitä ne ovat nytkin ensisijaisesti. Globalisoitumisen myötä ne kuitenkin muuntuvat ja siirtyvät helpommin toisiin kulttuureihin.

Medioituminen on saanut aikaan eräänlaisen globaalin naapuruston, kun tarinat leviävät aivan uudella nopeudella eri kulttuureihin. (Tomlinson, 1997, 67 ja 81.) Tämä näkyy hyvin juuri skandaalien kohdalla: esimerkiksi Beckhamin syrjähyvistä voitiin lukea Suomessakin jo samalla viikolla kuin ne olivat tietojen mukaan tapahtuneet Espanjassa. Nopea tiedon leviäminen ei kuitenkaan riitä selittämään sitä, miksi Suomessakin ollaan kiinnostuneita Beckhamista ja yritetään muokata Suomen oloihin omia vastaavia julkisuuden hahmoja. Skandaalissa pitää olla jotain puhuttelevaa ja ihmisten omia kokemuksia koskettavaa, jotta se onnistuisi murtautumaan myös toisiin kulttuureihin.

Tomlinsonin mukaan skandaalien crossover-menestys riippuu parista tärkeästä seikasta. Ensinnäkin niiden pitää onnistua esittämään yleisölle uusia, dramaattisia tilanteita jotka saavat yleisön

kiinnostumaan ja pitävät sitä otteessaan. Toiseksi skandaalien menestys riippuu siitä, miten yleisö pystyy sulauttamaan skandaalin moraalisen sisällön omaan elämänpiiriinsä. Se, että kansainvälisen tason skandaalit eivät aina pysty siirtymään toisiin kulttuureihin eivätkä kiinnosta muita kuin tietyn kulttuuripiirin ihmisiä, johtuu juuri siitä, että näitä ehtoja ei onnistuta täyttämään: skandaalissa ei ole tarpeeksi omintakeista ja kiinnostavaa tarinaa eikä yleisö pysty suhteuttamaan sen tarjoamaa moraalista sanomaa omaan kokemusmaailmaansa. (emt, 72–74.)

Koko Beckham-saagassa on ollut jotain niin toimivaa ja yleisellä tasolla kiinnostavaa, että se on ollut kiinnostuksen kohteena pitkään myös Suomessa. Ei ole kuitenkaan riittänyt, että mediassa puhutaan pelkästään tästä esikuvasta. Suomalaisessa lehdistössä tuntui olevan yhdessä vaiheessa hyvinkin vahvasti käynnissä Suomen oman Beckham-hahmon etsintä (Eremenko on ehdolla esimerkiksi *Aamulehdessä* 9.10.2004 ”Eremenko Jr. Suomen Beckham”). Englantilainen esikuva on kuitenkin monessa suhteessa niin toimiva tiivistelmä monesta maskuliinisuuteen ja julkisuuteen liittyvästä seikasta, että suomalaisen vastineen löytyminen olisi todellinen kultakaivos skandaaleja ja värikkäitä persoonia jatkuvasti hakevalle iltapäivälehdistölle.

Monia suomalaisia julkismiehiä ja etenkin julkisurheilijoita on kuitenkin pyritty vertaamaan ja rinnastamaan Beckhamiin. He toteuttavatkin jossain määrin samoja funktioita suomalaisessa julkiselämässä kuin Beckham englantilaisella ja kansainvälisellä tasolla.

Esimerkiksi keihäänheittäjä Harri Haataiselle yritettiin yhdessä vaiheessa sovittaa Beckham-roolia, koska myös hän on kiinnostunut muodista ja sopii samaan metroseksuaalisuusdiskurssiin. Haataiselta puuttuu kuitenkin kiinnostava tarina ja suurempi urheilumenestys, joita ilman häntä on vaikea nostaa jalustalle.

Toinen vahva ehdokas on Mika Häkkinen, jonka tyylinmuutoksesta ja mahdollisista avio-ongelmista puhuttiin paljon julkisuudessa vuonna 2004 ja käytettiin juuri Beckhamia viittauskohtana: esimerkiksi *Ilta-Sanomat* uutisoi Häkkisen syrjähyppyspekulaatioiden aikaan etusivullaan ”Blondikohu jatkuu. Häkkiset kuin Suomen Beckhamit” (8.4.2004). Vaikka Häkkinen on monessa suhteessa sopiva, on hän kuitenkin pohjimmiltaan ehkä liiankin tavallinen ja väistelee julkisuutta liikaa.

Myös toinen formulatähti Kimi Räikkönen toteuttaa joitain Beckham-myytin piirteitä: hän muun muassa kuuluu maailman tunnetuimpien urheilulajinsa edustajien joukkoon, meni naimisiin jo ennestään tunnetun julkkiskaunottaren kanssa, elää ylellistä elämää ja on jatkuvasti julkisen katseen alaisena. Räikkönen ei ole kuitenkaan yhtä ekstrovertti, trendikäs ja jäljitelty hahmo kuin Beckham.

Myöskään Eremenko ei kaikissa suhteissa sovi Suomen Beckhamin saappaisiin, mutta hänen tarinassaan on kyllä monia yhteneväisyyksiä englantilaisen vastaavan kanssa, kuten jo aiemmin olen todennut. Etenkin seksiskandaalit ovat yhteneväisiä piirteitä heidän välillään.

5.2.2 Seksiskandaalit

Englantilaiseen jalkapallojulkisuuteen on jo pitkään yhdistetty epäsovinnasta käytöstä, ylettömyyttä ja seksiskandaaleja. Onkin hyvin sopivaa, että yksi nykytelevision ylitseampuvimmista ja räävittömimmistä saippuasarjoista, *Dynastiaa* käännteissään muistuttava brittiläinen *Pelinaiset* (Footballers Wives, 2002–), sijoittuu juuri englantilaisen jalkapallon maailmaan ja saa innoituksensa monista todellisista tapahtumista. Englannissa jalkapallosta onkin tullut yksi suosituimmista lähteistä skandaaliuutisoineissa.

Ei tuota suuriakaan vaikeuksia palauttaa mieleen viimeisen parin vuoden ajalta Beckhamin lisäksi saarivaltakunnan jalkapallokulttuurissa vaikuttavia henkilöitä, joihin liittyy jokin seksiskandaali.

Esimerkiksi uutisointi Englannin maajoukkueen päävalmentaja Sven-Göran Erikssonin monimutkaisista naiskuvioista sai niin paljon palstatilaa ja huomiota osakseen, että kohu alkoi jopa herättää kysymyksiä valmentajan yksityiselämän vaikutuksesta tämän työtehtäviin.

Maajoukkuehyökkääjä Wayne Rooney taas joutui tukalaan tilanteeseen kun paljastui, että hän oli jo pitkään ollut erään bordellin vakioasiakas ja jatkanut säännöllisiä vierailujaan vielä senkin jälkeen, kun tutustui tyttöystäväänsä. Manchester Unitedin pelaaja Cristiano Ronaldo joutui puolestaan vakavampaan tilanteeseen, kun häneen kohdistettiin raiskaussyytöksiä, jotka yön tuntien tapahtumien yksityiskohtaisen puimisen jälkeen kuitenkin lopulta hylättiin.

Vaikka edellä mainituissa tapauksissa on kyse hyvinkin erityyppisistä rikkomuksista, joiden todellinen rangaistavuus vaihtelee huomattavasti, ne kaikki liittyvät kuitenkin seksiin. Niiden, kuten myös Beckhamiin liittyvien seksiskandaalien, uutisoinnissa on reposteltu yksityiskohdilla, sisäpiirin henkilöiden lausunnoilla ja mahdollisilla todisteilla. Urheilijat harvoin itse edes kommentoivat skandaalinkäryistä uutisointia ja haluavat säilyttää yksityisyytensä ja määräysvaltansa omasta julkisuuskuvastaan, mutta se ei estä skandaalien kukoistusta. Urheilijoiden haluttomuus paljastaa itsensä antaa itse asiassa pontta pyrkimyksille paljastaa ”asioiden todellinen laita”. Skandaalia ei voi olla olemassa ilman erottelua yksityisen ja julkisen sfäärin välillä.

Välitettyjen kokemusten kautta koemme kaukana olevien toisten ongelmat kun heidän elämänsä paljastetaan edessämme. Juuri tästä löytyy skandaalien viehätys monelle: ne toimivat näyttämöinä, joilla julkisten hahmojen yksityiselämiä näytellään elävällä, lähes uskomattomalla avoimuudella. Kun nämä skandaalit avautuvat, koemme maailman, joka on joskus järkyttävä, joskus lievästi huvittavan ja usein hyvin mukaansatempaava ja joka poikkeaa todellisuudesta aiemmin vallinneesta kuvasta (Thompson, 1997, 54–55).¹²

Kuten tuli esiin Beckhamia tarkasteltaessa, nykypäivän tähtien tulee kaikesta avoimuudestaan huolimatta olla menestyäkseen myös salaperäisiä ja pitää tarkasti yllä rakennettua ja harkittua julkisivua. Kaiken tunnustava ja paljastava tähti ei voi pysyä jatkuvasti menestyneenä ja suosittuna, koska hän menettäisi lopulta salaisuuksiensa myötä myös kiinnostavuutensa. Skandaalin kohdatessa julkisuuden henkilöä mediaan vuotaa yleensä sellaista yksityistä tietoa, jonka ei ole ollut tarkoitus tulla julkiseksi. Paljastuksen ei tarvitse olla maata mullistava, vaikkakin skandaali on sitä parempi, mitä ”mehukkaampi” on salaisuus. Paljastuksen yksityisyys ja intiimiys ratkaisevat, joten seksiin liittyvien skandaalien suosio on ymmärrettävää.

Sari Näreen mukaan julkisuus on muuttunut yhä intiimimmäksi medioitumisen ja sen aiheuttaman yksityisen ja julkisen rajojen hämärtyksen myötä. Intiimiyden suojeltuimpana tasona on ruumiin ja mielen leikkauspisteessä sijaitseva seksuaalisuus. (Näre, 2005, 18, 21.) Kaikesta julkisuuden puheesta

¹² Through mediated experiences we experience the trauma of the distant others whose lives are laid bare before us. Therein lies part of the fascination that scandal holds for many: it is stage on which the private lives of public figures are played out with a vivid, almost uncanny openness. As these scandals unfold we experience a world – sometimes shocking, sometimes mildly amusing, often quite absorbing – which is at odds with the images projected of it. – Suom. KH

ja paljaasta pinnasta huolimatta seksuaalisuus on yhä yksityisin elämänalue ja sen vuoksi myös kiinnostavin.

Tämä kaksijakoisuus tulee mielestäni hyvin näkyviin etenkin Beckhamin tapauksessa. Kansainvälinen seksisymboli, jonka ulkonäöstä ja avioelämästä kuitenkin on puhuttu pitkään ja hartaasti, pystyy yhä kohahduttamaan lähes koko maailmaa syrjähyppyllä. Sen yhteydessä hänen seksuaalisuudestaan paljastetaan julkisuudessa joitain aiemmin salassa pysyneitä seikkoja. Syrjähyppyjen todistamisen nojalla kaikki intiimeimmätkin yksityiskohdat nostetaan päivänvaloon, kuten kävi etenkin Rebecca Loosin haastattelussa tämän esitellessä pelaajan lähettämiä tekstiviestejä, mainitessa tapaamisten ajankohtia sekä viitatessa tiettyihin tuntomerkkeihin pelaajan vartalossa. Myös muita yleisöä kiinnostaneita seksiskandaaleita pyritään mieluusti mehevöittämään hyvin lihallisilla yksityiskohdilla ja kuvauksilla tapahtumien kulusta (vrt. Bill Clinton ja Monica Lewinsky). Näin tapahtuu myös Eremenkon tapauksessa.

5.2.3 Pelimies – kentällä ja sen ulkopuolella

Eremenkon julkisuuskuvaa on jo ennen skandaaleja määritellyt tietynlainen ”pelimiehen” maine, jota luonnehtivat nopea elämä sekä kentällä että varsinkin sen ulkopuolella: merkkivaatteet, hienot autot, vauhdikkaat baari-illat ja kauniit naiset – joita alussa tosin vaikutti olevan vain yksi (piirteet tulivat esiin esimerkiksi *City*-lehden numeron 9/2004 artikkelissa). Kuten monen nykyurheilijan kohdalla, ulkonäkö, kiinnostavuus persoonana ja mediaesiintymistaidot vaikuttavat hänenkin suosioonsa. Eremenko on hyväkuntoinen, komea ja ulkonäköönsä panostava urheilijanuorukainen, joka kaiken lisäksi osaa ja haluaa olla julkisuuden valokeilassa. Hänen kaltaisensa kiinnostavat ja räiskyvät hahmot voisivat tuoda raikkaan tuulahduksen toisinaan vanhoilliselta vaikuttavaan suomalaiseen urheilukulttuuriin: esimekiksi *Nyt*-liitteessä todetaan, että tähden lailla käyttäytyvä Eremenko on vastaus suomalaisen urheilukulttuurin värikkäitä persoonia koskevaan tilaukseen (*HS Nyt* 8.10.2004).

City-lehden ”Kentän kuuma kinkku” –artikkeli kertookin Eremenkon sopivuudesta tämän uuden hyvin urheilevan, hyvin kommunikoivan ja hyvältä näyttävän urheilijatyypin muottiin. Eremenko tuo haastattelussa yksityiselämästään julkisuuteen kiinnostavia seikkoja: värikkään lapsuuden, porttikiellon

suosittuun ravintolaan, hyvät kielitaidot ja tatuointiansa merkityksen. Artikkelin oheisessa ”Fact Filessa” tiivistetään muun muassa siviilisäädyn, iän ja mittojen (kihloissa, 21 ja 183/82) lisäksi Eremenkoa määrittelevät elämäntyyliin liittyvät seikat, kuten juoma-, vaatemerkki- ja ravintolavalinnat (Smirnoff Ice, Dolce & Gabbana ja G’sus sekä Santa Fe ja Ctrl). (*City* 9/2004.)

Astetta pitemmälle pääsee 7 päivää juttusarjallaan, jossa pelaaja esittelee kihlattunsa kanssa sekä Suomen että Italian kotejaan (numeroissa 29/2004 ja 40/2004). Jutuissa pyritään tuomaan pariskunnan arkea lähemmäksi yleisöä käsittelemällä hyvin arkipäiväisiä seikkoja, kuten suunnitelmia tulevasta sisustuksesta, lempiruokia, harrastuksia, riitoja aiheuttavaa pekonipastaa, rikkoutunutta pesukonetta ja Jennin pehmoleluja (numerossa 29/2004). Toisaalta varsinkin Lecce-reportaasissa kuvataan myös pariskunnan tilaisuutta maistaa makeaa elämää. Jutussa käsitellään muun muassa muuttoa Hakunilan kaksiosasta yli sadan neliön kokoiseen, valmiiksi kalustettuun marmorilattiaiseen asuntoon, jokailtaista ulkona syömistä, uusia merkkivaatteita ja -asusteita (vaatteet Dolce & Gabbanaa, laukut Louis Vuittonia) ja uutta autoa: ”Perjantaina ostan itselleni harmaan Mercedes SLK 2-paikkaisen urheilumallisen avoauton. Se on käytetty, joten joudun pulittamaan vain noin 20 000 euroa. Vuoden kuluttua aion kuitenkin jo ostaa uuden auton, joten tämä auto on vain väliaikaisratkaisu, Aleksei valottaa” (numero 40/2004).

Erityistä huomiota kohdistetaan myös pariskunnan suhteeseen. Seksuaalisuus nostetaan esiin voimakkaasti: ”Näyttävä pariskunta ei ole mustasukkainen toisistaan, mutta Aleksei ei pidä siitä, että hänen seksikäs tyttöystävänsä ostaa vesirajaa hipovia mekkoja.” Kuva rantavedessä sylikkäin olevasta parista kuvitetaan puolestaan tekstillä: ”Kymmenen kilometrin päässä Leccestä on ihana ranta, jossa rakastunut pari voi telmiä yhdessä” (7 päivää 40/2004.) Kummastakin jutusta löytyy myös kuvia pariskunnasta sängyllä sekä lausuntoja suhteen intiimeimmistä puolista: ”Makkarissa menee kohtalaisesti. Emme kuitenkaan paljasta yksityiskohtia seksielämästämme vielä” (Hakunila-artikkeli, 29/2004) ja ”Jenni on tulinen tyttö. Sanotaanko vaikka näin, että meillä ei mene makuuhuoneessa huonosti” (Lecce-artikkeli). Toisaalta pariskunnan suhdetta kuvaillaan myös hyvin romanttiseksi ja vakaaksi. Jutussa kuvaillaan kosinnan yksityiskohtia ja pariskunnan tunteita: ”Aleksein takia olen valmis matkustamaan vaikka maailman ääriin, rakastunut Jenni kertoo” (29/2004).

Eremenkon menestys, rikastuminen ja niiden esittely herättävät ihailun lisäksi myös kateutta ja ärtymystä. Sari Näre muistuttaa, että julkisuus onkin kaksiteräinen miekka:

Julkisuuteen näyttää sisältyvän riski kääntyä kohdettaan vastaan. Se tapahtuu usein salakavalasti siten, että tämä riski kasvaa sitä suuremmaksi, mitä enemmän yksityisyys vilahtaa julkisuudessa. Ikään kuin yksityisyys kantaisi jotain halveksittavaa, joka oikeuttaisi myös yksityisongelmien ruotimisen julkisuudessa jopa ilman yksityisyyttä paljastaneen kohteensa lupaa (Näre, 2005, 15).

Koska Eremenko toi julkisuuteen oman ihmissuhteensa ja seksuaalisuutensa, ei ole yllättävää että muutaman viikon päästä *7 päivää* –lehden jutusta julkisuuteen tullessa salarakaskohussa keskityttiin juuri samoihin aiheisiin. Martina Aitolehdeltä udellaan haastatteluissa yksityiskohtia suhteen alkamisesta, sen laadusta ja tapaamisten yksityiskohdista. ”Viimeksi tapasimme toisemme viikko sitten kun hän oli Suomessa.” (IL 21.10.2004), ”– Viimeisten viiden viikon ajan olemme olleet päivittäin yhteydessä.” (IS 21.10.2004) ”Miten tapasit Eremenkon? – Ravintolassa aloimme juttelemaan perinteisesti. Sitten nähtiin taas seuraavan kerran ja juteltiin. Kumpi iski? – Se. Miten? – Olemalla sarmantti oma itsensä. Hyvä vai huono sängyssä? – Se on oma asiani, eikä se kuulu kenellekään.” (IL 26.10.2004). Myös uutisoinnissa muista mahdollisista salarakkaista pyritään paljastamaan yksityiskohtia. ”IS sai selville että Alexei tapaili kesällä Suomessa pelatessaan vaaleaa helsinkiläiskaunotarta. Nimettömänä pysyvä kaunotar vahvistaa suhteen IS:lle. – Se on totta. Mitään suutelua vakavampaa ei tosin tapahtunut. Lopetin suhteen, koska en halunnut mennä sänkyyn hänen kanssaan, tyttö paljastaa IS:lle.” (IS 22.10.2004)

7 päivää vetää pisimmän korren myös salarakaskohussa. Kun muut lehdet eivät saa pelaajalta irti lausuntoja nimeksikään, kyseisen viikkolehden kannessa komeilee kohun puhkeamista seuraavalla viikolla teksti ”Eremenkon avoin tilitys Seiskalle. Olen aina ollut uskoton”. Juttuun on koottu tällä kertaa lausuntoja, jotka oli jätetty pois ensimmäisestä parihaastattelusta Hakunilassa. ”Jennin kääntäessä selkensä Aleksei kertoi naissuhteistaan suorasukaisesti. – Naisia pyörii ympärillä. Enkä mä sano ei. Pidän kauniista naisista.[...] On mulla juttua muiden naisten kanssa. Tiedäthän miten se on. Mutta älä kerro Jennille. Se ei tykkää. Se on mustasukkainen, Aleksei sanoi silmää iskien.” (*7 päivää* 44/2004.)

On ymmärrettävää, että *7 päivää* jätti julkaisematta lausunnot aiemman jutun yhteydessä. Niiden julkaiseminen jo elokuussa olisi luultavasti estänyt tulevat haastattelut ja siten päättänyt tuottoisan

yhteistyön. Ne olisivat myös poikenneet artikkelin muusta linjasta ja kuvasta, joka Eremenkosta pyrittiin luomaan sekä ennen kaikkea ikään kuin tuhonnet draaman kaaren. Se, että lausunnot julkaistiin kohun jo synnyttyä muussa mediassa, oli erittäin toimiva ratkaisu. Jutussa pelaajasta piirtyvä kuva sopii todella hyvin skandaalin myötä laajentuneeseen ja uudistuneeseen käsitykseen hänestä.

Myös parisuhde näyttäytyy uusien lausuntojen valossa hurjemmaksi: ”Aleksi oli matkoilla, mutta toi minulle tuliaisiksi seksikkään alusasun, Jenni kainosteli. – Se oli pornoxyylinen eikä peitä mitään, Aleksi myhäili.” (7 päivää 44/2004) Tällaisilla artikkeleilla 7 päivää vahvistaa omaa asemaansa suomalaisen juorujulkisuuden huipputekijänä: jutusta välittyy kuva siitä, että lehti tietää aina enemmän kuin mitä se paljastaa. Julkkikset uskoutuvat sille ja ikään kuin paljastavat todellisen luontonsa. Lehti toimii siten portinvartijana julkkisten salattujen elämien ja tiedonnälkäisen, skandaalinhakuisen yleisön välillä.

7 päivää tukee tätä mainettaan jatkamalla pelaajan ”luottomediana” olemista. Se uutisoi seuraavan viikon numerossa pelaajan myöntävän, että suhde Jennin kanssa on ohi ja että hän on ollut yhteydessä Martinaan (numero 45/2004, ”Eremenkon kihlattu lähti. Ero tuli!”). Ja vaikka Eremenko ei anna lehdelle enää paljoakaan lausuntoja kohun jälkeen, niin se on yhä puolivirallinen Eremenko-juorujen lähde. Kun *Iltä-Sanomissa* julkaistiin vielä kesäkuun lopulla Eremenkon ja Rantalalan kesäloman vietosta Pietarsaareissa kertova, yhteiskuvilla koristeltu haastattelu, jossa vakuutettiin suhteen olevan kunnossa (IS 28.6.2004), ja *Iltalehdessä* julkaistiin haastattelu, jossa pelaaja kutsui kihlattuaan ihannenaiseksi (IL 2.7.2005), niin 7 päivää julkaisi parin viikon päästä silminnäkijäläusuntoihin nojaavan jutun Eremenkon hurjasta ”biletysputkesta” Helsingin yössä. Siinä kerrottiin puolestaan Rantalalan ja Eremenkon suhteen päättyneen sekä haastateltiin uutta naispuolista tuttavaa, joka kertoi jatkoista hotellihuoneessa ja varmisti samalla tiedon pariskunnan välirikosta (7 päivää 28/2005).

Lehden pyrkimys pitää kiinni asemastaan näkyy hyvin ja saa jopa melko huvittavia piirteitä lokakuun kolarointiin liittyvän kohun yhteydessä. Silloin lehti lähes tuohtuneena syytti muuta mediaa epätarkkuudesta uutisoinnissa: useimmat lehdet kutsuivat autoa ajanutta Rantalaa Eremenkon kihlatuksi, vaikka oikea termi olisi ollut ex-kihlattu. Olihan Seiska jo kesällä uutisoinnut suhteen olevan ohi (7 päivää, 41/2005)!

Tällaiset ihmissuhteita ja seksuaalisuutta käsittelevät skandaalit kiinnostavat yleisöä, mutta ne pitää kuitenkin ”oikeuttaa” jollain lailla, tehdä merkitseviksi. Kevyen juoruilun pitää liittyä johonkin vakavampaan, jotta se saisi täyden oikeutuksen. Koska Eremenko on tunnettu urheilija, skandaalien kytkeminen vakavampaan elämäntilanteeseen käy helposti. Useimmissa Eremenkoon liittyvissä, sanomalehtien viihdesivuilla ja juorulehdissä ilmestyneissä kohujutuissa mainitaan myös hänen urheilu-uransa. Esimerkiksi ensimmäisessä salarakas-artikkelissa on mukana lyhyt kuvaus Eremenkosta, jossa tuodaan esille hänen ammatilliset meriittinsä (karsintamaalit ja pelaaminen Leccessä) ja todetaan pelaajan olevan ”[t]ämän hetken kohutuim jalkapalloilija Suomessa” (IS 21.10.2004). Lisäksi Eremenkon kerrotaan tavanneen Aitolehteä ja muita salarakasehdokkaita juuri käydessään maajoukkutehtävissä pelimatkoilla Suomessa (IL 21.10.2004 ja IS 22.10.2004).

Media ei voi kuitenkaan suoranaisesti tuomita pelaajan syrjähyppyjä, koska maalaisjärjen mukaan niiden vaikutusta peliesityksiin ei voida millään todistaa. Mutta yleisemmin elämäntyyliä voidaan kritikoida. Esimerkiksi *7 päivää* -lehden Lecce-raportista (40/2004) lööppeihin irroitettu lausunto ”Juomme pullon viiniä päivässä” aiheutti paheksuntaa urheilijalle sopimattomana käytöksenä ja pakotti pelaajan selittelemään sitä vetoamalla väärinkäsitykseen ja liioitteluun uutisoinnissa (IS 20.11.2004).

Helsingin Sanomissa tätä juorujulkisuudessa viihtymistä, yksityisasioiden tuomista näkyville ja ulkourheilullisten seikkojen merkitystä arvostellaan implisiittisesti, mutta kuitenkin tarpeeksi näkyvällä tavalla, jotta kuka tahansa Eremenko-julkisuutta seurannut lukija ymmärtää kirjoittajan piikit: ”Eremenko esitteli [Tanska-ottelussa] uuden hiusmuodin, erittäin ruskettuneet kasvot ja pari kikkaa kentällä. Suuren kuvan muodostamiseen olisi vaadittu sähkökampi ottelu ja ehkä jonkinlainen panos” (HS 3.6.2005).

Yksityiselämästä kerrottuihin juoruihin keskittyvässä viihdetarjonnassa ja peliesityksiin paneutuvassa urheilujulkisuudessa Eremenkosta piirretään tahoillaan toisiinsa hyvin yhteensopivat kuvat. Viihdesivujen sarjapettäjä-Alexei on epäluotettava, itsekäs ja temperamenttinen, mutta samalla myös karismaattinen, tyylikäs ja kiinnostava. Tämä näkyy hyvin esimerkiksi Martina Aitolehden haastatteluissa, joissa nostetaan esiin muun muassa pelaajan uskottomuus tyttöystävänsä kohtaan sekä hänen kiinnostavuutensa karismaattisuutensa (IL 21.10.2004 ja 22.10.2004, IS 21.10.2004 ja 22.10.2004). Urheilusivujen pelimies-Eremenko on puolestaan ratkaisuisaan usein itsekäs, sopimaton

joukkueen henkiseksi johtajaksi (HS 15.10.2004) ja joukkueen toimintaa liian liukkaasti arvosteleva (IS 3.6.2005), mutta samalla myös erittäin voitontahtoinen ja itsevarma ("itseluottamus ei petä missään tilanteessa" IL 2.10.2004), viihdyttävästi pelaava nuorukainen, jonka taiturimaisia otteita ja upeita vapaapotkuja (IL 3.9.2004) ei voi olla ihailematta. Skandaalien vaikutus Eremenkon julkisuuskuvaan on siis monipuolistava ja monimutkaistava. Eremenkon julkisuuskuva on entistä ambivalentimpi.

Aiemmin tässä luvussa mainitsemani Birdin toteamus siitä, että skandaalit harvoin, tai tuskin koskaan, jättävät jälkeensä vakiintuneita mielipiteitä ja suljettuja vastauksia, on erittäin osuva tarkasteltaessa Eremenkoa. Arvuuttelu, keskustelut ja spekulatiot jatkuvat aina, kun uusi kohu nousee pinnalle. Näiden skandaalien kohdalla on kuitenkin muistettava se, että kun niistä puhutaan, samalla käsitellään myös paljon suurempia asioita. Eremenkon kohdalla ei ole kyse vain kiinnostavasta tarinasta, jossa nuori urheilijamies seikkailee rahan, maineen ja sekavien ihmissuhteiden viidakossa.

Skandaalien ja kohujen täyden merkityspotentiaalin ja sitä kautta myös Eremenkon julkisuuskuvan kokonais kuvan tajuamiseksi on siirryttävä tapauskohtaisesta tarkastelusta pohtimaan sitä, miksi tällaiset skandaalit ja tällainen julkisuus kiinnostavat juuri nyt ja juuri Suomessa.

Eremenkon julkisuuskuva, siihen liittyvät skandaalit ja yleisön erilaiset reaktiot heijastavat muutoksia suomalaisessa urheilijuudessa ja suomalaisessa maskuliinisuudessa sekä myös koko suomalaisessa yhteiskunnassa. Skandaalin perusluonteeseenhan kuuluu sen esittäminen mediassa niin, että yleisöä kannustetaan tekemään johtopäätöksiä, esittämään spekulatioita ja langettamaan tuomioita (Cashmore, 2004, 18). Tähän skandaalin keskusteluluonteeseen viittasi myös John Tomlinson kutsuessaan niitä aiemmin käsittelemälläni termillä "keskitason moraaliset tapahtumat". Julkisuus nähdään tällöin siis keskustelun areeksi, jossa ihmiset refleктоivat elämäänsä liittyviä enemmän tai vähemmän arkisia kysymyksiä, joita skandaalit herättävät. Julkisuuden kiinnostavat hahmot voivat jopa toisinaan ikään kuin hävitä suosiossa heihin liittyville skandaaleille.

S. Elizabeth Birdin mukaan skandaali voi etäännyttää yleisön skandaaliin osallisista julkisuuden hahmoista. Tässä tapauksessa skandaalin osapuolet eivät herätä yleisössä lainkaan myönteisiä tunteita eikä heissä ole yleisön silmissä mitään syvyyttä. Tarinan hahmot muuttuvat melkein pärsjakuvamaisiksi, jolloin heidän tekemisiään voidaan spekuloida ja käyttää esimerkkeinä omien

elämäntilanteiden pohdinnassa ilman mitään tunnontuskia. (Bird, 1997, 115–116.) Useimmissa julkkiksia kohtaavissa skandaaleissa suurin huomio kohdistetaan kuitenkin itse henkilöön.

Kuten monen julkisuuden henkilön kohdalla on tullut selväksi, skandaali ei pääätä heidän uraansa tai lopeta suosiotaan – joissain tapauksissa efekti on jopa päinvastainen. Monen julkisuuskuva itse asiassa monipuolistuu huomattavasti. Hugh Grantin ura ei päättynyt seikkailuun prostituoidun kanssa, vaan hän siirtyi näyttelämään aiempaa monipuolisempia rooleja. Myös Beckham ja Eremenko lopulta hyötyivät kohujen aiheuttamasta huomiosta saadessaan lisää julkisuutta ja nostaessaan tunnettavuuttaan.

Tässä luvussa käsittelemäni teoriat skandaaleista tuovat hyvin esiin sen, miten suuren merkityspotentiaalinen skandaalit omaavat, mutta samalla ne oikaisevat muutaman tärkeän mutkan ja yksinkertaistavat julkisen ja yksityisen sfäärin suhdetta. Vaikka skandaalit itse nähdään monimuotoisiksi ja eri efektejä aikaan saaviksi, niin lähes kaikissa näissä määritelmissä kuitenkin käsitetään toinen osapuoli, yleisö, melko yhtenäiseksi ja yksimieliseksi kokonaisuudeksi. Todellisuudessa asian laita ei tietenkään ole näin, mistä kertovat jo jatkuvat ristiriidat ja poikkeavat mielipiteet Eremenkoa käsittelevässä julkisuudessa – ristiriidoista on hyvä esimerkki aiemmin mainitsemani *Helsingin Sanomien* valinta julkaista erään ottelun jälkeen kaksi aivan vastakkaista arviota Eremenkon panoksesta ja merkityksestä (HS 15.10.2004). Jos hän yhden mielestä edustaa uhkaa Suomen maajoukkueelle ja symboloi tapojen rappiota, toinen ihailee hänen taitojaan ja itsevarmuuttaan.¹³ Nämä eriävät mielipiteet voivat löytyä aivan hyvin myös yhdestä samasta ihmisestä.

Lopuksi onkin kysyttävä tarkemmin kuka tuomitsee häntä ja kuka ihailee? Mitä arvoasetelmia kohuihin niihin sisältyy ja kenen moraali on kyseessä? Kenelle hän on sankari ja esikuva (vaikkakin ristiriitainen sellainen), kenelle moraaliton roisto? Miten julkisuuden eri osa-alueilla suhtaudutaan Eremenkoon?

¹³ Ihailusta on hyvä todistus muun muassa se, että Eremenko valittiin eräässä äänestyksessä vuoden 2005 playboyksi.

6 Päätelmiä: Kunnian kentät

Jotta saisi selvyyttä Eremenkon julkisuuskuvan merkitykseen ja yleisön tulkintoihin on hyvä käyttää kahta toimivaa jaottelua, Raymond Williamsin (1988) jakoa kulttuuristen elementtien pääryhmiin sekä Anu Koivusen ja Mikko Lehtosen jaottelua (2005) julkisen puhuttelun areenoihin.

6.1 Julkisuuksia ja yleisöjä

Raymond Williams on jakanut kulttuuriset elementit neljään pääryhmään. Ensimmäinen on *jäänteellinen*, joka nojaa vahvasti menneisyyteen, mutta vaikuttaa myös nykyisyydessä. Siitä pitää erottaa kuitenkin *arkaainen*, joka myös on menneen muovaamaa, mutta herätetään henkiin vain tarvittaessa. *Vallitsevaan* kuuluvat taas useimmiten sellaisenaan hyväksytyt käsitykset nykymaailman tilasta. Viimeisenä Williams erottaa *orastavan*, jolla hän viittaa kulttuurin jatkuvaan muutokseen ja uusiin määrittelytapoihin. Se nousee usein marginaalista. Näissä ryhmissä ei ole kuitenkaan kyse vanhojen määrittelytapojen jatkuvasti korvautumisesta uusilla, vaan ne vaikuttavat samaan aikaan kertoen siitä, mitä maailma kulloinkin merkitsee eri ihmisille. (Williams, 1988, 139–145.)

Tämä jaottelu tuo hyvin lisävaloa myös suomalaisuuden ja suomalaisen yhteiskunnan tietyille piirteille ja toimii mielestäni erittäin tehokkaasti Eremenkon tarkastelussa. Hänen hahmonsä yhdistyy eri konteksteissa kaikkiin näihin kulttuurisiin elementteihin.

Jäänteelliset piirteet eivät voi olla aktivoitumatta kun on kyseessä maajoukkueurheilija. Hänen tähtikuvassaan on niin sanottuja sinivalkeisia piirteitä: korostetaan periksi antamattomuutta ja taistelutahtoa. Esimerkiksi *Nyt*-liitteessä on nostettu keskeiseksi Eremenkon motoksi tämän kommentti ”En ikinä anna periksi. Kuolen, mutta en anna periksi” (HS *Nyt* 8.10.2004). Hän symboloi hyvin myös kehityksellään (maahanmuuttajasta menestyväksi oman lajinsa huippuosajaksi Euroopassa) tarinaa Suomesta nuorena kansakuntana, joka pyrkii kasvamaan aikuiseksi, eurooppalaistumaan ja menestymään.

Arkaaisuutta on huomattavasti vaikeampi löytää, mutta sen osuutta voisi ainakin spekuloida kun Eremenkon venäläisyys nostetaan esiin. Suomen kivikkoisen ja ongelmallisen suhde itänaapuriiin, ikivanha ryssä-viha ja stereotyyppiset käsitykset venäläisyydestä ovat aktivoituneita, vaikkakin piilossa taustalla suuressa osassa häneen kohdistuvassa negatiivisessa julkisuudessa. Niiden vaikutus on selkeä kun Eremenkon menestystä ja heikkouksia selitetään hänen luonteenpiirteillään ja temperamentillaan – vaivoin naamioidulla käsityksellä venäläisestä verestä. Eremenko on luonnehdinnoissa muun muassa ”kuumakalle” (IS 21.10.2004), jonka ”[i]ntohimo ja korkea tunnetaso kääntyvät monesti itsekkyudeksi” (IS *Veikkaaja* 17.5.2005).

Vallitsevaan Eremenko yhdistyy monissa jutuissa, joissa puhutaan hänen ”tavismaisuudestaan”, sopeutumisestaan suomalaiseen normi-elämään ja perinteisten arvojen tärkeydestä. Puhutaan kaksiosista Hakunilassa, perheen tärkeydestä, kihlatusta ja etenkin heteroseksuaalisuudesta (7 päivää 29/2004). Myös *Apu*-lehden kanteen pääseminen kertoo siitä, että Eremenko koetaan jollain lailla merkityksellisenä keskivertokansalle (*Apu*, 46/2005)

Yhtä voimakasta on myös yhdistyminen *orastavaan* kulttuuriin ja sen elementteihin, etenkin jonkinlaiseen uuteen suomalaisuuteen. Marginaalista esiin nousseita, kulttuurin keskiöön matkalla olevia piirteitä ovat muun muassa siirtolaisuus ja uusi tapa olla mies eli metroseksuaalisuus. Näihin kiinnitetään huomiota esimerkiksi uusimmille trendeille avoimissa *City*-lehdessä (9/2004) ja *Imagessa* (1/2006).

Vaikka tämänkaltainen erottelu onkin yksinkertaistavaa ja keinotekoisista vetäessään erilleen todellisuudessa toisiinsa kietoutuneita elementtejä, tuo se mielestäni hyvin esille sen, miten monenlaisia eri ääniä ja merkityksellistämistapoja liittyy jo yhteen hahmoon. Eremenko on kaikessa ristiriitaisuudessaan ja häilyvyydessään paljonpuhuva hahmo. Helpommin yhteen lokeroon sopivassa julkikkudessa ei ehkä näkyisi tämä vastakkaisten tulkintatapojen jatkuva keskustelu sekä ennen kaikkea suomalaisuuden jatkuva liikkuminen ja uudelleenmäärittely.

Toinen jaottelutapa, jonka koen erittäin hyödylliseksi tässä yhteydessä, on siis Anu Koivusen ja Mikko Lehtosen (2005) muotoilema ajatus julkisen puhuttelun areenoista. Sen keskeisenä ideana on etenkin

pyrkimys eroon pitkään käytetyistä ja haitallisista vastakkainasetteluista kansalaisuuden ja kuluttajuuden, vakavan ja kevyen, järjen ja ruumiillisuuden välillä.

Eri areenat ovat päällekkäisiä ja yhteen kietoutuneita. Ne eivät palaudu vain tiettyyn mediaan eivätkä ne puhuttele vain yhtä väestönosaa eikä yksi henkilö samastu vain yhteen. On kyse pikemminkin jatkuvasta liikkeestä ja positoiden vaihtumisesta.

Ensimmäinen julkisen puhuttelun areena on *tavallisen kansan ja normaaliuden puhuttelu*, jota rakentavat muun muassa TV2, iltapäivälehdet, *Apu* ja *Seura* sekä maakuntaradiot. Siihen kuuluu arjen kulttuuri, se mitä käsitetään normaaliksi ja ”tavismaisuudeksi”. Esimerkiksi perinteiset sukupuolten väliset erot ovat voimakkaat.

Kansallinen informatiivinen puhuttelu edustaa taas virallista kulttuuria, tieteen ja korkeakulttuurin eliittijulkisuutta (*Yle Teema*, *Helsingin Sanomat*, *Suomen Kuvalehti*). Kyse on vakavasta ja kriittisestä, hengen vallasta ruumiin ylitse.

Seuraava areena on *yksilöllisen mielihyvän elämyksellinen puhuttelu*, jota muodostuu urbaanin/eliitin populaarijulkisuuden alueella (mm. *Nyt*, *Image*, *Nelonen*). Kuluttajuus, kosmopoliittisuus, hyvä maku ja trendikkyys ovat keskiössä.

Neljäs areena on puolestaan *vaihtoehtoisuuden ja yhteisöllisen nuoruuden puhuttelu*, jossa etenkin kulttuurin orastavat puolet tulevat esiin. Katu-uskottavuus, vaihtoehtoisuus ja valikoivuus määrittelevät tätä areenaa, joka koostuu mm. SubTV:n, Yle X:n ja *City*-lehden muodostamasta julkisuudesta.

Viimeisenä on ”*unohdetun kansan*” *populistinen puhuttelu*, joka määrittyy eritoten sensaatiojulkisuudessa. Tosi-televisiotähdet ja kohujulkiset ovat tämän esimerkiksi *7 päivää* -lehden, iltapäivälehtien, törkytorstain ja *Cosmopolitanin* rakentaman alueen keskiössä. Kyse on usein esimerkiksi parodisesta nautinnosta, jota lukija tai katsoja kokee.

Nämä viisi areenaa eivät ole siis toisistaan täysin erillään ja niiden välillä tapahtuu jatkuvaa liikettä. Esimerkiksi yksi julkkis voi siirtyä areenalta toiselle useaan otteeseen. (Koivunen & Lehtonen, 2005, 16–21.)

Eremenkon julkisuuskuva näyttäytyy myös tämän jaottelun läpi yhtä monimuotoiseksi kuin muidenkin kehikoiden kautta. Se arena, jossa Eremenko ensimmäisenä tuli julkisuuteen, voisi olla neljäs: hän on alun perin tullut marginaalista, trendinluojien vaihtoehtokulttuurista ja symboloinut etenkin urbaaniutta ja nuoruutta, tavisten kansalle vastakkaista tapaa olla ja ajatella: hän näkyy ja kuuluu myös muissa yhteyksissä kuin urheilukulttuurissa. Eremenkon ensimmäisiä näkyvimpiä juttuja urheilusivujen ulkopuolella onkin *City*-lehden haastattelu (numerossa 9/2004).

Syksyn 2004 aikana Eremenkoa-julkisuuden määrä kasvoi räjähdysmäisesti ja samalla hän aktivoitui eri areenoilla. Maahanmuuttaja-asema ja epätavallisuus urheilijana kiehtoi toisella areenalla: esimerkiksi *Helsingin Sanomat* innostui Eremenkon onnistumisten myötä pohtimaan maahanmuuttajien merkitystä suomalaiselle urheilulle (10.10.2004). Urbaani trendikkyys ja kosmopoliittisuus puolestaan kytkivät hänet kolmanteen areenaan, josta osoituksena esimerkiksi *Nyt*-lehden raportti huippujalkapalloilijan elämästä Leccessä (HS *Nyt* 8.10.2004). Viidennelle areenalle Eremenko puolestaan siirtyi *7 päivää* -lehden kanssa tehdyn yhteistyön ja salarakaskohun myötä. Urheilumenestys ja kohuista selviytyminen nostivat hänet taas ensimmäisen areenan kiinnostuksen kohteeksi, koko kansan urheilijanuorukaiseksi: esimerkiksi marraskuussa 2005 *Avun* kannessa poseeraava Eremenko kertoo avoimesti sisäsivun haastattelussa vääristä valinnoistaan, katumuksestaan, mutta myös kohun myötä oppimistaan asioista ja periksiantamattomuudestaan (*Apu*, 46/2005).

Eremenko ei tunnu lopulta oikeastaan vakiintuneen minkään areenan omaisuudeksi. Hänen julkisuuskuvasa monipuolisuus aktivoi hyvinkin erilaisia julkisen keskustelun aiheita, ja hän voi siirtyillä monesti areenalta toiselle jopa yhden viikon sisällä. Kolarikohu herätti hyvinkin vahvasti kansallisuuteen liittyvää, melko vakavaakin keskustelua urheilijan roolista ja hänen vastuustaan (varsin voimakkaasti etenkin *Aamulehdessä* esimerkiksi 12.10., 13.10. ja 15.10.2005) ja siten liitti Eremenkoa kahdelle ensimmäiselle areenalle. Toisaalta kohu ja hänen itsepäinen suhtautumisensa siihen vahvisti hänen asemaansa poikkeavana hahmona ja vaihtoehtoisena urheilijana, joka ei suostu alistumaan ja mukautumaan odotuksiin, mikä kytki hänet taas neljännelle areenalle. Valtamediassa harvinainen

esimerkki Eremenkon julkisesta puolustamisesta löytyy *Iltalehdestä*, kun Leeni Holmela toteaa, ettei hänen mielestään Eremenkon hyllyttäminen ollut perusteltua, sillä kyse oli pelaajan yksityiselämään kuuluvasta asiasta: ”Erenko ei kuitenkaan potkaissut kentällä hutiin” (IL 14.10.2005).

Kompastus toimi myös Eremenkon kohumaiseen vahvistajana, lisäsi hänen sensaatioluonnettaan ja liitti hänet jälleen viidennelle areenalle. Kolaroinnista saatiin aikaiseksi hyvin mehukkaita ja myyviä otsikoita iltapäivälehtien etusivuille: ”Eremenkon kostea yö. Rikosepäily” (IS 11.10.2005), ”Mitä kertoo avaintodistaja?” (IS 12.10.2005) ja ”Poliisi tutkii ajoiko Erenko itse. Kolarit käänissä” (IL 11.10.2005). Kaiken syksyn tapahtumien jälkeen Erenko nostettiin taas populaarin eliittijulkisuuden kansikuvapojaksi hyvin kirjaimellisella tavalla *Image*-lehden haastattelussa (kansikuvajuttu ”Alexei. Jalkapallon pahan pojan Alexei Eremenkon pehmpi puoli” 1/2006).

6.2 Sankareita

Kuten tähän mennessä on nähty, Eremenkon esiintyminen julkisuudessa on vähintäänkin värikästä. Kysymys julkisuuden hallinnasta on hänen myötään jatkuvasti ajankohtainen. Kuten Beckham-vertailun kohdalla kävi ilmi, ratkaisevaa on, se miten asia kerrotaan tai tulee ilmi, eikä niinkään se mitä on tapahtunut. Vaikka medialla on jatkuva tarve tonkia julkisuuden henkilöiden yksityisasioiden, niin se, miten positiivisesti tai negatiivisesti näihin paljastettuihin yksityisasioihin suhtaudutaan, riippuu suuresti siitä, miten henkilö hallitsee hänestä kerrottua tarinaa. Pyrkiikö julkis säilyttämään itsestään puhtoisin kuvan, mikä harvoin enää onnistuu, kenties shokeeraamaan vai antaa hän tulkintavapauden lukijoille?

Palataan vielä hetkeksi James Monacon sankari/tähti/julkkis/kvasaari –jakoon. Erenko on jo nyt selvästi tunnistettava ja monelle merkitsevä hahmo, mutta varsinaisena tähtenä tai sankarina häntä ei täysin pidetä. Ratkaisevaa on se, pystyykö Erenko pitkällä tähtäimellä säätämään suosiotaan ja kontrolloimaan hänestä tehtyjä tulkintoja. Mielestäni se, miten Erenko tulee menestymään tulevaisuudessa, vaikuttaa hänen viimekätiseen sijoittumiseensa akselille. Jos Erenko joskus tulee

olemaan osana sellaista ihmettä, että Suomen jalkapallomaajoukkue pääsisi EM-tai MM-lopputurnaukseen, nouseminen sankareiden kategoriaan olisi lähes taattu: onhan esimerkiksi useissa vuoden 1995 MM-jääkiekkokultaa voittaneen joukkueen jäsenissä vieläkin tietty hohde, jota heiltä on vaikea enää riistää. Vaikka sankarit saattavat Matti Nykäsen lailla horjua ja epäonnistua, ovat he monelle yhä Suomen suuria poikia.

Tässä yhteydessä onkin hyvä käsitellä lyhyesti sankaruuden käsitettä ja Leah Vande Bergin tulkintaa siitä. Sankareita on ollut pitkään, jo antiikista lähtien, mutta he ovat aina olleet riippuvaisia yleisöistä. Sankaruuden synty edellyttää aina kommunikaatiota, siitä että joku kertoo tietyn yksilön hienoista teoista jollekin ryhmälle, suullisesti tai kirjallisesti. Sankarin täytyy tehdä suuria tekoja, jotka kestävät ajan hammasta.

Painomedian syntyessä sankareista tuli yksilöllisempiä ja realistisempia kuin aikaisemmin, kun taas sähköisen median tulo muutti ratkaisevasti sankaruuden luonnetta. Etenkin television tullessa kuva alkoi painaa enemmän kuin teot. Myös faktan ja fiktion ero tuli vähemmän merkitykselliseksi. Tällöin sankaruus trivialisoitui ja korvautui julkisuudella.

Vanha, tekoihin pohjaava sankaruus jäi siis sivuun tähtikulttuurin alta, mutta säilyy verrattain vahvana kuitenkin yhdellä osa-alueella, urheilussa. Urheilija muuttuu sankariksi juuri tekojensa ansiosta sekä pitkäaikaisen taistelun, oman luonteenlaatunsa ja taitojensa vuoksi. (Vande Berg, 1998, 135–138.) Tällainen tekoihin pohjaava sankaruus yhdistettynä julkisuuteen on todellakin harvinaista muilla osa-alueilla, esimerkiksi musiikin ja elokuvan alueen esikuvat saavat voimansa aivan muusta kuin sankarillisista teoista. Mutta onko sankaruus katoamassa tältä viimeiseltäkin elämänalueelta? Kaikkialle tunkeutuvan julkisen katseen myötä myös urheilijat paljastuvat inhimillisiksi kaikkine heikkouksineen ja virheineen, joita he tekevät sekä yksityiselämässä että ammatillisessa mielessä.

Urheilijoiden sankaruuden katoaminen on kuitenkin vain toinen puoli tarinaa. Urheilijoista kuitenkin yhä jatkuvasti myös leivotaan sankareita: uusista uroteoista ja menestyksistä kerrotaan jatkuvasti. Sankaruuden katoamisen sijasta voisi mielestäni puhua sankaruuden kierron nopeutumisesta. Kuten esimerkiksi Beckham-käsittelyn yhteydessä toisessa luvussa tuli esiin, sama urheilija voidaan nostaa jalustalle ja pudottaa sieltä useaan kertaan. Maahan lyöty ja halveksittu hahmo saa usein tilaisuuden

nousta takaisin ylös, näyttää arvostelijoilleen ja muuttua monipuolisemmaksi ja vahvemmaksi, vaikkakin ristiriitaisemmaksi hahmoksi kuin aiemmin.

Tämä kierron idea sopii mielestäni hyvin myös Eremenkon kohdalle. Monien menestyksekkäiden peliesitysten yhteydessä hänen todetaan voittaneen vastoinkäymiset ja näyttäneen arvostelijoilleen. Esimerkiksi elokuun 2005 Makedonia-peli, jossa Eremenko teki kaksi maalia, edusti pelaajan paluuta otsikoihin ja suosioon kesän hiljaiselon jälkeen. Ennen ottelua Eremenko oli määrätty vaihtopenkille, mutta sai viime hetken komennuksen avauskokoonpanoon Litmasen loukattua akillesjänteensä. Lehdissä korostetaan sisuuntuneen pelaajan motivaatiota pelata hyvin: ”– Päätin ennen peliä, että nyt mä näytän. On ollut aika paljon puhetta, että teho ei puhu puolestaan, mutta toivottavasti tämä hiljentää niitä juttuja, Eremenko kertoo” (IL 18.8.2005). Myös *Aamulehdessä* peli nähdään Eremenkon paluuna huipulle: lehti otsikoi, että pelaaja ”varasti shown” ja että ”paljon kritisoitu Eremenko näpätty epäilijöitä” (AL 19.8.2005).

Eremenkon kaltaista voitoista vastoinkäymisiin ja takaisin kulkevia, sankaruuden ja antisankaruuden välillä liikkuvia urheilijahahmoja tuntuukin olevan nykyisin entistä enemmän (muun muassa Beckham ja Räikkönen). Alun perin puhtoisin, väistämättä lopulta tahriintuvan ja jalustalta putoavan sankarin sijasta yleisöä kiehtovia ja suosionsa säilyttäviä urheilijoita saattavatkin olla jo alusta alkaen heitä ristiriitaisemmat ja monipuolisemmat, ”todellisemmat” hahmot. Uusi urheilua seuraava sukupolvi ei välttämättä odotakaan enää urheilijoilta pelkkää esikuvallisuutta tai hyvätapaisuutta. Värikäs urheilija on kiinnostavampi, tunnistettavampi, myyvämpi ja ehkä tärkeimpänä samastuttavampi kuin aiemmat menestyneet, mutta auttamattoman yksipuoliset hahmot.

6.3 Lopuksi

Tämän tutkielman tekeminen on nostanut esiin paljon sellaista, jota en ennakoanut, sekä paljon sellaista, jota odotin löytäväni jo lähtiessäni kirjoittamaan. Olen yrittänyt erotella millä lailla Eremenko on mies ja millä lailla suomalainen eri yhteyksissä. Löysinkin lukuisia eri tapoja, mutta sen lisäksi törmäsin näiden eri roolien ja positioiden välillä tapahtuvaan voimakkaaseen häilyvyyteen ja

liikkuvuuteen, joka on paljon voimakkaampaa kuin olin aavistellut urakkaan lähtiessäni. Tietysti osasin ennakoida etupäässä ”etnisyyteen” liittyvät poikkeamat, erilaisuuden ja marginaalisen aseman tietyissä yhteyksissä, mutta niiden rinnalla aineistosta löytyi yhtä vahvana tematiikkana joukkoon kuulumisen ja suomalaiseksi kasvaminen. Monissa yhteyksissä pystyin erottamaan ajatuksen siitä, että erilaisuudesta saadaan yhteyttä: yksittäisten toimijoiden parhaat puolet valjastetaan palvelemaan yhteistä hyvää. Mutta Eremenko ei tunnu lukkiutuvan mihinkään positioon kovinkaan pysyvästi. Itse asiassa juuri muutos ja jatkuvat siirtymät tuntuvat olevan aivan luonteenomaista hänen julkisuuskuvalleen ja määrittelevän häntä vahvemmin kuin jääminen yhteen positioon. Junior, Losa, Jere, Ere, Alexei, Aleksei – rooleja ja tulkintatapoja tuntuu löytyvän yhtä paljon kuin pelaajan kutsumanimiä.

En voi väittää hahmottaneeni kaikkia näitä eri positioita ja siten kaikkia osapuolia Eremenkon julkisuuskuvasta, mutta se ei ollut tarkoituksenaan. Sitä vastoin pyrin yhden solmukohdan avaamiseen maskuliinisuuden ja kansallisuuden välillä ja sen osoittamiseen, miten yhden sopivan hahmon avulla voi avautua näkymä voimakkaana vellovaan keskusteluun. Juuri Eremenkon kaltaisten rajoja rikkovien ja niitä ylittävien hahmojen avulla todella tulevat näkyviin ne rajanvedot ja itsestäänselvyyksinä pidetyt mallit ja tavat toimia, joita esimerkiksi maskuliinisuutta ja kansallisuutta rakennettaessa ja toteutettaessa käytetään.

Mutta onko ambivalenssi sitten kenties laimentunut siinä tilanteessa, joka vallitsee tätä kirjoitettaessa? Eremenko siirtyi vuonna 2006 U.S. Lecestä pelaamaan Venäjän pääsarjasaseura Moskovan FC Saturniin. Tämä kiinnostava käänne edusti jälleen yhtä siirtymää ja asettui käsittelemäni jatkumon uudeksi vaiheeksi. Vaikka Eremenko ikään kuin palasi sinne mistä on tullut, hän ei kuitenkaan Moskovaan siirtyessään todellisuudessa ”palannut” entiseen. Neljännessä luvussa käsittelemieni Hallin ajatusten (diasporasta ja hybridisyydestä) valossa ei voida ajatella että kyse olisi siirtymisestä entiseen ja monitulkintaisuuden katoamisesta. Päinvastoin, Venäjälle siirtyminen mutkistaa entisestään Eremenko-saagaa ja kasaa jälleen yhden toiseuden ulottuvuuden hänen julkisuuskuvaansa.

Suomen urheilulehdistö on yhä kiinnostunut Eremenkon edesottamuksista, sillä mahdollinen menestys seurajoukkueessa oletettavasti säteilee jälleen maajoukkueen suuntaan – vaiikkeikaan luultavasti niin voimakkaasti kuin Serie A:n kohdalla. Kehityksestä ja mahdollisista onnistumisista on joka tapauksessa kunniaa Suomelle. Toisaalta se, että Eremenko on yhä tietyllä lailla ”maaton” eikä palaudu täysin

venäläiseen kulttuuriin, tekee hänestä ”holhouksen alaisen”: suomalaismediassa puhutaan jatkuvasti kouluttamisesta ja aikuiseksi kasvattamisesta. Adoptoinnin seuraukset jatkuvat pitkään.

Kuten esimerkeistäni on käynyt ilmi, Eremenko-saaga on lähes loppumaton. Luulen myös, että hänen häilyvyytensä ja monipuolisuutensa jatkuvat ainakin yhtä kauan kun hänen aktiiviuransa. Ja koska hän on jalkapalloilijana vielä suhteellisen nuori (tätä kirjoitettaessa 23-vuotias) ja parhaat pelivuodet ovat luultavasti vielä edessä, hän pysynee yhtenä muutoksen kourissa olevan suomalaisen yhteiskunnan kiinnostavimmista ja ajankohtaisimmista hahmoina vielä pitkään.

Lähteet

- Anttila, Jorma 1993: ”Käsitykset suomalaisuudesta – traditionaalisuus ja modernisuus”. Teoksessa Korhonen, Teppo (toim.) 1993, 108–134
- Anttonen, Veikko 1993: ”Pysy Suomessa Pyhänä – Onko Suomi uskonto?”. Teoksessa Korhonen, Teppo (toim.) 1993, 33–67
- Apo, Satu 1996: ”Itserasismista negatiivisiin suomalaisuuksiin” Teoksessa Apo – Ehrnrooth 1996, 13–37
- Apo, Satu – Ehrnrooth, Jari 1996: *Millaisia olemme? Puheenvuoroja suomalaisesta identiteetistä*. Helsinki: Kunnallisalan kehittämissäätiö
- Bird, S. Elizabeth 1997: ”What a Story! Understanding the Audience for Scandal” Teoksessa Lull – Hinerman (toim.) 1997, 99–121
- Burstyn, Varda 1999: *The Rites of Men. Manhood, Politics, and the Culture of Sport*. Toronto: University of Toronto Press
- Coad, David 2005: ”Euro 2004 and Football Fashion” *Journal of Sport and Social Issues* 29 (2005):1, 124–126
- Cashmore, Ellis 2004: *Beckham*. Cambridge: Polity Press
- Ehrnrooth, Jari 1996: ”Heijastuksia kansallisesta minästä” Teoksessa Apo – Ehrnrooth 1996, 38–63
- Enzensberger, Hans Magnus 2003: ”Suuri muutto – 33 merkintää” Suomentanut Riitta Virkkunen. Teoksessa Lehtonen – Löytty (toim.) 2003, 21–49
- Fiske, John 1987: *Television Culture*. Lontoo ja New York: Routledge

- Gordon, Tuula – Komulainen, Katri – Lempiäinen, Kirsti (toim.) 2002: *Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Tampere: Vastapaino
- Hall, Stuart 2003a: ”Kulttuuri, paikka, identiteetti” Suomentanut Juha Koivisto. Teoksessa Lehtonen – Löytty (toim.) 2003, 85–128
- Hall, Stuart 2003b: ”Monikulttuurisuus” Suomentanut Mikko Lehtonen. Teoksessa Lehtonen – Löytty (toim.) 2003, 233–281
- Harle, Vilho – Moisio, Sami 2000: *Missä on Suomi? Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka*. Tampere: Vastapaino
- Heinonen, Harri 2005: *Jalkapallon lumo – tutkimus suomalaisesta Everton-faniudesta*. Jyväskylä: Atena kustannus oy
- Hinerman, Stephen 1997: ”Don’t Leave Me Alone: Tabloid Narrative and the Michael Jackson Child-Abuse Scandal” Teoksessa Lull – Hinerman (toim.) 1997, 143–164
- Kaskisaari, Marja 1992: ”Rytmiruumis”. Teoksessa Sironen – Tiihonen – Veijola (toim.) 1992, 265–274
- Kellner, Douglas (2001) ”The Sports Spectacle, Michael Jordan and Nike: Unholy Alliance?”
URL: <http://www.gseis.ucla.edu/faculty/kellner/essays/sportsspectaclemichaeljordan.pdf>
Haettu ja viitattu 27.4.2006
- Kinnunen, Taina 2003: ”Kansakunnan satureita ja ihannevartaloita – television urheilu-uutisten miesruumiin representaatiot” *Lähikuva* 1/2003, 16–29
- Kolamo, Sami 2004: ”Urheilu, tähdet ja fanius mediaspektaakkelin aikakaudella” *Kulttuurintutkimus* 21(2004): 4, 17–48

- Komulainen, Katri 2002: ”Kansallisen ajan esitykset oppikoulun juhlissa” Teoksessa Gordon – Komulainen – Lempiäinen (toim.) 2002, 133–154
- Korhonen, Teppo (toim.) 1993: *Mitä on suomalaisuus?* Helsinki: Suomen antropologinen seura
- Koski, Markku 1992: ”Matti on Matti” Teoksessa Sironen – Tiihonen – Veijola (toim.) 1992, 153–168
- Lempiäinen, Kirsti 2002: ”Kansallisuuden tekeminen ja toisto” Teoksessa Gordon –Komulainen – Lempiäinen (toim.) 2002, 19–36
- Lehtonen, Mikko – Koivunen, Anu 2005: ””Joskus on kiva olla vähemmän aikuinen.” Kulttuurisen määrittelyvallan siirtymät ja julkisen puhuttelun areenat” *Tiedotustutkimus* 2005/2, 4–27
- Lehtonen, Mikko – Löytty, Olli (toim.) 2003: *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino
- Lehtonen Mikko – Löytty, Olli 2003: ”Miksi Erilaisuus?” Teoksessa Lehtonen – Löytty (toim.) 2003, 7–17
- Lehtonen, Mikko – Löytty, Olli – Ruuska, Petri 2004: *Suomi toisin sanoen*. Tampere: Vastapaino
- Lehtonen, Mikko 2004: ”Suomi on toistettua maata” Teoksessa Lehtonen – Löytty – Ruuska 2004, 121–147
- Lull, James – Hinerman, Stephen (toim.) 1997: *Media Scandals. Morality and Desire in Popular Culture Marketplace*. Cambridge: Polity Press
- Lull, James – Hinerman, Stephen 1997: ”The Search for Scandal” Teoksessa Lull – Hinerman (toim.) 1997, 1–33

- Löytty, Olli 2004a: ”Erikoisen tavallinen suomalaisuus” Teoksessa Lehtonen – Löytty – Ruuska 2004, 31–54
- Löytty, Olli 2004b: ”Meistä on moneksi” Teoksessa Lehtonen – Löytty – Ruuska 2004, 221–245
- Löytty, Olli 2004c: ”Suomeksi kerrottu kansakunta” Teoksessa Lehtonen – Löytty – Ruuska 2004, 97–119
- Monaco, James 1978: *Celebrity*. New York: Delta
- Morley, David 2003: ”Kuulumisia – Aika, tila ja identiteetti medioituneessa maailmassa” Suomentanut Erkki Vainikkala. Teoksessa Lehtonen – Löytty (toim.) 2003, 155–186
- Nevala, Saija-Leena 2002: ”Kansakunta pienoiskoossa – Lotta- ja suojeluskuntaperhe” Teoksessa Gordon – Komulainen – Lempiäinen (toim.) 2002, 93–117
- Näre, Sari 2005: *Julkisuudesta ja intimiteetistä*. Helsinki: Kirjapaja.
- O’Donnell, Hugh 1997 ”Mapping the Mythical: A Geopolitics of National Sporting Stereotypes” Teoksessa Sullivan – Jenkins (toim.) 1997, 101–109
- Pirinen, Riitta 1999: ”Lammin likka heitti kultaa, mutta Tohmajärven karhu pelasti Suomen maineen. Sukupuoli sanomalehtien urheilusivuilla” *Tiedotustutkimus* 2/1999, 30–43
- Rowe, David 1997: ”Apollo Undone. The Sports Scandal” Teoksessa Lull – Hinerman (toim.) 1997, 203–221
- Sabo, Don – Jansen, Sue Curry 1998: ”Prometheus Unbound: Constructions of Masculinity in Sports Media.” Teoksessa Wenner (toim.) 1998, 202–217
- Salakka, Matti 1993: ”Kestävyysjuoksu kansallisena tarinana” *Lähikuva* 3-4/1993, 24–40

- Seidler, Victor J. 1991: *Recreating Sexual Politics. Men, Feminism and Politics*. Lontoo: Routledge
- Sipilä, Jorma – Tiihonen, Arto (toim.) 1994: *Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan*. Tampere: Vastapaino
- Sironen, Esa – Tiihonen, Arto – Veijola, Soile (toim.) 1992: *Urheilukirja*. Tampere: Vastapaino
- Soukup, Paul A. 1997: ”Church, Media and Scandal” Teoksessa Lull – Hinerman (toim.) 1997, 222–239
- Sullivan, Tim – Jenkins, Yvonne (toim.) 1997: *The Media Studies Reader*. Lontoo: Arnold
- Tiihonen, Arto 1992: ”Jaliskronikka”. Teoksessa Sironen–Tiihonen–Veijola (toim.) 1992, 105–116
- Tiihonen, Arto 1994: ”Urheilussa kilpailevat maskuliinisuudet” Teoksessa Sipilä – Tiihonen (toim.) 1994, 229–251
- Thompson, John B. 1997: ”Scandal and Social Theory” Teoksessa Lull – Hinerman (toim.) 1997, 34–64
- Tomlinson, John 1997: ”And Besides, The Wench is Dead. Media Scandals and the Globalization of Communication” Teoksessa Lull – Hinerman (toim.) 1997, 65–84
- Valtonen, Sanna – Ojajärvi, Sanna 2003: ”Kauniit ja kunnolliset – Naiset ja miehet liikuntakulttuurin kuvastoissa”. *Lähikuva* 1/2003, 30–43
- Vande Berg, Leah R. 1998: ”The Sports Hero Meets Mediated Celebrityhood”. Teoksessa Wenner (toim.) 1998, 134–153
- Wenner, Lawrence A. (toim.) 1998: *MediaSport*. Lontoo ja New York: Routledge

Williams, Raymond 1988: *Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuus*. Suomentanut Mikko Lehtonen. Tampere: Vastapaino

Whitson, David 1998: "Circuits of Promotion: Media, Marketing and the Globalization of Sport".
Teoksessa Wenner (toim.) 1998, 57–72

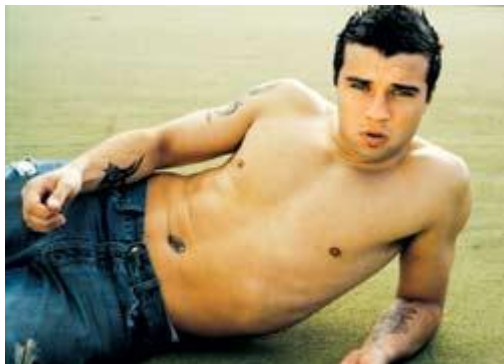
Liite

Kuva 1

Aina huolitellun näköinen Eremenko luki lokakuun 2005 tiedotustilaisuudessa lyhyen tiedotteen englanniksi.

Kuva 2

"Kentän kuuma kinkku". *City*-lehden artikkelin kuvitusta (9/2004).

Kuva 3

Eremenkon vaihtuvat hiustyylit näkyvät myös pelikentillä. Tässä yllättävän hillitty esimerkki.